

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
TİCARİ DİPLOMASİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EKONOMİK HEGEMONYANIN DEĞİŞİMİNDE ÇİN
VE RUSYA’NIN İNOVASYON POLİTİKALARI

Yüksek Lisans Tezi
Rıdvan KILIÇ

İstanbul. 2022

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
TİCARİ DİPLOMASİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**EKONOMİK HEGEMONYANIN DEĞİŞİMİNDE ÇİN
VE RUSYA’NIN İNOVASYON POLİTİKALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Rıdvan KILIÇ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi

Güldenur ÇETİN

İstanbul. 2022

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren Tez Danışmanım Dr.Öğr. Üyesi Güldenur Çetin'e, yüksek lisans eğitimine başladığım günden tez kabulüne kadarki süreçte her daim desteği ile yanımda olan kıymetli hocam Doç. Dr. Uğur Yasin Asal'a, yüksek lisans eğitimi boyunca kıymetli bilgilerini paylaşan sevgili hocalarıma, beraber bölümde eğitim aldığım çok değerli sevgili kardeşim Anıl Şahin'e, son olarak bu zahmetli süreçte her zaman varlığı ile destek veren sevgili eşim Figen Kılıç'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası oluşan dünya düzeninde Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti, özellikle Avrasya coğrafyası üzerinde aynı amaçlarla hareket etmiş ve nihayetinde bugün yaşanan dönemde iki büyük güç olarak tarih sahnesinde önemli bir yer elde etmişlerdir. Bu durumun oluşması sürecinde; Rusya'nın, Sovyetler'den sonra güç kaybettiği bu bölge üzerinde, tekrar etkinlik sağlamak amacıyla Avrasya Ekonomik Birliği'ni kurdu. Çin'in ise kendini izole ettiği yılların sonrasında daha aktif bir dış politika izleyerek, bu kapsamda oluşturduğu Tek Kuşak Tek Yol girişimlerinin etkisi büyük olmuş ve söz konusu iki ülkede yumuşak güç kapasitelerini kullanarak bu bölgelerde hegemonyalarını sağlamaya çalışmışlardır.

2015 yılında bu iki projenin birleştirilmesi kararının alınması ise, mevcut konjonktür açısından değerlendirildiğinde son derece önemli bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle yukarıda özetlenen konu “Ekonomik Hegemonyanın Değişiminde Çin Ve Rusya'nın İnovasyon Politikaları” adını taşıyan bu tez içerisinde Robert Cox'un öncülüğünü yaptığı, neo-Gramşçıyan hegemonya kuramı çerçevesinde temellendirilmiştir. Özellikle bu kuramın devamlılığının sağlanması noktasında, insan faaliyetleriyle kurulan ortaklaşa bir yapının oluşması fikrinin öne çıkartılması düşünüldüğünde teorinin, uygulandığı coğrafyaya uygunluğu daha açık bir şekilde görülecektir.

Anahtar kelimeler: Ekonomi, Hegemonya, İnovasyon, Politika.

ABSTRACT

The Russian federation and China Peoples Repuclic, that was formed after the cold war, have both moved in the Eurasian geography for the same purpose and eventually have set an important place in the stage of history as two big powerhouses in todays time. This happened because of two things: Russia, who tried to establish their activity over this place by founding the Eurasia Economy League, as they had lost most their power over the place after the soviets and China who after years of isolating itself started to take interest and watch a more active international politics, had created the one generation one way initiative, which had a huge effect, and the countries mentioned used their soft power capacities to control the hegemony in these areas. When evaluated in the context of the current conjuncture, the decision to merge these two projects in 2015 has been an up most important development. For this reason, in this thesis named “The Innovation Policies of China and Russia in the Change of Economic Hegemony “ the subject summarised above is based on the neo- Gramscian hegemony theory pioneered by Robet Cox. The suitability of the theory to the geography it is applied in will be seen more clearly, especially at the point of ensuring its continuity, when it is considered as emphasizing the idea of creating a collaborative structure established by human activites.

Keywords: Ecnomy, Hegemony, Innavation, Policy.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
HARİTA LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. EKONOMİK HEGEMONYA: KAVRAMSAL YAKLAŞIM	3
1.1. Hegemonya Kavramı	3
1.1.1. Hegemonya Kavramına Teorik Yaklaşımlar	6
1.1.2. Gramsci'nin Hegemonya Kavramına Bakışı	14
1.1.3. Laclau, Mouffe ve Cox'un Hegemonya Analizi	17
1.2. Hegemonya Tabakalaşması	21
1.2.1. Egemen Sınıf	23
1.2.2. İşbirlikçiler	27
1.2.3. Yönetilenler-Sömürülenler	31
1.2.4. Savaşılanlar	33
1.2.5. Görmezden gelinenler	35
1.3. Ekonomik Hegemonya Unsurları	37
1.3.1. Küresel Rekabet Gücü	37
1.3.2. Ekonomik Özgürlük Endeksi	39
1.3.3. Yolsuzluk Algılama Endeksi	40
1.3.4. Rekabet Gücü Yıllığı	41
1.3.5. İnsani Kalkınma Endeksi	41

İKİNCİ BÖLÜM	43
2.İNOVASYON KAVRAMI	43
2.1. Kavramsal Olarak İnovasyon	43
2.2. İnovasyonun Önemi	46
2.3. İnovasyon Politikaları	47
2.4. İnovasyon Politikası Kavramının Tarihsel Gelişimi	48
2.5. İnovasyon Politikası Türleri ve Araçlar	49
2.6. İnovasyon Politikalarının Amaçları	52
2.7. İnovasyon Politikalarının Ekonomik Amaçları	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	55
3. RUSYA VE ÇİN BAĞLAMINDA İNOVASYON POLİTİKALARININ EKONOMİK HEGEMONYA DEĞİŞİMDEKİ ETKİNLİĞİ	55
3.1. RUSYA	55
3.1.1. Rusya'nın Avrasya'daki Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği	55
3.1.2. Yapısı	57
3.1.3. Üyeler ve Amaçları	58
3.1.4. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü	59
3.1.5. Avrasya Ekonomik Birliği'nin, Yumuşak Güç ve Hegemonya Kavramlarıyla Olan İlintisi	61
3.2. Çin	64
3.2.1. Çin'in Avrasya'daki Hegemonya Girişimi: Tek Kuşak Tek Yol (Modern İpek Yolu Projesi)	64
3.2.2. Kara Boyutu	67
3.2.3. 21.Yüzyıl Deniz İpek Yolu	68
3.2.4. Tek Kuşak Tek Yol Projesinin Yumuşak Güç ve Hegemonya Kavramlarıyla Olan İlintisi	70
3.3. Çin Ve Rusya'nın Ekonomik Hegemonya Politikalarının Karşılaştırılması	73
SONUÇ	76
KAYNAKÇA	79

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Hegemonyanın İşleyişi (Mekanizması) ve İnşasına Yönelik Teorik Yaklaşımlar	13
Tablo 2 : İnovasyonun Çeşitli Tanımları	44
Tablo 3 : Modern İpek Yolu – Avrasya Ekonomik Birliği Arasındaki Farklılıklar	73

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Gramsci'nin Hegemonya Matrisi	5
Şekil 2 : Makro Ekonomik Parametreler	Error! Bookmark not defined.37
Şekil 3 : Bir Ülkenin Ekonomik Gücünün Unsurları	42
Şekil 4 : İnovasyon Politikası Arz Yönlü Önlemler	50
Şekil 5 : İnovasyon Politikası Talep Yönlü Önlemler	51

HARİTA LİSTESİ

Harita : 1 Tek Kuşak Tek Yol Güzergahları	66
Harita : 2 Tek Kuşak Tek Yol Koridorları	69

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AEB: Avrasya Ekonomik Birliği

Ar-Ge: Araştırma ve Geliştirme

ASEAN: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BPIÇ: Bilim Politikası ve İnovasyon Çalışmaları

BRICS: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika

BTİ: Bilim, Teknoloji, İnovasyon

CD-ROM: Compact Disc Read-Only

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

GSYİH: Gayrisafi yurtiçi hâsıla

IKE: İnsani Kalkınma Endeksi

IKI: İlk İnsani Gelişme Endeksi

IMD: Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Management Institute)

ISA: Uluslararası Stratejik Analiz (International Strategic Analysis)

KGAÖ: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

MİY: Modern İpek Yolu

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organisation)

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

ŞİÖ: Şanghay İşbirliği Örgütü

TKTY: Tek Kuşak Tek Yol

TPO: Trans-Pasifik Ortaklığı

TTYO: Trans Atlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

WEF: Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum)

GİRİŞ

Dünya sisteminin jeo-ekonomik ve jeo-politik yapısında önemli değişimler meydana gelmektedir. Batılı ülkelerin dünya ekonomisindeki merkezi konumlarının giderek aşındığı tarihi bir dönemden geçmekteyiz. Kapitalist dünya ekonomisinin doğuşundan bu yana Batı, dünya ekonomisindeki merkezi konumunu kaybetmeye başlamıştır. Batı dışı ekonomiler, hacim bakımından batılı ekonomileri yakalayıp geçmektedir. Her ne kadar gelişmekte olan ülkelerin çoğunun ekonomik ve teknolojik olarak Batılı ülkeler düzeyine ulaşması uzun zaman alacak olsa da dünya ekonomisindeki konumları giderek iyileşmektedir.

Doğu Asya ekonomileri, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki yükselişinde bugüne kadar en büyük paya sahip olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı ekonomik gelişme gösteren Doğu Asya ülkeleri dünya sisteminde çok önemli bir konuma sahipti.

Uzun yıllardır devletin ekonomiye müdahalesi tartışmalı bir konu olmuştur. Çeşitli ülkelerin ekonomik koşullarına dayalı ekonomik bakış açısı, sınırlı bir ulusal anlayıştan müdahaleci bir ulusal anlayışa dönüşmüştür. Yaşanan ekonomik krizler, ekonomik yapının bilgi yoluyla şekillenmesinin yanı sıra devletin ekonomideki rolüne ilişkin tartışmaları da tetiklemiştir.

Ülkeye 1980'li yıllarda kalkınmacı ülke kavramı verilmiş ve inovasyonda çok önemli bir rol oynamıştır. Yenilikçi ülke ve girişimci ülke niteliklerine sahiptir. Bilgi yoğun teknolojinin şekillendirdiği günümüz ekonomik yapısı, gelişmiş ülkeleri ve şirketleri beşinci sanayi devrimine odaklamıştır. Bu dönemde İnovasyonu önemi ortaya çıkmıştır.

İnovasyon, kurulu düzeni değiştirerek ve yeniliği getirerek değişime ulaşma sürecidir. Bu değişiklik kapsamlı veya kısmi olabilir ve ürünlere, süreçlere, hizmetlere veya herhangi bir kuruluşa uygulanabilir. Yönetim ekiplerinden departmanlara ve hatta bireylere kadar organizasyonun tüm seviyelerinde gerçekleştirilebilir. İnovasyon yapabilen ülkeler küresel rekabette öncü olmaktadır. Bununla birlikte, özellikle teknolojik yenilik, çok fazla çaba ve büyük maliyetler gerektirmektedir. Dolayısıyla

ülkenin bir yasa koyucu olarak inovasyon politikalarını denetleme, formüle etme ve destekleme sorumluluğuna sahip olduğu söylenebilir.

İnovasyonun ekonomik kalkınmadaki rolünün halk tarafından anlaşılmasıyla birlikte artan önemi de inovasyonu önemli bir politika alanı haline getirmiştir. Cook ve Piccaluga (2006), dünyanın dört bir yanındaki politikacıların, mevcut uluslararası ekonomik durumda, araştırma ve yenilikçi bölgesel politikaların kesinlikle gerekli olduğunu anladıklarına dikkat çekmiştir.

İnovasyon politikasının ulusal, bölgesel ve uluslar üstü düzeylerde artan önemine rağmen, tanım konusunda anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Avrupa Komisyonu (2014), inovasyon politikalarının şirketlerin daha iyi performans göstermelerini ve büyüme, istihdam ve sürdürülebilirlik gibi daha geniş sosyal hedeflere ulaşmalarını desteklemek için tasarlandığını belirtmiştir. Borrásive Edquist (2009) kavramı daha geniş bir şekilde tanımlamaktadır: "İnovasyon politikaları, kamu kurumlarının yenilik sürecini etkilemek için gerçekleştirdiği kapsamlı eylemlerin tümünü kapsamaktadır. Bu nedenle yenilik politikaları, kamu kurumlarının kasıtlı veya kasıtsız olarak yeniliği etkileyen faaliyetlerini içermektedir.

İnovasyon politikası, devletin inovasyonda ki düzenleyici rolünü yansıtır. Ancak son yıllarda ülke için yeni bir rol tanımlanmıştır. Girişimci ülke Mariana Mazzucatoi (2013) bu yaklaşıma önemli katkılarda bulunmuştur ve ülkenin sadece piyasa düzenleyicisi değil aynı zamanda piyasada aktif rol oynayarak piyasa yapıcısı olması gerektiğine inanmaktadır. Mazzucato (2013) her 10 girişimden sadece birinin başarılı olduğuna ve yatırım getirisinin 20 ile 30 yıl arasında olduğuna dikkat çekmiştir. Bu nedenle inovasyon odaklı büyümenin özel sektör tarafından sağlanamayacağına ve ülkenin girişimci olarak piyasaya dâhil edilmesi gerektiğine inanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EKONOMİK HEGEMONYA: KAVRAMSAL YAKLAŞIM

1.1. Hegemonya Kavramı

Hegemonya konusunda öne çıkan farklı yaklaşımlar mevcuttur. Buna örnek olarak bazı yaklaşımlar ekonomik kapasite ve askeri güce önem verirken, diğerleri rızaya (consent) dayalı tahkimatların hegemonya inşasını kurumsallaştırdığına inanmaktadır. Dolayısıyla hegemonya kurma gücünün meşruiyet unsurlarını ve askeri ve ekonomik yeteneklerini tesis etmek için fikri kabule dayalı karşılıklı rıza ve rızaya dayalı pekiştirme ortaya çıkmıştır.

Hegemonya kavramı ilk olarak antik Yunan tarihinde ortaya çıkmıştır. Yunanlılar hegemonyayı (Hγεμονία) üstün komuta veya üstünlük anlamına gelen hegemonya anlamında kullanırken, Almanlar hegemonya olarak çevirmiştir (Wilkinson, 2008). Hegemonya kavramı genel olarak tahakküm kavramını ifade eder. Özellikle siyaset literatüründe kullanım alanı bu görüşe dayanmaktadır. Tarihsel olarak, bu görüş bu şekilde gelişmiştir. Hatta bu görüşün Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar değişmediği bile söylenebilir.

Milletler Cemiyeti'nin kurulması ve benzeri savaşı önlemeye yönelik eylemler, aynı zamanda hegemonyayı kontrol etme, diğer bir deyişle egemenliği kontrol etme çabalarını da göstermiştir. Gramsci, hegemonya kavramını "didikleterek" kavramın genişlemesine neden olmuştur. Gramsci; hegemonyayı tanımlarken sivil toplum kavramına atıfta bulunmaktadır. Bu özerk örgütler ile devlet arasındaki ilişkide devletin özel gücünün yeniden tanımlandığına dikkat çekmiştir (Gramsci, 2013). Bu nedenle hegemonya kavramı Gramsci tarafından eleştirilmiş ve hegemonya ve iktidar kurmanın diğer unsurlarına odaklanılmıştır.

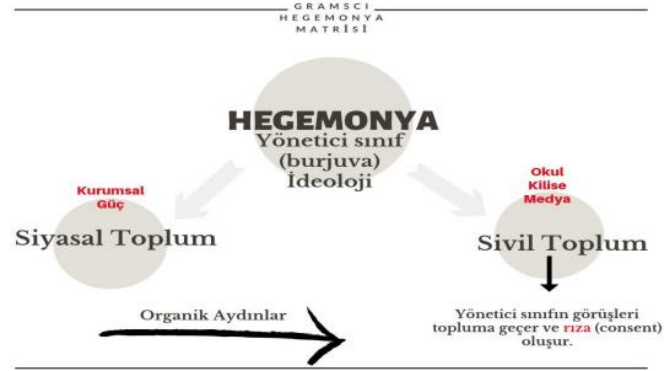
Burada Gramsci'nin ilgilendiği "yasallık boşluğu" çok önemlidir. Meşruiyetin yokluğunda, hegemonya kavramı hala eksiktir. Gramsci'nin bu sıradaki ana kaygısı,

İtalyan toplumsal gücünün doğasına ilişkin değerlendirmelerdir (Gill, 1993). Gramsci'nin gündeme getirdiği temel soru, bir sınıfın veya grubun nasıl baskın bir konum kazanabileceğidir. Gramsci'nin kavramsal tanımı, devlet ve toplum arasında bir uzlaşma düzeni olarak ortaya çıkmıştır (Cox, 1997). Devlet; hegemonyası aşınıp zorlaştığında iktidara başvurur, ancak uzun süre iktidarı normal şekilde kullanamaz. Çünkü uzun vadeli güç ve baskı, “anti-hegemonya”ya yol açacaktır (Portelli, 1982). Bu nedenle bir süre sonra rızaya dayalı bir modelin oluşturulması gerekmektedir.

Eleştirel yöntemlerle ortaya çıkan en önemli kavramlardan biri de “anti-hegemonya” kavramıdır. Cox, egemen güç tarafından önerilen hegemonyanın anti-hegemonyayı ortaya çıkardığına inanmaktadır (Eralp, 2010). Mearsheimer ise hegemonya ve güvenlik anlamlarını birbirine uygulamış ve devletin uluslararası sistemdeki gücünü maksimize etmesi gerektiğini ve nihai hedefin hegemonya olması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre “hegemonya” uluslararası sistemdeki ülkelerin hayatta kalma yoludur (Mearsheimer, 2006).

Murphy ve Laclau'ya göre hegemonya; “tarihsel kaçınılmazlık bağlamında ortaya çıkan bir boşluğu dolduran bir kavramdır” (Mouffe ve Laclau, 2008). Hegemonya kavramının farklı anlamları bulunmaktadır. Hegemonya kavramının bir başka kullanımında ise ekonomik güçten çok askeri ya da siyasi güç olarak ele alınmakta ve bir güçten diğerine geçişte benzer bir düzen içinde değerlendirilmektedir (Gills, 1999). Mann, hegemonyayı bir tahakküm biçimi olarak tanımlar. Triepel ise hegemonya kavramını emperyal yöntemde kendini ifade etmenin bir biçimi olarak görmektedir (Münkler, 2009).

Şekil 1 : Gramsci'nin Hegemonya Matrisi

Kaynak: Keohane,1984

Mouffe ve Laclau, kavramın Gramsci'nin taktik veya stratejik kullanımlarının ötesine geçen yeni bir merkezileşme tipine ulaştığını belirtmişler ve söz konusu hegemonya kavramının "koşullu mantık" içinde genişletildiğini belirtmişlerdir (Laclau ve Mouffe, 2001). Öte yandan Barrett, hegemonyayı üzerinde anlaşılmaya varılmış bir organizasyon olarak kısaca tanımlamıştır (Barrett, 1996). Keohane, hegemonya kavramını, uluslararası sisteme hâkim olacak kadar güçlü ve bunu yapmaya istekli bir ülkenin durumu olarak tanımlamaktadır (Keohane, 1984).

Mearsheimer ve Gilpin gibi realist figürler, "hegemonya" kavramını pozitivist bir bakış açısıyla inceledikleri için ve bu nedenle sosyal ilişkilerden soyutlanmanın kavramsal tanımını seçmişlerdir. Öte yandan, Gramsci ve halefleri hegemonya kavramını genişleterek daha kapsamlı bir anlayış aramıştır. Gramsci'nin tanımına göre hegemonya kavramı, "nesnel maddi güç ile ahlaki ve politik kavramların birliğine" atıfta bulunmuştur. Hegemonik uzlaşmada, hegemonya sahibi olan grup, alt grupları tatmin etmek için bazı tavizler vermektedir. Ancak bu tavizler onların egemenliklerini tehlikeye atmamıştır (Cox, 1977). Gilpin ise hegemonyayı bir ülkenin veya grubun zaferinin kaçınılmaz sonucu olarak söz etmektedir (Gilpin, 1988).

Cox: Gramsci'nin hegemonya kavramına önemli bir "özgünlük" eklediğine ileri sürmektedir. Cox: Gramsci'nin hegemonik düşüncesinin iki katmanlı bir yapıya sahip olduğuna savunmuştur. Birincisi, hegemonya ve sivil toplum kavramlarının ortak kullanımında görülebilir. Sivil toplum kavramını ortaya atan Cox'a göre, Gramsci önce "devlet" tanımını genişletmektedir.

Devlet kavramının anlamlı olabilmesi için sivil toplumu temel alması gerekmektedir. Gramsci bunları hegemonik bir sisteme itaati teşvik eden unsurlar olarak tanımlamaktadır: Kiliseler, eğitim sistemleri, özel kulüpler vb. gibi (Cox, 1983). Cox; Gramsci'nin hegemonya kavramını açıklarken Machiavelli'den de bahsettiğini düşmektedir. Gramsci, Machiavelli'yi ülkenin birliğini ve sorunsuz yönetimini sağlamak için prensin yarı insan yarı canavar (centaur) eylemi olarak adlandırmış ve hegemonya kavramına uyarlamıştır. Gramsci'nin matrisinde güç (zorlama) ve rıza (rıza) birlikte, aynı bedende var olduğu kabul edilen hegemonyayı oluşturmaktadır. Güç her zaman gizlidir ve yalnızca özel durumlarda ve gerektiğinde kullanılacaktır (Gramsci, 1971). Habermas ise hegemonya ile ideoloji arasındaki ilişkiyle ilgilenmektedir. Ona göre, belirli bir yönetici grup güçlü ve sert olduğunda, egemen toplumsal düzene herhangi bir direnişin gereksiz olduğu inancını kabul etmek, mevcut yönetici ilişkisini sürdürme etkisine sahip olacaktır (Bewußtseinhegemony perpetuating) (Geuss, 2002).

Cox; Gramsci'nin hegemonya kavramını ulusal düzeyden uluslararası düzeye taşımıştır. Bu nedenle küresel düzen hakkında çıkarımlarda bulunmak için hegemonya kavramının kavramsal esnekliğini kullanmıştır. Hegemonya kavramının tarihsel dönüşümü ve yaygınlaşması burada özetlenmiş olsa da Gramsci'nin kavramsallaştırmasının edebiyata katkı sağladığı yadsınamaz. Bu nedenle Gramsci'nin öne sürdüğü kavram, tezde kullanılan yeni Gramsci yönteminin temelini oluşturacak ve analiz sürecinin anlaşılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Hegemonya, mevzii savaş, pasif devrim, tarihsel blok ve tarihsel yapı gibi kavramlar da uluslararası sistemdeki büyük güçler arasındaki ilişkiyi anlamak ve açıklamak için faydalı öngörüler sağlayacaktır.

1.1.1. Hegemonya Kavramına Teorik Yaklaşımlar

Hegemonya kavramını daha iyi anlamak için farklı kuramsal yöntemlerin hegemonya kavramı sorununu nasıl ele aldığı önem kazanmaktadır. Bu bağlamda realizm, liberalizm ve dünya sistemi yöntemlerine yer verilecek ve bu yöntemler hegemonya kavramına güçlü bir bakış açısı sağlayacaktır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana,

dünyanın çatışmalara ve güvenlik konularına bakışı büyük değişiklikler geçirmiştir. Bu nedenle hegemonya kavramı da anlam değişikliğine uğramış ve tabakalaşmıştır.

Bu açıdan bakıldığında hegemonya kavramının farklı teorik yöntemler çerçevesinde ele alınması kavramın anlaşılmasını sağlayacaktır. Gerçekçilik, uluslararası ilişkilerin temel analizinde iktidara odaklanır. Bu görüş, güç kaynaklarının ülkeler arasında belirli bir oranda dağıtıldığını kabul eder ve tüm ulusal unsurların güç elde etmek için rasyonel bir temelde hareket ettiğini kabul edilir. Diğer bir yöntem, kurumsal liberalizm, sisteme sistem üzerinden yaklaşmaktır. Kişiler ve kurumlar var oldukça sistem kendini korumaya devam edecektir. Burada liberal yaklaşım özellikle "kişisel çıkarlar" açısından öne çıkmaktadır.

Öte yandan Gramsci, görüşlerini ulus ötesi sınıfların çıkarlarını ve bu çıkarlar arasındaki çatışmaları dikkate alan daha geniş bir ontolojik temele dayandırılır. Gerçekçi yaklaşımın kökeni, Thucydides'in şehir devletleri arasındaki çatışmaları ve savaşları anlattığı "Peloponnesos Savaşının Tarihi" adlı kitabına kadar uzanabilir. Bu kitap uluslararası ilişkiler alanındaki ilk eser olarak kabul edilmektedir. Bu kitaba göre Thucydides para ve askeri güç arasında bir bağlantı kurmuştur. Daha iyi bir ordu zenginlik gerektirir, bu yüzden insanlar güçlü bir ordu ile sürdürülebilir bir ekonomi arasındaki bağlantıdan endişe duyarlar (Thucydides, 2014).

Realist yaklaşımda dikkat çeken bir diğer düşünür, insan doğasına ilişkin ayrıntılı tasviri öne çıkan Thomas Hobbes'tur. Ona göre ekonomik sistemde iki kuralı öne çıkmaktadır. Bunlardan biri "anarşi" diğeri ise "hiyerarşi"dir. Tek kutuplu bir dünya hiyerarşik bir sistem olarak tanımlansa da, iki kutuplu veya çok kutuplu bir sistem anarşik bir yapıya sahip olarak tanımlanır (Lebow, 1994).

Kenneth Waltz bu anarşik durumu şu şekilde ifade etmektedir.

"...Savaşlar olur çünkü onu engelleyen hiçbir unsur yoktur. İnsanlar arasında olduğu gibi devletlerarasında da çıkarları otomatik şekilde düzenleyen bir mekanizma bulunmaz. Böyle bir otoritenin yokluğunda var olan çekişmeler güç aracılığıyla sürdürülür." (Waltz, 1959)

Realist yaklaşımın önerdiği fikirleri dikkatlice incelediğinizde, genellikle güçlü bir ülkeyi savunduklarını ve uluslararası sistemi bir arenaya benzettiklerini göreceksiniz. Baş aktör ülkedir. Realist yaklaşım, hegemonyayı anarşist bir uluslararası sistemde bir ülkenin diğer ülkelere üstünlüğü olarak tanımlanır (Hobbes, 1998).

Klasik realizm, insan doğası ile uluslararası sistem arasındaki ilişkiyi kurmuş ve Hobbes bakış açısıyla algısını Püriten rasyonalizme dayandırmıştır. Antik Yunan Atina'sının artan gücü ve Sparta'da yarattığı korku buna örnek olarak verilebilir (Thucydides, 2014). Hobbes'un yöntemi, kılıcın garanti edemeyeceği herhangi bir anlaşmanın işe yaramayacağını iddia eder ve bize gerçekçi bakış açısının kökenini göstermektedir (Hobbes, 1998).

Akılcı bir ülke akılcı hareket etmeli ve daha fazla güç toplamalıdır. Hans Morgenthau realist okulun en seçkin isimlerinden biridir. Morgenthau'ya göre siyaset tamamen bir güç mücadelesidir, çünkü politikacılar doyumsuz bir dürtüyle rakiplerine hükmetmeye çalışmaktadırlar (Griffith, Roach ve Saramon, 2011). Morgenthau, insanların gücü ve gücün meyvelerini kullanmak için doğduklarına işaret etmiştir (Morgenthau, 1965).

Anarşi terimi burada özellikle önemlidir. Realist yaklaşım, uluslararası sistemi anarşizm olarak tanımlar, yani devlet üzerinde herhangi bir gücü kabul etmez ve bunu güç dengesini tanımlamada temel alır. Güç dengesi dengesiz olduğunda, ülkenin hegemonyası bir avantaj olarak kendini göstermektedir. Şu anda sistemdeki diğer ülkeler hegemonyayı benimsemiyorlar çünkü kabul ettikleri hegemonya kendilerine müdahale etme hakkına sahip olacaktır. Bu nedenle hegemonik ülkeler tarafından istismar edilmektedir (Toledo, 2005).

Realist yaklaşım, hegemonya kavramını ulus-devletin üstünlüğü ile eşitlemektedir. Bu nedenle tanımı gereği hegemonya kavramına tam olarak uymamaktadır. Özetle, Carl ve Morgenthau'nun klasik gerçekçiliği, insan doğasına ilişkin karamsar bir bakış açısını, uluslararası anarşik bir ortamda var olan uluslar arasındaki güç politikası kavramıyla birleştirmektedir (Jackson ve Sorenson, 2007).

Morgenthau'nun 1948'de yayınlanan "Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi 2" adlı kitabı, realist yaklaşımın ana konularının tatmin edici bir özetini sunar ve uluslararası ilişkiler disiplinde uluslararası ilişkilerin ilkelerinin tatmin edici bir incelemesini yapar. Bu fenomeni anlamaya yönelik ilk ve en sistematik girişim olarak da tanımlanabilir. Kenneth Waltz etrafında geliştirilen ve neo-realist yaklaşım olarak adlandırılan fikirler, uluslararası sistem yapısının ülke üzerindeki etkisine daha fazla önem vermektedir. Waltz, anarşist uluslararası sistemin insan doğası olmadığına, devletin iktidar için savaşmasını gerektirdiğine inanmaktadır;

“Devletlerin arasında en doğal durum savaş halidir. Bu sürekli bir savaşın olduğu anlamında değil, her devletin kendi kendine güç kullanıp kullanmayacağına karar vermesiyle savaşın herhangi bir zamanda çıkabileceği anlamına gelir. İster aile, ister topluluk isterse dünya genelinde olsun en azından ara sıra çatışma olmadan temas kurulması düşünülemez. Ayrıca çatışan tarafları yöneten ve yönlendiren bir politik karar alma biriminin yokluğunda kuvvet kullanımının her zaman önleneyeceği umudunu gerçekçi bir biçimde düşünmek mümkün değildir.” (Waltz, 1979)

Waltz'ın uluslararası sisteme yaklaşımı daha önemli bir düzeyde önem kazanmıştır. Waltz, bir ülkenin yeteneklerine ve dağılımına önem vermektedir (Waltz, 1979). Dolayısıyla bu dağılım güç sisteminin dengesini anımsatmaktadır. Güçler dengesi sistemi kurmak, büyük bir gücün hegemonya kurmasını engellemek ya da sadece saldırgan bir ülkenin ona karşı yeni bir ittifak kurarak genişlemesini engellemektir.

Waltz, insan doğasını kısır, daha uzak bir bakış açısı olarak görmektedir. Ona göre bu durumda barışın durumunu açıklamak zordur (Waltz, 2010). Öte yandan Mearsheimer, radikal gerçekçilik denilen bir okul izlemektedir. Bir başka Yeni-Gerçekçi bilim adamı olarak Mearsheimer, hegemonyaya farklı bir tablo çizmiştir. Realist hareketin temel yönlerini kabul ederken, devletin uluslararası sistemdeki en yüksek otorite olduğunu iddia eder. Bu perspektiften, uluslararası sistemin anarşist (devletin üzerinde otorite eksikliği) olduğuna inanmaktadır (Mearsheimer, 1994-1995).

Radikal gerçekçilik, uluslararası sistemin devlet davranışını güçlü bir şekilde şekillendirdiğini varsaymaktadır. Anarşi ve güç dağılımı gibi yapısal faktörler

uluslararası siyaseti açıklamak için önemlidir. Mearsheimer, devletin uluslararası politikadaki temel motivasyonunun güç kazanmak olduğuna da işaret etmiştir (Mearsheimer, 2001). Ancak Millsheim, bir ülke hegemonik hedefine ulaşmadığında güç arzusunun ortadan kalkmayacağını kabul etmiş ve küresel hegemonyanın imkânsız olduğuna dikkat çekmiştir (Mearsheimer, 2001).

Millsheimer, rasyonel hareket eden sistem aktörlerinin temel amacının hayatta kalmak olduğuna ve hegemonyanın sistemdeki tüm ülkelere hükmetme ve etkileme yeteneği olarak tanımlanabileceğine dikkat çekmiştir. Millsheimer'a göre, "güç" kavramını üç türe ayırır: kıtasal güçler, ada güçleri ve bölgesel güçler. Millsheimer, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Japonya'yı ada ülkeleri, Fransa ve Almanya'yı kıtasal güçler olarak tanımlar (Mearsheimer, 2001). Bir ada ülkesi, bölgesel hegemonya kurmaya çalışmak yerine, yükselen bölgesel güçlerle bir denge kurmaya daha isteklidir.

Mearsheimer, devleti "kısa vadeli bir güç maksimize edici" (Mearsheimer, 1994-1995), yani saldırgan bir özne olarak tanımlamaktadır. Fareed Zakaria, "uluslararası sistemdeki uzun süredir devam eden belirsizliğe en iyi çözümün, bir ülkenin yurtdışındaki siyasi çıkarları genişlemeye devam ederken bu konuya yanıtını güçlendirmesi olduğuna dikkat çekmiştir. Neo realizme göre, hegemonik bir ülkenin çok fazla güce sahip olması, diğer ülkelerin askeri güçlerini artırmalarına ve kendilerini savunmalarına neden olabilir. Bu noktada ülkenin asıl amacı güç kazanmak değil, kendi güvenliğini sağlamaktır. Yeni- Gerçekçilik, savaşların ve çatışmaların insan doğasının bir parçası olduğunu reddeder (Waltz, 1988).

Öte yandan uluslararası sistemdeki istikrarsız değişimler nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin memnuniyetsizliğinin arttığına inanan Gilpin, bu nedenle sistemin yükselen güçler tarafından değiştirileceğine dikkat çekmiştir. Hegemonik Savaş (Gilpin, 1988) dolayısıyla sistemdeki denge barışçıl yollarla sağlanamazsa, yeni denge hegemonik savaşlarla sağlanacaktır.

Gilpin'in (1987) uluslararası politik ekonomiye yaptığı vurgu özellikle önemlidir. Uluslararası ilişkilerin sadece askeri ve siyasi ilişkileri içermediğini, aynı zamanda sosyo-ekonomik dünya durumunun uluslararası ilişkilerin doğasını ciddi şekilde

şekillendirdiğini iddia etmiştir. Gilpin, hegemonya olmadan uluslararası ekonominin olamayacağına inanmaktadır. Uluslararası ekonominin varlığı, hegemonik ülkelerin tüm sisteme hâkim olduğu ideal bir düzeni de gerektirir (Gilpin, 1987). Ancak yine de hegemonik ülkelerin başka ülkeler tarafından taklit edilmesi gerekmediğini ifade ederken, Gilpin bir serbest piyasa sisteminin ortaya çıkması ve yayılması için üç ön koşul öne sürmüştür: "hegemonya, özgür ideoloji ve ortak çıkar" (Gilpin, 1987).

Gilpin, son yarım yüzyılda ABD dolarının oynadığı role dikkat çekerek, "para birimi hegemonyası" (Gilpin, 2000) kavramını önermiştir. Gilpin'in yöntemi literatürde hegemonik istikrar teorisi olarak adlandırılmaktadır. Hegemonik istikrar teorisi aslında neo-realizmi neo-liberalizmle birleştirmeye çalışır. Tek bir baskın güç sistemi kontrol ettiğinde istikrarın gerçekleştiğine inanmaktadır. Hegemonik istikrar teorisi, özgür bir uluslararası ekonominin varlığını ve hegemonyaya öncülük eden barışçıl ve güvenli bir uluslararası sistemin kurulması gerekliliğini ifade eder (Gilpin, 1987).

Hegemonya kavramına realist yaklaşımın temel kavramı zorlama meselesine dayanmaktadır. Realistler için asıl katılımcı devlettir ve devletin uluslararası anarşi sisteminde hayatta kalmak için belirli bir yükümlülüğü vardır. Realist yaklaşımın bu tanımında hegemonyanın, özellikle de toplumsal değerlerden izole edilen hegemonyanın kabul edilmesi, kavramın tarihsel deneyim sonucunda edindiği hiyerarşiden ayrılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle realist yaklaşım hegemonya kavramını sadece hegemonyanın baskın özelliklerinden ele alır. Bu durum, uluslararası sistem ile devlet aktörleri arasındaki ilişkiyi mevcut koşullarda açıklamak için yeterli bir temel sağlamamaktadır.

Uluslararası ilişkilerde idealist bir yapı ile karşımıza çıkan liberalizm, realizmin güç odaklı görüşüne ters düşen "güç" kavramına işbirliği kavramını da ekler. Robert Keohane ve Joseph Nye; Power and Interdependence (Güç ve Karşılıklı Bağımlılık) adlı kitaplarında (Keohane ve Nye, 2012), savaş sonrası uluslararası sistemdeki aktörlerin sadece birbirlerine değil, karmaşık yollarla bağlı olduklarını iddia ederler. Bazı insanlar birçok farklı katılımcının farklı düzeylerde çok uluslu ilişkiler kurduğuna inanmaktadır.

Hegemonya anarşide düzen yaratacak ve hegemonya ülkeleri yönetecek ve yönetecek, onlara hükmedecek değildir. Hegemonya, dolayısıyla bu üstünlük değil, "liderlik"tir. Başarılı hegemonik liderlik, belirli bir dereceye kadar asimetrik işbirliğine dayanmaktadır. Hegemonya, ortaklarına liderlik sağlayarak önemli ve belirgin bir rol oynar. Emperyal gücün aksine, söz konusu hegemonya, diğer egemen ulusların özel rızası olmadan kurallar formüle edemez ve uygulanamamaktadır (Keohane, 1984).

Hegemonya kavramıyla ilgili bir diğer teorik yöntem ise 1958 yılında Abramo Phimo Kenneth Organs tarafından ortaya atılan güç transferi teorisidir. Organski'ye göre; "Güç", tüm toplumsal ilişkilerin doğasını belirlemektedir. (Organski, 1958). Eugensky; hegemonyanın barışın korunmasına yardımcı olduğuna inanır. Özellikle üstünlük, statüko üzerinde geniş bir mutabakata vardığında veya uluslararası sistemin tatmin edici desteğini aldığı anda, savaş olasılığı azalmaktadır (Organski, 1958). Organski ayrıca hegemonya kavramının daha çok "üstünlük" olduğuna inanmaktadır. Eugensky; hegemonik geçişin tıpkı İngiltere'den ABD'ye geçiş gibi "çatışmasız" olabileceğini de sözlerine eklemiştir.

Wallerstein ise uluslararası sisteme ekonomik ve politik bir perspektiften bakmaya çalışmıştır. Üç ciltlik "Modern Dünya Sistemi"nde, tek dünya sisteminin mantığını daha iyi anlamak için ülkeler arasındaki diplomatik ve askeri ilişkilerin yan etkilerinin arka planını incelemeye çalışmıştır (Griffiths, Roach ve Salamon, 2011). Lestein'in temel tezi, dünya ekonomisinin 16. yüzyılda başlayan ve merkez ile çevre arasında yeni bir işbölümüne yol açan dönüşümü hakkındadır. Wallerstein, merkezin kullandığı "yarı-çevre"den bahsetmiş, ancak çevreyi de kullanmıştır.

Ona göre yarı çevre; merkez ile çevre arasında önemli bir tampon bölge görevi görür (Griffiths, Roach ve Salamon, 2011). Wallerstein tarafından geliştirilen dünya sistemi teorisi, kapitalizmin endüstriyel gelişmeyi tüm dünyaya getirdiği görüşüne karşı çıkmıştır (Wallerstein, 1979). Dünya sistemi yaklaşımı "yeni Marksizm" olarak nitelendirmektedir. Kapitalizmin yayılmasının endüstriyel gelişmeyi daha yoksul bölgelere getireceğine inanmadığı için, analizini üretim ilişkilerinden "dünya pazarındaki dengesiz değişimler" olgusuna çevirmiştir (Emmanuel, 1972).

Wallerstein'in sistematik yaklaşımı, dünya sistemini analiz birimi olarak kabul eder. Ona göre "dünya sistemi", siyasi merkezden ziyade "piyasa"yı bütünleştiren uluslararası bir işbölümüdür. Wallerstein'a göre, bir ülkenin hegemonyası, merkezi devlet tarafından belirlenen belirli bir zaman diliminde gerçekleşir.

Aliji: Hegemonya salt tahakküm değil, sistem üzerinde kurulmuş entelektüel ahlaki liderliktir. Arrighi, anarşiyi yeniden tanımlıyor ve "kaos"tan farklı bir tanım sunmaktadır. Arigi için kaos, "anarşi"den farklıdır. Bu iki terim sıklıkla birbirinin yerine kullanılsa da, ayırt edilmeleri gerekir. Ona göre anarşi, merkezi hükümetin yokluğudur. Kaos, sonunda uluslar arasında düzen ihtiyacını ortaya çıkaracaktır. Bu noktayı yakalayabilen bir ülke “hegemonik” bir ülke olacaktır (Arrighi, 1993).

Arrighi; "dünya hegemonyası" kavramını, egemen bir devletin sistem içinde "liderlik ve yönetim işlevlerini" uygulayabilme yeteneği olarak ifade etmiştir (Arrighi, 1994).

Tablo 1 : Hegemonyanın İşleyişi (Mekanizması) ve İnşasına Yönelik Teorik Yaklaşımlar

Hegemonya konusunda önde çıkan yaklaşım ve görüşler	Hegemonya İşleyişi (Mekanizması)	Hegemonya İnşası
Kenneth Waltz	Zorlama	Güç dengesi başarısızlığı
Robert Kaohane	Zorlama ve Rıza	Hegemonya sonrasında önemi
Organski	Zorlama ve Rıza	Hegemonya Savaş
Giovanni Arrighi	Zorlama ve Rıza	Birikim döngüsünü başlatmak ve sistemik kaosun ardından gelen liderlik
Robert Cox	Zorlama ve Rıza	İçerde oluşan hegemonyanın dışarıya taşması ve “tarihi yapıların” oluşması

Kaynak: Esme, 2015

Dolayısıyla hegemonya kavramına teorik bir perspektiften bakan düşünürlerin kavramı ve yukarıdaki inşa çabalarının işleyişi yukarıdaki tabloda özetlenmiştir. Hegemonyanın genel açıklaması için, konunun daha geniş ve daha derin bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için farklı teorik yöntemlere ait kavramların koleksiyonuna atıfta bulunmak önemlidir.

1.1.2. Gramsci'nin Hegemonya Kavramına Bakışı

Gramsci'nin düşüncesinde, hegemonya kavramı hiç şüphesiz kilit bir konuma sahiptir. Antonio Gramsci, 1891'de İtalya'nın Sardinya kentinde doğdu ve yaşamının düşüncesinin şekillenmesinde son derece önemli bir etkisi bulunmaktadır. Kır hayatından şehir hayatına geçişi, yaşadığı maddi sıkıntılar ve Kuzey-Güney meselelerinin etkisi onun düşüncesini şekillendirmiş ve onu tarihin en önemli Marksistlerinden biri haline getirmiştir (Güney, 2013).

Hapishane notları ölümünden sonra yayınlanmıştır, ancak 1929 ile 1935 yılları arasında cezaevindeyken yazılmış ve birçok farklı konudaki görüşlerini analiz etmede son derece önemlidir (Gramsci, 2014). Gramsci, eserlerinde Marksist görüşleri körü körüne ele almamış, her özel toplumsal durum için "teoriyi pratiğe döken" bir kişi olduğunu öne sürmüştür. Kapitalist dünyada sürekli değişimler bulmuştur. Çelişki merkezleri ve uygun stratejiler geliştirmiştir (Saybaşı, 1985). Ancak Gramsci'nin çalışmaları karmaşık bir yapıya sahiptir ve okunması ve anlaşılması kolay olmaktan uzaktır. Çünkü cezaevi defteri; kavramların tanımlarını değil, bu kavramların kullanıldığı araştırmaları içerir ve çeşitli tarihsel durumları analiz etmek için bu kavramların nasıl kullanılacağını gösterir. Ancak Gramsci, yeni kavramlar yaratmaktan çok, anlam alanını dönüştürerek ve genişleterek önceden var olan kavramları kullanmıştır. Elbette bunda onun yazılarındaki katı sansür koşullarının büyük etkisi olmuştur (Ives, 2011;108). Kavramın tam bir tanımını yapabilmek için kavramsal düşünmenin anahtar rolü, ilgili diğer birçok kavramla birlikte düşünülmelidir (Sassoon, 2012). Özellikle "sivil toplum, altyapı-üstyapı, tarihsel grup, hegemonya ve aydın" kavramları iç içe ve bazı durumlarda kullanılır, bazı durumlarda da birbirine zıttır. Gramsci'nin teorisinin temel yapısını oluştururlar. Son derece önemli bir anlamı vardır (Aval, 2012).

Bu anlamda birincisi Gramsci'nin hegemonik düşüncesinin temelidir; “yapı” ile “üstyapı” arasında kurulan karşılıklı etkiyi doğru bir şekilde gösteren tarihi semtlerin analizine dâhil edildiği görülmektedir (Santucci, 2011). Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtalyan işçi sınıfı partilerinin, bağımlı sınıfları savunma ve özgürleştirme çabalarına rağmen, kapitalist ilerlemeyi korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan muhafazakâr muhalifleri kadar başarılı olamamasının nedenini açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Hegemonya kavramının özüdür (Carnoy, 2001). Bunu yaparken Vladimir Lenin'in düşünceleri ve Machiavelli'nin "Prens" adlı eserindeki yorumu olmak üzere iki ana kaynaktan etkilendiği iyi bilinmektedir. Lenin'in Rus proletaryasının diktatörlüğünü ve diğer sınıflar üzerindeki liderliğini hegemonya kavramıyla yorumlaması, Gramsci'nin ittifak gruplarının rızasına ve düşman grupların diktatörlüğüne dayalı proletarya hegemonyası öngörüsü üzerinde etkilidir. Burada da Machiavelli'nin eserlerinde kullandığı yarı insan, yarı canavar, imajından etkilenir ve hegemonya kavramını rıza ve zorlayıcı unsurların bir bileşimi olarak ele alınmaktadır (Embel, 2004). Burada Antonio Gramsci'nin düşüncesinin ana odak noktası, hegemonyayı rıza ve zorlama kavramıyla kullanmaktır. Burada en saf haliyle rıza; zorluklar varsa kilise, eğitim sistemi ve aile gibi sivil toplum kuruluşları tarafından “akıllıca” yapılır; siyasi toplumun baskıcı kurumları tarafından (yani, devlet) ordu, polis ve ceza sistemi aracılığıyla” uygulanmaktadır (Ransome, 2010; 201). Ayrıca Gramsci, rızanın iki şekilde gerçekleşebileceğini söylemiştir. Pasif ve dolaylı veya aktif ve doğrudur. İlk durumda devletin “aşağıdan gelen tüm müdahaleleri” dışlayarak rızayı araçsallaştırdığı, ikinci durumda ise yöneten ile yönetilen arasında gerçek bir rol geçişinin olduğu görülmektedir (Glucksmann, 2012). Öte yandan Gramsci devleti sadece yönetici sınıfın temeli değil, aynı zamanda yönettiği sınıfların etkin rıza gösterdiği tüm pratik ve teorik faaliyetler olarak tanımlayarak devletin bir politika benimsediği toplamından oluşan yapıdır (Ceylân, 2013).

Bu noktada özellikle Gramsci'nin hegemonya kavramı bağlamında sivil toplum ile siyasal toplum arasındaki farka değinmek gerekmektedir. Buradaki temel önem Gramsci tarafından ortaya konmuştur; bunun nedeni, sivil toplum yapısının hegemonyaya, yani konsensüse dayalı yapısının, siyasal toplum yapısının yönetime dayalı olmasıdır. Başka bir deyişle, politik toplum baskı ve kontrole dayalı yapıları içerirken, sivil toplum ikna edici mekanizmalara dayanmaktadır (Duverger, 2002). Söz

konusu hegemonyanın sivil toplum alanında gerçekleştiğine işaret ederek, tartışmayı yapıdan çok üstyapıya bağlamış ve 20. yüzyılda siyasetin mutlaka ekonomik altyapıya bağlı olmadığına işaret etmiştir (Viking, 2014). Ona göre devlet ya da siyasal toplum, üst yapının ana bileşenidir ve bu iki yapı arasındaki bağlantının kurulduğu alan sivil toplumdur (Aksoy, 1994). Bu bağlamda Gramsci yapı-üstyapı kavramından bahsettiğinde hegemonik sınıfı belirleyen üç önemli moment, genel aşamalarda hegemonya olarak verilen ekonomik işbirliği, ekonomik yapı ve hegemonya düzeyidir. Bu nedenle ilk adım; belirli bir meslek grubunun birlik ve organizasyon ihtiyaçlarını gerçekleştirdiği andır. Ancak bu aşamada sınıflar arasında doğabilecek birlik duygusundan söz edilmez. İkinci çağrı ise; ekonomik temelde tek bir sosyal sınıfın üyeleri arasında birlik bilinci düzeyinin gerçekleştirilmesidir. Burada egemen grupla siyasi ve hukuki eşitliği sağlamak için tek bir alanla sınırlı ulusal meseleler ortaya çıkmıştır. Son aşamada; şimdi, bir sosyal sınıfın, kendi çıkarlarının salt ekonomik sınıfın kısa vadeli çıkarlarını aşabileceğini ve diğer bağımlı sınıfların çıkarları haline gelebileceğini anladığı andır. Bu tamamen siyasi bir aşama olduğu için üst yapının çeperine geçiş aşaması olduğu için diğer anlardan ayrıdır. Burada filizlenen ideolojinin bir siyasi parti haline geldiği görülmektedir (Kurt, 2018). Vurgulanması gereken, son tahlilde, bir sınıfın hegemonyasının, tüm toplumun "evrensel" çıkarlarını temsil etme yeteneğine ve bir grup ittifakla birleşme yeteneğine bağlı olduğudur (Sassoon, 2012).

Bu durumu sağlamak için hegemonik sınıf, tarihsel bir grubun varlığını gerektirir. Çünkü söz konusu tarihsel grup, kimlik ve uyum gibi bütünleşik unsurları sağlayarak ortak bir kültürel temel oluşturmaktadır (Fusaro, 2010). Buradan Gramsci'nin de üzerinde durduğu tarihsel grup kavramını düşüncelerinden hareketle ortaya koyduğu görülmektedir. Ona göre bina ve üst yapının bütünlüğü bir "tarihi semt" oluşturur, dolayısıyla üst yapının karmaşık, çelişkili ve uyumsuz bütünü tüm toplumsal üretim ilişkilerini yansıtmaktadır (Kemahlı, 2012). Bu noktada "aydınlanma" kavramı giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü Gramsci, iktidarı ele geçirmek isteyen her sınıfın egemen konumunu güçlendirmek için aydınlara ihtiyacı olduğuna işaret etmiştir (Bağla, 1973). Gramsci, entelektüelleri, söz konusu hegemonyanın ideolojik koşullarının yasallaştırılmasını sağlamak için egemen sınıfın siyasi ve teorik hareketlerini şekillendirmede uzmanlar olarak tanımlamış (Embel, 2004), onları devletin üstyapı yetkilileri olarak tanımlamıştır (Dural, 2007). Dar anlamda, "statü"deki

kişilerle sınırlı olmaktan ziyade, üretim sürecinde siyasi ve bürokratik liderlerden örgütçü-yönetici konumundaki kişilere kadar bir çerçeve içerisinde şekillenmektedir (Ataay, Kalfa).

Bütün bu açıklamalar, hegemonya kavramının Gramsci'nin elinde taktik ve strateji tanımını aşan yeni bir merkez haline geldiği sonucuna varmamızı kolaylaştırmaktadır (Femia, 1989). Bununla birlikte, Gramsci'nin bu konudaki görüşlerinin 21. Yüzyılda özellikle İtalya dışında yaşayan günümüz insanı için ne ölçüde etkili ve bilgilendirici olabileceği tartışmalıdır. Buradaki esas nokta şudur ki; Gramsci bize faydalı olabilecek teori veya analizler sunmak yerine güçlü bir yöntem göstermekte ve bu araştırmalara rehberlik edecek bir çerçeve çizmektedir (Ives, 2011).

1.1.3. Laclau, Mouffe ve Cox'un Hegemonya Analizi

Laclau ve Mouffe, Marksizme dayanarak, toplumsal gerçekliği ve değişimleri incelemek için Gramsci ve Hobsbaum'un tarihsel akıl yürütmesini kullanmaya çalışmışlardır (Embel, 2004). Hegemonya kavramını açıklamak için üretim ilişkilerini değil, üretim ilişkileri türlerini kullanmaktadırlar. Siyasi ilişkiler, ekonomik bir kategori olarak sınıf, ekonomideki statü, sınıf bilinci, kolektif bilinç ve işçi sınıfının eylemleri arasındaki ilişkiyi çevreleyen meselelerle ilgilenir ve sınıf bilinci ile ekonomik analiz arasındaki bağlantı kesintisizdir. Politik bilinç ve ekonominin karşıt, nesnel ve politik olmayan alanlarını tanımlamak için dil ve dilbilimden türetilen kavramları kullanırlar (Ives, 2011).

Laclau ve Murphy Marksizm'den farklıdır. İleri kapitalizmin krizi yeni bir ekonomik sistem ve toplum yaratacaktır. Devrimci bilincin ortaya çıkışını reddederler. Proletarya ile burjuvazi arasındaki kutuplaşmanın sekteye uğradığını ve ortaya çıkan krizin daha da büyüdüğünü ve orta sınıfın güçlendiğini düşünerek Gramsci'nin hegemonya kavramının kriz tanımını ortaya koymuştur. Gramsci'nin hegemonya kavramını açıklarken, içeriğinin kapsayıcılığına hayran kalmışlar ve dil ifadesi kavramının alternatif temsil fikrinin özü olduğuna inanmışlardır. Gramsci'nin ekonomik özcülüğünü gözden geçirme yoluna çıktıkları için dilin egemenliği kadar dilsel kavramlara ve metaforlara da güvenmişlerdir. Laclau ve Murphy, Gramsci'nin hegemonya ve politik kavramlarının

teorik olarak olgun olduğunu doğrulanmıştır. O, eşitsiz gelişime sahip özgün bir teorisyen ve politik stratejisttir. Öte yandan, Gramsci'yi kavramlarının gelişmiş sermaye ile uyumlu olmadığını söylediği için eleştirmişlerdir. Gramsci'nin gelişmiş endüstriyel medeniyette karmaşık sosyal ve politik ilişkilerin eksikliğine dayanan Batılı bir teorisyen olduğunu söylenmektedir (Olgun, 2009).

Laclau ve Murphy için hegemonya, Hobbes'un Leviathan'ı gibi bir toplumsal sözleşmeye dayanmaz, çünkü öznenin kimliğini değiştirir. Aynı zamanda Hegel'in evrensel sınıf kavramına eşdeğer değildir, çünkü kamusal alanda zorunlu değildir ve sivil toplum düzeyine yeniden temsilinden başlar, ne de Marksist evrensel sınıf, proleter ile eşdeğerdir. Çünkü sonunda devletin ortadan kalkmasına ve siyasetin sona ermesine yol açacak insani uzlaşmadan kaynaklanmaz, ancak hegemonik ilişki siyasetin kurucusudur (Laclau, Mouffe, 2008). Hegemonya kavramının başlangıç noktası, tarihsel kaçınılmazlık boşluğunu doldurmak ve krizlere yanıt vermek için geçici müdahaledir (Laclau, Mouffe, 1985). Hegemonya kavramı, Leninizm ile birlikte, sınıf mücadelesinin ara sıra ortaya çıkan özel koşullarının gerektirdiği siyasi muhasebe biçiminin temel taşı haline gelmiştir. Gramsci ile birlikte, belirli toplumsal oluşumlarda var olan birliği anlamak, taktik ve stratejik kullanımları aşmak ve olumsuzluk mantığıyla genişlemek için anahtar bir kavram haline gelmiştir (Laclau ve Mouffe, 2008).

Cox, tarihin sarmal diyalektik içinde şekillendiğine inanmakta ve tarih tekerrür etmeyeceği için öngörmenin imkânsız olduğunu kabul etmektedir. Tarih akmaktadır ve bu akış kesintisizdir. Vico ve Gramsci geleneklerini benimseyerek kurulu düzeni yeniden yaratan ve yeniden üreten sosyal-kültürel-ekonomik güçleri incelemeye odaklanmıştır (Bostanoğlu, 2009). Cox için, devlet merkezli bir yaklaşımdan ziyade devleti içeren sosyal güç kavramı önemli bir rol oynamıştır. Sosyal güç, sosyal gelişmenin temel itici gücü olarak sınıf kavramına dayanır ve onu gücün üç boyutlu etkileşimini açıklamak için kullanılır. Biri üretim sürecine, ikincisi sınıflar arası ilişkilere, yani toplumsal güce, üçüncüsü ise siyasi güce, yani ülkenin kontrolüne dayanmaktadır. Bu sosyal güçler; finansal araçlar, fikirler ve kurumlardır. Üretken ve yıkıcı potansiyeli olan maddi fırsatlar, teknik ve organizasyonel yetenekler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Bostanoğlu, 2009). Olağanüstü maddi imkânlar çerçevesinde üretim değişiklikleri, yeni toplumsal güçlerin ortaya çıkmasına neden olur ve üretim kavramı

sadece meta üretimi değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, ahlakın, kurumların ve bilginin yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir. Bu sosyal gelişim için bir ön koşuldur (Karacasulu, 2009).

Görüş; farklı insan grupları tarafından benimsenen toplumsal düzenin kolektif imajı ya da güç ilişkileri, adalet, anlam ve meşruiyet üzerine farklı görüşlerin yanı sıra davranış alışkanlıklarını ve beklentileri sürdürmek için toplumsal ilişkilerin eğilimini güçlendirmeye yönelik ortak bir kavramdır.

Sistem, toplumsal gücün üçüncü türünü oluşturur ve düzen istikrarını ve süreç sürekliliğini sağlamanın yollarından biridir. Bu işlevi yerine getirirken güç ilişkileri ve uyumlu bir kolektif imaj desteklenerek sağlanır. Çatışmaları uluslararası düzeyde çözmek için asgari güç kullanımını sağlamak için karşıt çıkarların ve politikaların evrenselliğini sağlayarak hegemonik stratejiler için uygun bir ortam yaratır (Bostanoğlu, 2009).

Cox, makro analiz yoluyla Gramsci'ye güç ve hegemonya kavramına genel bir yapı kazandırmıştır (Bostanoğlu 2009). Sürekli dünya düzeninin göreceli istikrarını tanımlamak için hegemonya kavramını kullanır ve hegemonya kurmanın başlangıç noktasını belirlemek için sosyal güç kavramını kullanır. Üçüncüsü, hegemonya kavramı, güçlü ve zayıf arasındaki egemenlik ve düzenleme ilişkisi dışında, devletlerin ve devlet dışı kuruluşların tüm sistemine nüfuz eden düzene ilişkin bir değer yapısını tanımlamak için kullanılır (Bostanoğlu, 2009). Cox, gücü sosyal süreçlerin bir ürünü olarak kullanmanın, arkasındaki maddi güç ilişkilerinin potansiyelini gizlemediğine inanmaktadır. Güçlüler, egemen konumlarını veya liderliklerini kendi çıkarları için kullandığını göstermek yerine evrensel çıkarlara hizmet ediyormuş gibi davranırlarsa, zayıfların liderliğini ve hegemonyanın rahatını sağlayabilirler. Bu durumda kendi çıkarları doğrultusunda zora başvurmak zorunda kalmazlar. Hegemonya Cox'ta Gramsci'de olduğu gibi rızaya göre güç kullanımı insan bilincinden uzaktır (Bostanoğlu, 2009). Hegemonya için siyasi iktidarın ve ekonomik gücün rızası yeterli değildir, aile üyelerinin rızası çok önemlidir (Karacasulu, 2009). Cox, hegemonyanın yani uzlaşmanın ön planda olmasına rağmen, hegemonik olmayan yapılarda güç kullanımının her zaman ön planda olduğuna inanmaktadır (Bostanoğlu, 2009). Bu

bağlamda, hegemonyanın olumlu yanı olarak analiz edilebilecek, hegemonik olmayan karşıt güçler arasında zorlayıcı ilişkiler hâkimdir.

Cox, hegemonyanın toplumsal güçlerin, devlet biçimlerinin ve dünya düzeninin tarihsel gruplar içindeki etkileşimiyle oluştuğunu söylemişlerdir. Bu üç düzlem birbiriyle ilişkilidir ve ilişkileri tek yönlü değildir, egemen yapıları ve rekabetçi yapıları izlenerek incelenebilir. Örneğin, ulus ötesi sosyal güçler ulusal yapının biçimini etkiler. Toplumsal güçlerin başlaması, dünya düzeninde değişiklikleri beraberinde getiren sürekli bir zaman diliminde devletin durumunda değişikliklere yol açmış ve hegemonyanın uluslararasılaşmasında bu aşamalara yardımcı olmada uluslararası örgütlerin rolünün önemini vurgulamıştır. Yani ulusal hegemonyanın üstesinden gelmek için, sınırda, Cox'un teorisindeki genelleştirilmiş görüş, güç yapısının baskın konumu değil, güç yapısının uluslararası siyasetin doğal unsurlarından biri olarak görülmesi gerektiğidir (Bostanoğlu, 2009). Devlet biçimleri, egemenliklerine göre iç güçlerin gelişimini etkiler. Örneğin, bir sınıfın diğer sınıfları saptırma iradesini vurgulayabilirler. Bu ilişkiler her dönemde farklıdır (Bostanoğlu, 2009: 34). Üretim biçimindeki farklılık, ulusal düzende farklılığa neden olmuştur ve buna bağlı olarak ulusal düzen de farklıdır. Liberal uluslararası ekonominin (1789-1873) ardılı, düşman emperyalizm dönemi (1873-1945) ve neo liberal dünya düzeni (İkinci Dünya Savaşı sonrası) dönemi (Karacasulu, 2009) Cox, hegemonyanın küreselleşmesinin, kendi içinde hiçbir karşıtlığı olmadığı anlamına gelmemesi gerektiğine inanmaktadırlar. Pasta büyüdükçe egemenlerin mücadelesi başlayacak, ayrıca hegemonik olmayan düzenlerle üçüncü dünya ülkeleri çatışan güç merkezleri arasında yeni anti-hegemonik toplumsal hareketler yükselecektir (Karacasulu, 2009).

Devletlerarası etkileşim ve güç politikaları hegemonyayı anlamak için yeterli değildir. Bu yetersiz bir açıklama olacaktır, çünkü tarih bilinci karşısında gelişmeye devam edecektir. Devlet ve devlet sistemi erildir, koordine edildi, geri plana itildi ve karşıdan gelen baskılar karşısında gelişmeye devam etmektedir. Küresel dünyayı uluslar arası ilişkiler olarak düşünmek zordur. Güç anlayışı yalnızca kaba kuvvet ve hiyerarşi temelinde açıklanamaz. İdeolojik ve kültürel alanların entelektüel bir analizi gereklidir. İdeoloji ve kültür, temel olarak ulusal yapının ve ekonomik sistemin yaratılmasının özüdür. Kapitalist ilişkilerin evrenselleşmesi için gerekli koşulları sağlayarak,

hegemonyanın küresel yorumunda devletlerin ve devletlerarası ilişkilerin rolü mümkündür. Güç ile istikrar arasındaki paralellik döngüseldir ve gücün istikrarını temel almak yanlıştır (Bostanoğlu, 2009).

1.2. Hegemonya Tabakalaşması

Tabakalaşma; istikrar ve değişim sürecini anlamak, toplumsal eşitsizliği belirlemek, toplumu karşılaştırmak ve analiz etmek, çatışma ve düzen ile nedensel boyutlarını incelemek için makro sosyolojinin vazgeçilmez kavramlarından biridir. Sosyal tabakalaşma, sosyal entegrasyon sorunları ve farklı şekillerde sınıfların ve statülerin oluşumu, bu konuların sonuçlarını sosyal düzen perspektifinden anlamak için kilit unsurlardır (Marshall, 2009).

Sosyal tabakalaşmanın en belirgin özelliği, aynı sınıftaki insanların davranışlarının diğer sınıflardaki insanlardan farklı olmasıdır. Aynı sınıftan insanlar birbirleriyle daha yakın ilişkiler kurar, daha iyi anlar, daha iyi uyum ve işbirliği yapar, dünyaya aynı pencereden bakarlar. Farklı sınıflardan insanlar arasındaki ilişki zorlama, samimi ve doğal olmaktan uzaktır. Evlilikte bu durum çok açıktır (Kemerlioğlu, 1996). Sosyal tabakalaşma, her katmanın birbiriyle ilişkili olduğu ve aynı katmandaki bireylerin benzer niteliklere sahip olduğu, toplumsal uzlaşmayla kurulmuş psikolojik bir yapıdır. Toplumda gördükleri saygıya göre yukarıdan aşağıya doğru sıralanan insan gruplarını tanımlar (Fichter, 1994). Sosyal yapıda ise sosyal prestij, siyasi güç, ekonomik koşullar, yaşam olanakları, yaşam tarzı, kültürel özellikler vb. açılardan birbirinden ayrılmaktadır. Onları diğerlerinden ayıran alt kültür olguları vardır ve onları diğer seviyelerden ayıran algılar, düşünceler, değerler, inançlar, görüşler, profesyonel tarzlar, zevkler, zevk tarzları, hırslar, tutumlar ve davranış tarzları bulunmaktadır. Oluşturdukları kültürel çerçeve içerisinde toplumsal hiyerarşiye göre hiyerarşi eşitsizliği de içermektedir (Kemerlioğlu, 1996; Waters, 2008). Aynı katman içinde eşitsizlik görüldüğü için farklılaşma meydana gelecek ve bölünme sonrasında yeni katmanların oluşmasına neden olacaktır. Bu hiyerarşik bölünme, kültürün çözülmesinden sonra yaşanmıştır (Avcı, 2000).

Platon, onu temelde iki sınıfa ayrılan (zenginler ve fakirler) sosyal düzenin gerektirdiği tabakalaşma olarak görmüştür. Platon, bunun eğitim yoluyla olacağına inanarak, katmanlar arasındaki geçişin mutlaklığını savunmuştur. Machiavelli, tabakalaşmayı örgütlü bir toplumun doğal sonucu olarak görmekte, sınıflar arasındaki çatışmaları ve korku duygularını birbirine bağlamakta, seçkinlerin kitlelerden, kitlelerin ise kıskançlık ve zulümden korktuğunu söyleyerek, imkânsız geçişe dayalı bir tür korku türü olarak göstermektedir (Kemerlioğlu, 1996).

Sosyal sınıf, insanların toplumsal üretim ilişkilerinde farklı roller oynaması ve farklı konumlar işgal etmesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Marx, sınıfın tamamen farklı üretim araçları ilişkilerine sahip insanların çıkarlarındaki doğal farklılığa dayalı olarak üretim yöntemlerinin ve üretim ilişkilerinin farklılaşmasından kaynaklandığına inanıyordu. Marx, işçiler örgütlü olmaktan ziyade durumlarının tamamen farkında olsalar bile ortak nesnel koşullara dayalı bir sınıf oluşturacaklarını söylemektedir. Objektif bir koşul olarak, işçilerin üretim araçları karşısındaki genel ekonomik durumunu ve siyasi düzendeki görece zayıflığını anlatmıştır. Marx sınıfı tanımlarken sınıf bilincinin, sınıf birliğinin ve sınıf çatışmasının gerekliliğini vurgulamıştır.

Sınıf bilinci; bir sınıf, üretim ilişkilerinde kendi üyeleri, rolleri ve başka bir sınıfla ilişkilerinin bilincinden bahsederken, sınıf birliği, sınıfların birliğinden ve bu bilinç etrafında haklarını elde etmekten bahsetmektir. Bilincin artmasıyla birlikte sınıflar kolektif eylemle mücadele etme eğilimindedir. Marx'ın teorisinin eksik olduğunu bulan Weber, yalnızca üretim ilişkileriyle açıklanamayan toplumsal tabakalaşmanın iki farklı boyutunun varlığından bahsetmiştir. Güç ve prestij sahibi siyasi partilere ve statü gruplarına işaret etmektedir. Weber'e göre, normal şartlar altında bile statü grupları toplumsal birlik oluşturma yeteneğine sahiptir. Çünkü statü grupları, toplum tarafından miras alınan ortak saygı veya onur üzerine kuruludur. Mülkiyetin haysiyet ve onurunda meydana gelen değişiklikler; zenginlik, yaşam biçimini etkiler. Statü gruplarının vazgeçilmez onur ve saygısını tekellerine almak için güç kullanırlar (Kemerlioğlu, 1996). Weber, sınıflar arasındaki eşitsizliği sınıf beklentileri ve kavramları ve Marx'ın ekonomik temeli açısından açıklanmaktadır. Weber Marx'ın üretim ve mülk sahipliğine dayalı sınıf ayrımı, tüketimin başka bir boyutunu aşmıştır. Her ikisi de mülkiyetin kıt ve değerli malların edinilmesine katkıda bulunduğunu ve her kategori için ödüllerin piyasa

koşullarına göre değiştiğini açıklar (Waters, 2008). Çatışmacı yaklaşım, genel bir açıklama kullanarak, güç ilişkilerini ve güç çerçevesi içindeki tabakalaşmayı açıklamaktadır.

1.2.1. Egemen Sınıf

Egemenlik yönetici olmanın en temel koşuludur. Hobbes'un dediği gibi, eğer kendisine hükmedilmezse başka bir egemene tabi olunacaktır. Sömürü, başka bir anlam olarak egemenlik ve eşitsizliğin, yukarıdan aşağıya uzanan, yönetenlerin, ezenlerin ve ezilenlerin soyunu harekete geçirir. Yönetici sınıfın tarihsel değişimlerinde adı değişse de, asıl nedeni egemenlik için savaşılan aktif egemen sınıfın tarihsel ile birleştirilmesidir. Birinin kendilerine emanet ettiği iş, kendi şanssızlıklarına da ortam, yani diyalektik bir yeniden doğuş yaratmıştır. İktidar, üretim sürecinin vazgeçilmez bir parçasıdır ve üretim, iktidar ilişkilerinin kurulması ve bozulması ekseninde gerçekleştirilir.

Günümüzde kıyasıya rekabet, değişim ve yenilik, yeni güç çatışmaları üretmiş, bağımlılığın gelişimi etrafında dönen bu güç çatışmaları artık çatışmanın öznesi ve nesnesi haline gelmiştir. Egemenlik, güç kullanımı ve nüfuz için en temel koşullar, araçlar aracılığıyla teknik yapılara aktarılmıştır (Toffler, 1992). Şirketin büyümesi, teknolojinin karmaşıklığı ve uzmanların ve yöneticilerin elde tutulması, işletme sahiplerini, yöneticileri ve astları birbirine bağımlı hale getirmiş ve bir kişinin şirketin egemenliğine son vermiştir. İşletme sahipleri bilgi ihtiyaçlarını yöneticilere, yöneticiler de çalışanlara açıkladığında, yönetici sınıf gücünü teknik yapı ile paylaşmaktadır. (Toffler, 1992). Günümüz kapitalist sisteminin küreselleşmesinin bir sonucu olarak, büyüme ve çeşitlilik, uzmanlık ve ilgili güç bölümlerini birleştirilmektedir. Ancak, iktidarın mülkiyeti sermaye sahipleri arasında daha kalıcı olmasına rağmen, gönüllü olarak devrettiği yönetici sınıf arasında çok istikrarsızdır.

Firmayı teknik yapıya emanet etmek, başka bir sınıfın doğmasına ve büyümesine yol açacaktır. Hâkim katman ile teknik yapı arasındaki ilişki kendi çıkarları ve egemenliklerinin devamını sağlamak içindir. Teknik yapı ile diğer katmanlar ve bileşenler arasındaki ilişki, üretim ve diğer ilgili süreçlerin geliştirilmesi ve yenilenmesi

için kullanılmaktadır. Şirketin büyümesini ve gelişmesini sağlarken, kendi gücünü ve güvenliğini artırarak koruma amacına da ulaşır (Galbraith, 1988). Başka bir sınıfa kendi çıkarları için bazı ayrıcalıklar ve nüfuz vermekten ve başkalarının kendi işlerini yapmasına izin vermekten başka bir şey değildir. Sosyalist bir toplumda parti liderleri, kapitalist toplumda mülk sahipleri, yani büyük şirketlerin hissedarları bugün teknolojik bir yapı olarak görünmektedir. Ancak mal sahibi için teknik yapı, yöneticiyi ve onlar için çalışan araçları geçemez. Weber'in kapanış kavramının ortaya çıktığı yer burasıdır.

Üst katmanlar arasındaki kapanma, kendi katmanına veya parçasına dikey hareketi engelleyerek teknik yapıyı da sınırlamaktadır (Waters, 2008; Galbraith, 2004). Bu seviye, elit çevrede Pareto taramasının uygulanması nedeniyle yeteneklerini kaybetmiş ve eksiklikleri teknik yapılarla kapatılmıştır. Asimilasyon ile eleme arasında kalan bu yetenektan istifade eden ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda dahi birçok alanda kullanılmaktadır. Weber'in dediği gibi, belirli bir süre içinde kazanılan unvanların varlığına rağmen, yönetici seçkinler meşruiyetlerini kaybedene kadar küçük bir grup insanla devam etmiştir.

Mills, ABD egemenliğini hükümet, şirket ve orduya böler; bu ABD ekonomisinin askeri kapitalizme dayandığı, yani sürekli bir savaş ekonomisi ve özel girişim ekonomisinin bir arada var olduğu anlamına gelmektedir. Ancak Marx'ın egemenlik anlayışı revize edilmiştir. Teknolojik ilerleme, üretim ve çevre kirliliği arasındaki ilişki ve dünyanın her yıl yayınlanan en zengin listesi etrafında sermaye küreselleşmesi değerlendirildiğinde, bu üç farklı alanda oligarşik bronz yasaların etkinliği görülebilir. Egemen sınıfın tepesinde yer alan Mills, onu bu üç alanı rahatlıkla kullanabilen ve yatay geçişler için yüksek akışkanlığa sahip üçlü bir diktatörlük olarak tanımlamaktadır (Poloma, 1993). Weber, bu katmanların kapanmasının, bu üç alanın dönüşümsel olarak aynı ellerde kullanılmasıyla ilişkili olduğuna inanmakta ve bu da alt katmanlardan insanların dikey hareketliliğe geçişini zorlaştırmaktadır.

Mills gibi Planchas da Marksizmi revize ederek, üretim araçlarına ve üretim sürecine sahip olmanın eksik bir açıklama olduğunu anlamalı, üretim araçlarının işlerlik ve kontrol edilebilir hale getirilmesi anlamına gelmeli ve mülkiyet olarak anlaşılmalıdır. Poulantzas, teknik yapının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamakta, sınıfın çeşitli

kesimlerinin birbirine bağımlı olmasına dikkat etmekte, ekonomik sınıfın sürekliliğini siyasi bölünmenin ve ideolojik sınıfın sürekliliğine bağlamaktadır. Siyasal düzey, sistemin çökmesine neden olan çatışmaları ortadan kaldırırsa da ideolojik düzey, muhalefeti tehdit etmez hale getirerek sistemin sürekli sömürülmesini sağlamıştır (Aksoy, 1994). Geliştirme sistemi, aynı amaç etrafında üç farklı alanın entegre edilmesiyle elde edilmektedir.

Sermayenin yersiz yurtsuzlaşması ve küreselleşmesi üst düzey statikliği daha da güçlendirmiş olsa da, küçük işletmeler hayatta kalma fırsatını kaybetmiş ve hâkim konum, birleşmeler ve çok uluslu şirketler yoluyla birkaç kişinin eline geçmiştir. Egemen ülke anlamında üretici güçlerin hegemonik tabakalaşmasının yapısı pek değişmemiş ve uluslararası sahnede kendi yapısını kurmaktadır. Küresel ölçekte egemen kimdir, sorusu sorulduğundan cevaplar farklı olacaktır (Hobbes, 2012).

Kapitalist üretim ve tüketim tarzı, yani hammadde ve pazar talebi, dünyayı tamamen kuşatarak küreselleşme olgusuna ve güç ilişkilerinin ülkeler veya bölgelerden ülkelere veya bölgelere aktarılmasına yol açmaktadır (Ateş, 2006). Küresel ölçekte hükümetler arası girişimler, küresel ve ulusal bağlamlardaki meşruiyetten etkilenmektedir. Ekonomik liberalizasyon, sivil toplum girişimleri ve yerelleşme arasında dengeli bir hükümetler arası girişim bulun ve beklentilerine dayalı politikalar ve yasal düzenlemeler formüle edinmekte bu, uluslararası şirketlerin, ülkelerin ve sivil toplumun gereksinimlerini meşrulaştırmak için yapılmaktadır. Zıt ihtiyaç ve beklentileri olan bu süreçlere örnek olarak, çevreye duyarlı STK'ları tatmin eden kararlar almak, ekonomik liberalleşme isteyen çok uluslu şirketleri tatmin edemeyecektir. Çok uluslu şirketlerin aldıkları kararlar ve hükümetlere dayattıkları yasalar yerel halkın korunmasında sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle meşruiyet sorunu yaşayan ulus devletler, uluslararası anlaşmalar yoluyla yerel hareketleri ikna etmeye çalışacak ve çok uluslu şirketlerin gereklerini yerel yasa, yönetmelik ve anayasalarla kısıtlamaya çalışacaklardır (Ateş, 2006). Kapitalist sistemin küreselleşmesi nedeniyle demokratik olarak seçilmiş güç yani halkın egemenliği ortadan kalkmış, ancak sistemin temel özelliklerinden dolayı hükümet uluslararası tekeller ve dünya üzerindeki egemenliğini kaybetmiştir. Bu şirketlerin işini kolaylaştıran kuruluşlar küresel ekonomik katılımcılardır.

Küresel ekonomi katılımcıları, kendi tarihsel grupları için emperyalist politikalar izlemekte ve kendi ekonomik çıkarları için yarı-çevresel, periferik ve hatta anti-hegemonya oluşturabilmektedirler. Bu politikaları perde arkasında uygulamak için halkları bölerek temellerini oluşturmuşlardır. Küresel ekonominin katılımcıları için bölünmüş uluslar, işgal için yasal bir zemin hazırlamada ve güçlü bir anti-hegemonya kurulmasını önlemede önemli bir rol oynamaktadır. Özgürlük, milliyetçi söylemin parçaladığı, sömürü karşıtı kılığa bürünen iktidar merkezini yıkarak, gerçek ve en acımasız dünya imparatorluğunu ve hegemonyasını kurar ve bunu kendisi dışında tüm dünyayı sömürmek için kullanmaktadır. Uluslararası arenada meşrulaştırılan ulusal değerlerini, birbirinden bölünmüş ve keskinleşmiş insanlara yönelik askeri müdahaleyi meşrulaştırmak için kullanmaktadır. Uluslararası sahnede alınan her eylemin uzun vadeli veya kısa vadeli bir amacı vardır. Siyasi ve ekonomik hegemonyasını güçlendirmek ve kalıcılığını sağlamak için çeşitli araçlar kullanmaktan çekinmez (Hardt, Negri, 2003; Embel, 2004). Ekonomik ve küresel hegemonyaya dayalı olarak, sayısal analiz yoluyla büyük serveti kontrol eden birkaç kişinin elinde yansıtılmaktadır (Hardt, Negri, 2003: 68; Embel, 2004).

Dünyanın en zengin 200 insanının toplam serveti, dünyanın en fakir 2,5 milyar insanının toplam gelirini aşmaktadır (bu 200 zengin insanın 112'si ABD'den geliyor). Dünyanın en zengin üç insanının (ABD) toplam serveti, en fakir 48 ülkenin GSYİH'sini aşmaktadır. Dünyanın en fakir ülkeleri ile karşılaştırıldığında, en zengin ülkelerin kişi başına düşen geliri 228 kat daha fazladır. Son 10 yılda, dünya çapında 89 ülkede yoksulluk seviyesi 23 kat artmıştır. 2012'deki küresel mali krize rağmen dünyanın en zengin 100 insanının geliri 240 milyar dolara ulaşmıştır. Dünyanın en zenginlerinin geliri son 20 yılda 60 kat artış göstermiştir. Dünya genelinde artan yoksulluk bağlamında, son 10 yılın verilerine göre kim kazanıyor, cevap olarak Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği (AB) üye ülkeleri ve Japonya. İngiltere'dir. Ancak en önemli nokta bu ülkelerdeki insanların kişi başına düşen gelirinin yüksek olmasıdır çünkü başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere küresel ekonomik katılımcılara ev sahipliği yapmaktadırlar. Ayrıca bu ülkelerin analizinde hızla büyüyen yoksul gruplar da dikkat çekmektedir (Held, McGrew, 2003; Çetin, 2003; Köse, 2009).

"Neredeyse tüm ülkelerde homojen bir kitle çeşitli muhalif grupları ezdi ve yok etti. Kitleler kimseyle yaşamak istemiyor, sadece kendileriyle yaşamak istiyor ve kendilerine ait olmayan şeylerden nefret ediyorlar" (Gasset, 2011). Hegemonya, ortaklarıyla belirli bir fikri yaymaya çalışır ve bu sadece idealist bir davranış değildir. Ekonomik ve kültürel boyutlarıyla hegemonya, rakiplerini düşündüğü savaşlar yoluyla konumunu korumayı amaçlar. Özellikle hegemonya sahibine ekonomik bir boyut kazandırır ve gücün belirleyicisi ekonomik odaklıdır. Özellikle, Lenin'in tekel ve tüm gelir ve sermayenin bir finansal kanal ağına sahip bankalar tarafından toplanmasına ilişkin analizi ile bir yanda gücün yoğunlaşmasına ilişkin analizi, yönetici sınıfın toplumun bir azınlığı olduğunu gösteriyor gibi görünmektedir. Marx, Hobbes gibi bir ülkeyi kartellerle ve bankalarla olan ilişkisi üzerinden değerlendirirken yönetici olmanın ilk koşulu olarak egemenliği ele alır ve ülkenin bir şirket tarafından kontrol edildiğini varsayarsak, şirket sahibini ulusal politikalarda belirleyici faktör olarak görmekteyiz. Egemenlik devlet tarafından kullanılmaz, ana güç sahipleri ekonomik aktörlerdir ve egemen sınıf sermayenin sahibidir (Toffler, 1992). Kısacası egemen sınıfı temsil eden grup, küresel ekonominin katılımcıları olarak dev tekellerin sahipleri ve ardından bu dev tekellere hizmet eden küresel kurumlardır.

1.2.2. İşbirlikçiler

Marx, Hobbes gibi bir ülke ile karteller ve bankalar arasındaki ilişkiyi değerlendirirken yönetici olmanın ilk şartının egemenlik olduğuna inanılmaktadır. Ülkenin bir şirket tarafından kontrol edildiğini varsayarsak, sahibini ulusal politikanın belirleyicisi olarak görmekteyiz. Egemenlik devlet tarafından belirlenmez. Devletin işleyişinde ana güç sahipleri ekonomik aktörlerdir ve yönetici sınıf sermayeye sahiptir (Toffler, 1992). Kısacası egemen sınıfı temsil eden grup, küresel ekonomiye katılan dev tekellerin sahipleri ve ardından bu dev tekellere hizmet eden küresel kurumlardır. Amacına ulaşabilmek için kendi çıkarlarından bazılarını vazgeçmek zorunda kalmış ve tam bir fiziksel güç toplayamadığı için yardımcılara güvenmek zorunda kalmıştır (Popper, 1967; İbn-i Haldun, 2004). Kalkınma sisteminde, farklılaşmış katmanlar, baskın katmanlar altında düzenlenir. Bu tabakalaşma arasındaki fark, verilen tavizlerin sayısı ile ilgilidir. Sömürüden elde ettiği kâr payıyla ve kendi adına konuşma ve gücü kullanma hakkıyla ilgilidir. Örneğin teknik yapı size ait olmayan şeyleri işbirliği içinde

kendi eşyalarınız olarak kullanmaktadır. Benzer şekilde sanatçılar, entelektüeller ve bazı orta sınıflar da kapitalizmin destekçileridir (Waters, 2008).

En üst düzey teknoloji yapısı, yeni kapitalist şirket için en yüksek düzeyde kâr elde etmeye çalışarak, karar verme sürecinde teknoloji yapısının özerkliğini korumaya çalışmaktadır. Büyüme ve kâr arasındaki dengeyi korumak, teknolojik gelişmeye ayak uydurmak, amacı prestij ve çıkar olan teknik yapının sorumluluğundadır ve her ikisinin de devamlılığını sağlamaktır. Teknik yapı, amaç ve sorumluluklarını yerine getirirken, büyük şirketler, şirket kârlarının ve kendi kârlarının sürekliliğini sağlamak için hedeflerini sosyal hedeflere dönüştürmektedir (Galbraith, 2004).

Hegemonyaya hâkim olan diğer işbirlikçiler, siyasi aktörler ve onların altında çalışan örgütlerdir. Althusser, devletin baskıcı mekanizmasının ve devletin ideolojik mekanizmasının, egemen sınıfın hegemonyasını sürdürmesine ve fiilen iktidar sağlayarak egemen bir ideoloji yaratmasına yardımcı olduğuna inanmaktadır. Marksist anlayışta devletin işletme tarafından kontrol edildiği anlayışı altında, DBA bir yaptırım mekanizması işletir ve potansiyel maddi, manevi ve fiziksel şiddet içermekte ve cihaz devletin elinde olduğu için egemen sınıf kolayca onun kontrolü altındadır. Öte yandan ISA, genellikle özel sektörün elinde olan kültürel faaliyetlere, kitle iletişim araçlarına, dini faaliyetlere ve ideolojiye dayanmaktadır. Ne ISA ne de DBA saf şiddet veya ideoloji içermez. Örneğin; ISA bünyesindeki eğitim kurumları, bireylerin üretim sürecinde yer alacakları pozisyonlara hazırlanırken şiddet ve düzenlemelere (Vergin) başvurmaktadırlar.

Aydınlar, halkla ve devletle ilişkilerin hegemonik gücünün düzenlenmesinde en önemli işbirlikçidir. Böylece yeni bir hegemonya oluşumunun en önemli parçası onlardır. Bu nedenle aydınlar ne zaman ve nerede olursa olsun hiçbir zaman bağımsız bir sınıf olmamıştır. Entelektüellerin de dünya kadar kutuplaşmış oldukları söylenebilir. Aiden, sosyal hareketlilikte çığır açan ve onlara hizmet eden insanların her zaman yanında olmuştur. Aiden için ideoloji ve ekonomik durgunluktan kaçınılmalıdır. Entelektüellerin amacına hizmet etmezler. Aristoteles'ten günümüze, entelektüeller liderlerin sağ kolu olmuşlardır, ancak liderler liderliklerini kaybettiğinde veya yok edildiğinde, entelektüel babaları, entelektüel küllerden yeniden dirilmektedir. Aydınlar sürekli olarak güçlü

tarafarlar ararak konumlarını korumaya çalışırlar (Meriç, 2007). Sermaye sahipleri ve politikacılarla birlikte ondan sonraki aydınların rolü onlar için her zaman açıktır. Aydınlar, Rus Devrimi de dâhil olmak üzere tüm devrimlerin ve evrimlerin çıkış noktasıdır ve karşıt görüşlere sahip olsalar da zorla veya isteyerek başarıyla kabul etmişlerdir (Meriç, 2007).

Gramsci, pratik felsefenin naif insanlara hayata uzun vadeli bir bakış açısı kazandırdığına inanmaktadır. Entelektüeller ve naif insanlar arasındaki temas yoluyla insanların ideolojik gelişiminin gerçekleştirilebileceğine ve siyasi bir grup oluşturulabileceğine inanır. Aydınlar iki kategoriye ayrılmaktadır: Birinci kategori, nesilden nesile aktarılan öğretmenler, rahipler ve yöneticiler iken, ikinci kategori aydınlar, sınıflar veya kurumlarla kendi organizasyonlarını organize etmek için temasa geçen kişilerdir. Daha fazla kontrol altındadırlar (Dural, 2007). Birincisi geleneksel, ikincisi ise organik entelektüellerdir. Organik aydınlar olup biteni alkışlayıp savunurken, aynı anda kürsüye çıktıkları eylemlerin etik olup olmadığına bakılmaksızın katliama önderlik etmemektedirler. Entelektüellerin efendileri politikacılar ve burjuvazidir.

Bu insanlar, aydınlar, çalışmalarını toplum mühendisliği olarak görüyor, çimento harcı gibi insan etini ve kemiğini yok ediyor ve statükoya hizmet etmesine izin vermektedirler. Bu fikre göre fikirler insanlardan önce gelmeli ve insanlar bu fikirlere göre şekillenmelidir. Fikirler ve kelimeler, entelektüellerin toplumu kendi çıkarlarına göre organize etmeleri için araçlar olarak kullanılır (Johnson 1987: Wall Street Journal). Hobbes'a göre entelektüeller "hatalarını ortaya çıkaran ve otoritelerini zayıflatan hiçbir şeyi kabul etmezler" (Hobbs, 2012). Aydınların statüleri nedeniyle iktidardan mahrum bırakıldıkları dönemde diğer kurumlarla işbirliği yapmışlardır. Aslında aydınlar, statülerini korumak için nefret ettikleri, alay ettikleri, aptal olmakla suçladıkları insanlara önderlik etmekten çekinmemişlerdir.

Avrupa'da, Amerika'da ve diğer ülkelerde entelektüellerin yüksekliğini görebilir, çeşitli renklere tanık olabilirsiniz. Meriç, Batılı aydınların aslında boşuna olduğundan yakınmaktadır. Bakir arazisi sürekli olarak sürülmüştür (Meriç, 2007). Bu ülkelerde aydınlar da olsa elleri az gelişmiş ülkelerde hep dönmektedir. Kazandaki kepçe gibi

sürekli dış müdahalelerle çevreyi karıştırıp emperyalizme, kendilerine ve statükoya hizmet etmelerine izin vermişlerdir. Aslında gelişmiş ülkelerde entelektüellerin çalışması daha zordur. Çünkü gelişmiş ülkelerde sistem oturmuş, yapılacak işlemler bellidir. Araçların kullanımı daha kolaydır. Dizi ile gerekli tüm hegemonik fikirler dayatılabilmekte, kitleler giydikleri kıyafetlerden yaşadıkları evlere, içtikleri içeceklerden kullandıkları araçlara kadar her türlü malın tüketimine gönüllü olarak katılmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerdeki entelektüeller daha az kullanır ve kullanım alanları az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre ayarlanmaktadır.

İdeolojinin yayılmasını hızlandıran etken yazılı basının yayılmasıdır. Yazılı basının yanı sıra görsel-işitsel medyanın gelişimi de vardır. Dolayısıyla bu kurumların kitle iletişim araçları sahipleri ve kullanıcıları, işbirlikçi bir başka hegemonik grubu oluşturmaktadır. Siyasal ideolojiler, kitle iletişim araçları propagandası yoluyla, her yerde etkili olmalarını sağlayacak bir ihracat fırsatı elde ederler. Ulusal ve yerel kültürün üstünü örtmek için popüler kültür yaratılarak ana akım ideoloji yaygınlaştırılır. Bunu küreselleşmenin bir sonucu olarak göstermek, emperyalizm adına yapılan bir değişiklikten başka bir şey değildir. Kitle iletişimi, sınıf çıkarlarını desteklemek, egemen sınıf fikirlerini yaymak ve seçkinlerin çıkarlarını desteklemek için bir rıza yolu olarak görülmektedir (Yaylagül, 2008). Medya, egemen sınıfının ideolojisini tam olarak yansıtsa da seçici ve tutarlı hareket etmektedir. İzleyiciler tarafından yanlış olarak görülseler bile kendi ideolojilerini yaymak niyetindedirler (Parenti, 2008). Rasyonel ve irrasyonel arasında ayırım yapma yeteneğini baltaladığını vurgulamışlardır. Bu kaotik ve güçsüz durumda ancak tüketim malına dönüştürülebileceklerini söylemektedirler (Mutlu, 2005). Amerikan halkı deve kuşu gibidir, kafaları kuma gömülüdür ve bilgiler tekdüzedir. Fikir çeşitliliği mevcut değildir, çünkü iletişim endüstrisi tekelci rengi tavus kuşunun kuyruğu gibidir. Bu sektörde aslında aynı ürün farklı paketlere sarılmaktadır. Eğlence, haber ve bilgi aynı kişi tarafından ticari nedenlerle üretilir. Farklılık ve anlam çeşitliliği olmayan bu tür üretim, bilinçli düzenin gücünü artırır ve sürekliliğini sağlamaktadır (Schiller, 1993).

1.2.3. Yönetilenler-Sömürülenler

Alt sınıf, egemen sınıfın hegemonik sürecinin ideolojik kuşatmasından kurtulamaz. Siyasi ve kültürel geri kalmışlığın temeli, ideolojik düzeyin bütün bir dünyayı oluşturmamasıdır. İnsanların geçmiş sosyal ve kültürel birikimleri üzerinden varlıklarını veya gelecekteki hayatta kalma mücadelelerini yaratabilirler. Bu edilgen yapıları sınıflar, ideolojik-politik bilinçlerinden kaynaklanan eleştirel olmayan görüşlere sahiptirler. Gramsci, pratik felsefenin naif insanlara hayata uzun vadeli bir bakış açısı kazandırdığına ve naif insanlarla entelektüeller arasındaki temasların insanların ideolojik olarak gelişmesini ve siyasi bir grup oluşturmalarını sağladığına inanmaktadırlar. Alt sınıf ile aydınlar arasındaki ilişki çok önemlidir. Aydınların kendi fikirlerini oluşturmamaları ve iktisadi teşebbüs anından uzak olmaları nedeniyle sınıf iradesini siyasi hegemonya düzeyinde yansıtamamaları, bağımlılığın başlıca nedenleridir. Halkın genel bilgi düzeyinin yükseltilmesi için her kültürel değişimde olduğu gibi bu sınıfların da değiştirilmesi gerekmektedir. Gramsci, sınıfa bağlı ideolojinin aşamalı oluşumunu eleştirel öz-farkındalığın gelişimine bağlamıştır (Dural, 2007).

Bağımlı kategorilerin farkında lığı, sömürü için esastır. Weber ve Mills'in özellikle işaret ettiği bağımlılıklar ve bilinç çizgileri, sınıf çatışmasının ana noktalarını oluşturur. Yapılacak devrimde bağımlı sınıfların bilinci ve katılımı çok önemlidir. Örneğin, toplumsal alt gruplar (köylü sınıfı gibi) arasındaki çatışmaları içermeyen bir devrim başarısız bir devrim olacaktır. Ancak bu sınıfların bağımlılık ve bağımsızlık bilincini yükselterek devrime ortak olabilirler. Bu nedenle eğitim sisteminin önemini kavrayarak, sistem bilincini yükselterek, yeniden düzenleyerek ve bağımlı sınıflar arasında siyasi birliğin kurulmasında aktif rol oynayarak eğitim devrimde kullanılmalıdır (Ives, 2011). Hegemonya, siyasi partilere dayalı bir oluşum oluştururken, karşıt hegemonyalar bilgi topluluğu aracılığıyla bağımlılık yaratır ve sürdürür. "Eleştirel öz-farkındalık, tarihsel ve politik olarak entelektüel seçkinlerin yaratılması anlamına gelir" (Gramsci'den aktaran, Yetiş). Sınıfın ideolojik bağımsızlığı, başarılı bir şekilde örgütlenme yeteneği ve bunun için gerekli olan liderlerin uzman aydınları ile sağlanabilir. Bu sınıflar bir siyasi parti halinde örgütlenirlerse aydınları aracılığıyla anti-hegemonya oluşturabilir ve bağımlılıktan kurtulabilirler.

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve ekonomik bir alan haline gelmesi nedeniyle yalnızca egemenin genel çıkarlarına hizmet etmekle kalmayıp, aynı zamanda ekonomik ve siyasi manipölasyon yoluyla egemeni hâkim duruma getirmekte ve yeni bir kâr kapısı olarak görmektedir (Stevenson, 2008). Emperyalist politikanın bir sonucu olarak öznellik üretimi, kitle iletişiminin sınırlarını tamamen alt üst etmiştir. Ailede, okulda, cezaevinde hayatın her alanına ve her anına yayılmıştır. Dolayısıyla emperyal kriz ve el değıştirme durumunda bile bu süreç kesintiye uğramaz. Sadece kriz ve değışim dönemlerinde belirsizlik öznenin biçimine yansır, bu nedenle geçiş döneminde depresyon sosyal durumlarda yaygınlaşır, intihar ve ruhsal hastalık sayısı artmaktadır (Hardt, Negri, 2003). Bu dönemlerde özneyi üretme ve yok etme süreci olarak görölmüştür. Kriz zamanlarında kitle iletişiminin oluşturduğu ana gövde yeniden düzenlenebilir ve bilinçli bireyler karşıt hegemonya oluşturabilir.

Öncü katman, toplumsal özneyi kendi iktidar mekanizmasıyla tasarlar, toplumsal özneyi kendi gücüyle geliştirir ve kendini toplumun sinir uçlarına dayatarak toplumu tek bir özneye dönüştürür. Bilinç, beden, tüm yaşam kazanımları ve kayıpları ve ölüm, bilmeden bu mekanizmada yer alır (Hardt, Negri, 2003). Bağımlılığın ve buna dayalı sömürünün başlangıcı ve sonu, bireyin yaşamı ile ölümü arasında ihmal edilmektedir. Entelektüeller sosyal grupları yeniden inşa ederken, sudaki balıklar suyu fark etmeye başlamışlardır. Ancak karşıt hegemonya bu bilinç sayesinde hâkim konumunu kurarsa, yeni bir sömürü ve bağımlılığın başlangıcıdır. Unutulmaması gereken koşullarda, düşman hegemonya hegemonya kursa bile eski hegemonyanın kadroları kadroları oluşturacaktır.

Sömürülen bir grup olmak, yukarıdan aşağıya doğru bir düzenin sonucudur. Üst kısım hariç aşağıdan aşağıya zincirleme bir gelişme bulunmaktadır. Bu durumun dünya durumu çerçevesinde açıklaması, hegemonyanın azgelişmiş ülkeleri kendi kendine yeterli hale getirmesi, kendi elitlerinin sömürölmesi ve kendi elitlerinin alt sınıfları, alt sınıfların da kendi altınlarını sömürmesidir.

1.2.4. Savaşlanlar

"Aydınlanma çoğu zaman tereddüde ve hareketsizliğe yol açtığı için tam olarak aydınlanmamaktadır. Liderler, özellikle nevrotik ve doğal olarak heyecanlı insanlar, deliliğin eşiğinde olan yarı delilerden öne çıkmaktadırlar. Ne kadar ileri sürdükleri düşünceler ve ne kadar teşvik ettikleri önemli değildir. Absürt hedeflerin peşinden koşarlar, her pratik yaptıklarında, düşüncelerini her yargıladıklarında yargılama yoktur" (Le Bon, 1997). İnsan bilincinin gelişimi, çocuklukta bir güven duygusuyla başlayarak ve daha sonra bir bağımsızlık duygusunun egemen olduğu aşamalıdır. İnsanın belirleyici bir özelliği olan bağımsızlık geride bırakılmalı ve o kendi içinde destek bulmaktadır. O, kendi bilincinde neyin doğru, etik ve yapılması gerektiğini bildiğinden, sadece kendi tarihsel gelişimini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda dünya tarihinin gelişimi ile uyumlu olan özgür bilincin kademeli gelişimini de sağlamıştır (Hegel, 2011). Bu bilincin bir sonucu olarak, bağımsız bilinç, kitlelerin bireyselleşmiş durumundan ziyade direnişi haline geldiğinde, bir anlam ve karşıt bir güç haline gelmektedir (Hardt, Negri, 2003).

Kitleler çağında yaşıyoruz ve kitlelerin bağımsızlığa ve mücadeleye dayanması için sağlam bir temel atılmalıdır. Kitleleri tanımadan ve eylemlerinin kapsamını belirlemeden savaşmak mümkün değildir. Bir anda başlayan egemenlik karşıtı hareket, hızlı ve hızlı önerilerden örnek alınarak can feda edecek bir harekete dönüştürülebilir. Önceden hazırlanmış altyapı ve tekrarlanan öneriler nedeniyle, iddialar kirlenmiş ve büyük zorluklara yol açmıştır (Le Bon, 1997). Batı için enfeksiyon sürekli bir tehlikedir. Geri dönüş durumunda, batılılaşma olasılığı gibi enfeksiyon da mümkündür. Küresel dünya evrensel bir bulaşma çağı olduğundan, egemenin en çok korktuğu şey egemen güce karşı savaşma isteği ve bu isteğin oluşmasıdır (Hardt, Negri 2003). Elbette hükümdar, egemenliğini pekiştirmek ve korkuyu kullanmak ve yaymak için savaş olgusunu kullanma konusunda çok aktiftir. Ama amacı, savaşın yarattığı alanın dışına çıkmaması için kalın duvarlar örerek kendini korumaktır. Bu sırada kendini tanımayan bir kişi ortaya çıkmaktadır. İnsana hapsedilen duvar ne kadar kalın olursa olsun mutlaka bir çıkış yolu bulacaktır. İmparatorluk en çok bilinçli ve bilinç sonrası çözümlerden ve bu çözümlerin geniş çapta yayılmasından korkar. Egemen devletler bu çözümlere karşı çıkmak için kendilerini sürekli güncellemiş ve her zaman karşıt güçler karşısına

çıkıştır. Buna çözüm olarak hükümdar kendi muhalefetini yaratarak komuta gücünü korumayı amaçlar. Yarattığı hasım, kendi eylemlerinin meşruiyetinin temellerini atarak sömürü politikasının görünmezliğini sağlamış, işbirlikçilerini bu çatışma ortamından birleştirerek çatışmayı bir tutkal işlevi olarak kullanmıştır. Sonuç olarak, çatışma yeni koşullar yaratır ve hegemonik dinamiklerin korunmasına yardımcı olur (Embel, 2004). Öte yandan, dikkatleri başka yöne çekmek, emperyal yönetimi rahatça yürütmek ve etnik çatışmalar yoluyla muhaliflerin bölünmesini sağlamak için etnik çatışmaların arkasında güçlenen etnik kimlik daha da güçlendirilerek iç huzursuzluklara neden olmakta ve meşruiyet zemini oluşturulmaktadır. Sonuç olarak, bu çatışmalar nedeniyle küresel ilişkilerin yapısı akışkan hale gelmekte ve yeni kimlikleri ve konumları teyit ederek kontrolü teşvik etmektedir (Hardt, Negri, 2003).

Hegemonik sistemin kapitalist yapısı, uluslararası hegemonyanın yarattığı muhalefete ve sömürülen gerçek muhaliflere ek olarak kendi ulusal muhaliflerini de yaratmıştır. Gerçek iç muhalefet, sosyal adaletsizliği ortaya çıkararak, enfeksiyon yoluyla farkındalık yayarak ve içeride ekonomik krizler yaşayarak oluşur, böylece kendi dip milyarını yaratmaktadır.

Yarattığı veya kullandığı zıddı sadece bir simülasyon olsa da, kalbinden çıkan zıddı gerçek bir devrime hazırlıklıdır. Horkheimer, işsizleri, diğer ırklardan insanları ve öğrencileri devrimci potansiyele sahip insanlar olarak tasvir eder ve bu da onların kapitalist sistemin yarattığı başkaları imajını her yerde sarmaktadır (Yaylagül, 2008).

Le Bon (1997), hayatın işlevleri hakkında bilgi sahibi olmadan diploma yetiştirmenin isyancıları eğitmenin en güvenilir yolu olduğunu söylemektedir. Okulun niteliksiz yetenekleri yetiştirme yeteneği, ülkenin eksik istihdamı ile birleştiğinde, ülkenin kendisinin çöküşüne düşman olan bir grup diplomat yetiştirdiği tarihsel analizlerde görülebilir (Le Bon, 1997). Sistemin en büyük düşmanı ve en ucuz sömürü olarak kabul edilebilir. Bu grup ani direniş için her şeyi yapacağından, eğitim sistemine verilen rahatlık duygusu da bu grubu ucuz bir sömürü malzemesi haline getirmektedir.

Dayak yiyenler, hegemonik bilincin eşiğini aşmış, bağımlılıktan kurtulmuş, dağıtım ilişkisinin adil olmasını ummuş, ülkenin ve bireyin tamamen bağımsız olmasını ummuş

bir sınıfı temsil etmektedir. Gramsci, bağımsızlığın yalnızca askeri güçle kazanılamayacağını, siyasi güce ve askeri güce ihtiyaç olduğunu söylemektedirler. Ezilen ulus ya da ezilen parti, hegemonik devletin kendi ordusunun örgütlenmesinin gerçek bir bağımsız mücadele yürütmesine izin vermesini en başından bekleyemez, çünkü mücadelenin sonucu esas olarak askeri ve siyasi başarıdır. Savaşılanlar, hegemonyaya karşı savaşmak için siyasi bir güç ve egemen sınıfa karşı mücadelede askeri bir tepkiyi kışkırtabilecek bir siyasi eylem biçimi kullanabilirler. Bu şekilde hâkim hegemonyanın ve ona bağlı uygarlıkların savaş potansiyelini içeriden yok ederek ve hâkim askeri gücü sayıyı azaltmaya ve geniş bir alana yayılmaya zorlayarak savaş potansiyelinin çoğunu geçersiz kılmaktadır (Gramsci, 2010).

Wallerstein ırkçılık, milliyetçilik, ırk ayrımcılığı ve cinsiyetçilik olarak ayırdığı grupları sistematik emek hiyerarşilerine bölerek emek olarak kullanır. Kapitalist sistemin yeteneklerin dikey dönüşümünün önünü açtığı iddiası bir tür aldatmacadır. Bu seviyeler sistemin doğasında var ve alt seviyedeki üyeler sistem tarafından anti-faşist gibi görünen emek olarak sömürülmektedir. Sistemde her zaman evrenselcilik ve ırkçılık kullanılmakta, çünkü alt katmanlar sistemin vazgeçilmezidir. Ayrıca millet, ırk ve millet kavramları ortaya çıkarken sosyal bilimlerde insan kavramı unutulmak üzeredir. Sistemde alt sınıfı ırk kavramı ile hizalayacak bir gönüllü olacaktır. Bir başka açıdan, rakiplerini ezmiş ve tek bir oluşum olarak onunla rekabet etmesini engellemiştir. Bu kategori, bir millet olarak ülkenin iç sistemi tarafından oluşturulmuş, eşitlik ile eşitsizliği kendi çıkarı için yaratma arasındaki çelişkide belirli bir mesleki veya ekonomik rol verilen sistem tarafından oluşturmuştur (Aktoprak, 2004). Muhalif bir sistemin kurulması engellenmiş, topyekûn direniş yolu da engellenmiştir. Aslında herkes aynı durumdan (haksız dağıtım) şikâyet etse de gücün elde edilememesinin tek tek iddiaların yol açtığı zafiyetlerden kaynaklanmaktadır.

1.2.5. Görmezden gelinenler

İhmal edilenler çeşitli tarihsel dönemlerde sınıfsal irade eksikliğine rağmen kapalı bir yaşam tarzını tercih eden, kültür ve zekâ açısından çağın gelişimine ayak uyduramayanlardır. Her dönemde tüm milletler arasında mülkiyet, milliyet, çalışma motivasyonu eksikliği, kalıtsal çaresizlik ve yabancılaşma bulunmamaktadır. Hükümran

hegemonyası ile eş tutulmuş bir baş belası veya statü olarak görülmenin bir anlamı egemonya için ya sömürü zincirinde bir zincir oluşturunuz ya da dünyanın kıt kaynaklarını tüketmeye hakkınız yoktur. Kimi zaman zincirin en önemsiz halkasıdır, yani geri dönüşüm işiyle uğraşırlar, kimi zaman da sadece hayatta kalmak için var oldukları için çoğunlukla görmezden gelinen gizli imha politikasının kurbanı olurlar. Bu grup zaman zaman kısırlaştırma, kovma ve etnik temizliğin kurbanı olmuş, egemen devletin kendi yarattığı veya gerçek düşmanlarıyla uğraşmak yerine imha politikasını ve bu toplulukla ilgilenme politikasını ertelemesine neden olmuştur. Bu topluluk sistemde Çingeneler, Haryanlar, Kabileler, Kızılderililer, Aborijinler ve Pigmeler olarak dokunulmazlar olarak sınıflandırılmaktadır. Her zaman altta kalan bu gruplar, 20. yüzyılın sonunda belirli haklar için seferber olmuş olsalar da asgari düzeyde siyasi, ekonomik ve sosyal faydalar elde edebilirler. Ancak dokunulmaz kategorisinden kurtulamadılar. Amerika Birleşik Devletleri'nde olumlu eylem talep etseler bile, bu gereklilik bu gruplar tarafından değil, çoğu insan tarafından kullanılıyordu. Aslında bütün toplumlar bu gruplara kurnazca karşı çıkıyor ve onların alt tabakayı işgal etmesi orta sınıfın da işine geliyordu. Zaman zaman ırkçılık karşıtı hareketlere katılsalar da daha fazlasını alamayacaklardır (Wallerstein, 2004).

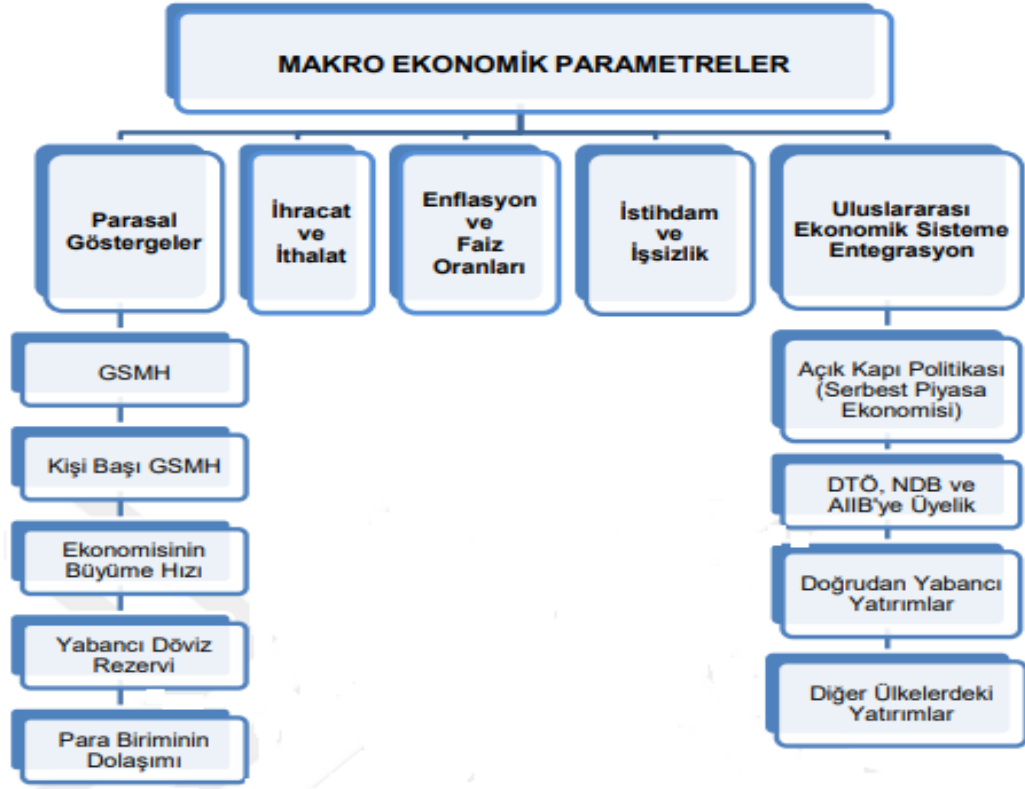
Ne yazık ki hiçbir ülkede ekonomik gücü olmayan ve anlamını kaybetmeye devam eden bu topluluk maalesef sistemleşme sürecinde geri kalmaktadır. Dünyanın küreselleşmesiyle birlikte sistem giderek daha acımasız ve karmaşık hale gelmiştir. Ülkelerin bu yapıda söz sahibi olabilmeleri için sistemin bir adım önüne geçmeleri gerekiyordu. Ne yazık ki basit bir sistemle yola çıkan bu topluluk, kültürel miraslarının devamını sağlamak için hala avcılık ve toplayıcılık yoluyla hayatta kalacaklarını söylüyor ve ne yazık ki alt milyarın bir parçası olmaktan başka çareleri yoktu. Bu cemaatin mensupları, 1937-1940 soykırımında Yahudiler kadar zarar görmelerine ve sömürge döneminde kitlesel imha politikası nedeniyle ciddi nüfus kayıplarına uğramalarına rağmen, ekonomik durumlarından dolayı hiçbir hakları bulunmamaktadır. Tarihlerinde bu acımasız dönemleri tam olarak anlatamadıkları için süreçte küçük bir detayı tutturmuşlardır. Bugün bile Avrupa'da izinsiz kısırlaştırılan yenilenen bir öjeni hareketinin hedefi haline gelmiştir. 1972'den 1992'ye kadar Çek Cumhuriyeti'nde ve en son Slovakya'da kısırlaştırılan Çingenelerden söz edilebilir (Hazer, 2012). Kültürel geçmişleri çağın gerekliliklerinin çok gerisindedir ve başarısız olmalarının nedeni zayıf

ekonomidir. Hitler, neredeyse Yahudiler kadar Çingene'yi ortadan kaldırmış olsa da, tarihteki muğlâk statüleri bu durumun sadece kısa bir özetidir.

Açlık ve savaş nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan mülteciler, hareketlilik, yoksulluk ve sınırlar arasındaki belirsizlik nedeniyle ülke ve toplumda sevilmeyen kategorisine girmektedir. Kimlik kaybı, tüm medeni haklardan yoksun bırakma, statüsüzlük ve evsizlik nedeniyle vatansızlık mücadelesinin yanı sıra, ülkenin yükünü taşıyan bu insanlar artık görmezden geliniyor ve toplama kamplarına mahkûm ediliyordu. Belirsizlik bu insanlar için en kötü şey olsa da, en acil ihtiyaç duydukları şey istikrarlı ve özel bir yaşam yeridir (Hardt ve Negri, 2003). Ancak emperyal politika hedefleri nedeniyle belirlenenler, artık ortadan kaldırılması gereken parazitler haline gelmiştir. Emperyal amaçlarla işgal edilen ülkeler, yok sayılanlar listesine bir kategori olarak eklenebilir. Dünya kamuoyunun işgal altındaki topraklarda yaşayan insanların acılarına kayıtsız kalması ve bunun küresel ölçekte yasal olduğuna inanması, bu insanların görmezden gelindiğinin kanıtıdır. Ancak bu ülkelerde karşıt konumlar sunan gruplar bulunmakta ve bu kişiler iki açıdan değerlendirilebilmektedir. İşgalciler tarafından göz ardı edilmesine rağmen, şanlı mücadelede asker olarak savaşanlara aitti.

1.3. Ekonomik Hegemonya Unsurları

Ekonomik raporlar ve göstergeler; devlet kurumları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve hatta özel şirketler tarafından sağlanan çok sayıda istatistiksel veridir. Bir ülkenin makroekonomik parametrelerinin en güvenilir kaynağının Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ve Dünya Bankası parametrelerine dayandığına inanılmaktadır. Bu bağlamda, makro düzeyde ekonomik alanda temel olarak iki kurumun ekonomik unsurları aşağıdaki Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 2: Makro Ekonomik Parametreler

Kaynak: Hardt ve Negri, 2003.

Her bir makroekonomik parametre ülkenin ekonomik gücü hakkında belirli bilgiler verse de, bahsedilen tüm parametrelerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi daha sağlıklı ve daha objektif verileri ortaya çıkaracaktır. Bununla birlikte, yukarıdaki Şekil 2'deki makroekonomik parametreler önemli olmakla birlikte, bir ülkenin ekonomik gücünün unsurlarını araştırırken ülke ekonomisinin sürdürülebilirliğini sağlamak da önemlidir. Bu nedenle, yukarıdaki Şekil 2'deki makroekonomik göstergelerin yetersiz olduğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca her ülkenin uluslararası sistemdeki ekonomik rekabet gücü, kendi halkının refahının sürdürülebilirliği, ekonomik sektörde yolsuzluk ve yolsuzluk olup olmadığı, insani gelişme düzeyi ve ülkenin bireyinin gelişmişlik derecesi Hangi ekonominin özgür olduğu da bir ülke ekonomisinin sağlamlığını gösteren bir faktördür. Bu nedenle, bir ülkenin ekonomisine bakarken aşağıdaki faktörlerin dikkate alınması gerekir.

1.3.1. Küresel Rekabet Gücü

Küresel rekabet kavramı; Dünya Ekonomik Forumu (WEF), OECD, WTO ve International Management Institute (IMD) gibi kuruluşlar tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu, Rekabet Edebilirlik; bir ülkenin sürdürülebilir büyümesini sağlayacak tüm sistemleri, politikaları ve üretim faktörlerini kapsayan verimlilik düzeyi olarak tanımlamaktadır. OECD'ye göre rekabet edebilirlik; bir ülkenin, reel milli geliri artırırken, serbest piyasa koşullarında dış rekabete dayanabilecek mal ve hizmetler üretebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Reinert, 1994).

Sürekli değişen dünya düzeninde tüm ülkelerin amacı, kendi ülkelerinde rekabet koşulları yaratmak ve refahı artırmaktır. Ancak rekabetin çok boyutlu doğası gereği ülkelerin ve işletmelerin rekabet gücü hala çeşitli faktörlere bağlıdır. Hızlı değişimlerden sonra rekabete verilen önemin artmasıyla birlikte rekabet ve rekabet edebilirlik üzerine yapılan araştırmaların sayısı da büyük ölçüde artmıştır. Rekabetin boyutlarının sürekli değişiyor olması, konuyu en farklı algı kavramlarından biri haline getirmektedir. Çeşitli bilimsel disiplinler bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir ancak rekabet edebilirliğin çok boyutlu doğası çoğu zaman gözden kaçırılmaktadır (Çivi, 2008).

Rekabet edebilirlik düzeyini belirlemek için araştırma yapan birçok kuruluş vardır. Bu kuruluşların ortak amacı, ülkelerin vatandaşlarına sağladıkları sosyo-ekonomik çevrenin kalitesini belirlemek ve bu ortamı geliştirerek insanların refahını artırmaya yönelik tedbirler konusunda yol göstermektir (Gökmenoğlu vd. 2012).

1.3.2. Ekonomik Özgürlük Endeksi

Ekonomik Özgürlük Endeksi, Heritage Foundation tarafından 186 ülkenin bir araştırmasıdır. Ekonomik özgürlük; bir ülkedeki insanlar çalışma, üretim, tüketim ve yatırım tercihlerini diledikleri gibi kullanabilirler, yani bu haklar sınırlandırılmaktan

ziyade devlet tarafından korunmasıdır. Ekonomik özgürlüğü yüksek ülkelerdeki bireyler bu özgürlüklerin yanı sıra malların, emeğin ve sermayenin serbest dolaşımından da yararlanabilmektedir.

Ekonomik Özgürlük Endeksi (Ekonomik Özgürlük Endeksi 2018), ekonomik alandaki özgürlük derecesini 12 faktörden incelemektedir. Bunlar; mülkiyet özgürlüğü, yolsuzluk özgürlüğü, sağlam hükümet, vergi yükü, kamu harcamaları, finansal özgürlük, iş özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, para özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlüktür.

1.3.3. Yolsuzluk Algılama Endeksi

Yolsuzluk (Yolsuzluk Algı Endeksi 2000); bir ülke ekonomisini derinden etkiler, karar alma mekanizmalarına zarar verir, etkili ve verimli yapıları ödüllendirmek yerine yolsuzluğu ve sistemi yanlış yönlendiren kişileri destekler. Bazı araştırmacılar, ciddi ulusal yolsuzluk nedeniyle ekonomik özgürlüğün kısıtlandığını ve daha düşük yolsuzluk seviyelerine sahip ülkelerin yabancı yatırımlar için daha çekici olduğunu, tüm yatırımcılar için daha uygun bir ortam yarattığını ve böylece ülkenin rekabet gücünü artırdığını ortaya koymuştur (Wei, 2000).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü (1998) tarafından derlenen Yolsuzluk Endeksi'nde amaç, analize dâhil edilen ülkelerde yolsuzluğun nasıl meydana geldiğini, yolsuzluğun düzeyini ve yolsuzluğun nasıl algılandığını belirlemektir. Endekste her ülkenin yolsuzlukla ilgili farklı görüşlerinden hareketle ülkelerin öznel bir karşılaştırması yapılmakta, her ülkenin kendi yapısı ve değerleri çerçevesinde yolsuzluk tanımlanmakta ve farklı standartlar kullanılmaktadır. Çeşitli ülkelerdeki yolsuzlukları objektif olarak karşılaştırabilecek bir çalışma yapmak imkânsız olduğundan, Uluslararası Şeffaflık Enstitüsü birçok farklı standardı içeren yeni bir endeksleme yöntemini uygulamaya koymuştur.

1.3.4. Rekabet Gücü Yıllığı

Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD) tarafından derlenen Metodoloji, The World Competitiveness Yearbook 1999 (Methodology, The World Competitiveness Yearbook 1999), işletmelerin rekabet gücünü artırmada ve onları sürdürülebilir ve rekabetçi hale getirmede ulusal yapının ve piyasa koşullarının önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Şirketin ülkenin siyasi, kültürel ve eğitim yapısı ile yakından ilgili olması ve ortaya çıkan sorunlardan etkilenmesi nedeniyle benzer araştırmaların aynı kurum tarafından yapılmasına karar verilmiştir. IMD'ye göre piyasada rekabet eden (özel veya kamu) şirketlerdir. Bu şirketlerin sağlıklı bir ortamda rekabet edebilmeleri için gerekli ortamı yaratan devlettir (Çivi vd. 2008).

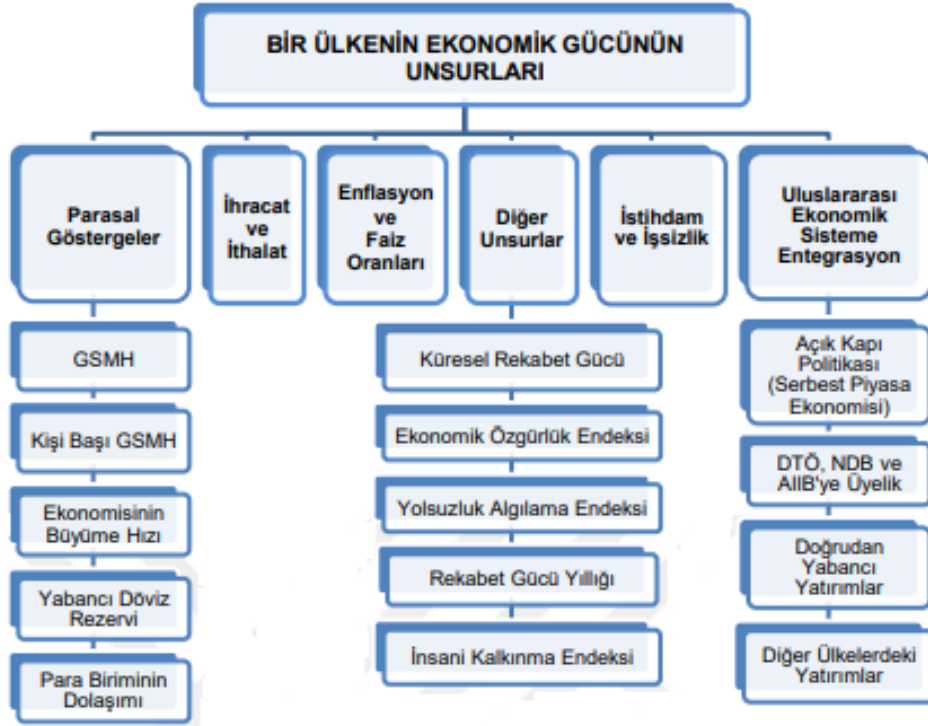
Bir ülkenin rekabet gücü ile işletmelerin rekabet gücü birbiriyle ilişkilidir. Bu iki kavramdan yola çıkarak IMD, araştırmasında kurumsal rekabet gücünü ana faktör olarak seçmektedir ve ulusal çevrenin kurumsal iç ve küresel pazarlara ne kadar katkı sağladığını ortaya koymanın gerekli olduğuna inanmaktadır (Çivi vd. 2008).

1.3.5. İnsani Kalkınma Endeksi

İlk İnsani Gelişme Endeksi (IKI) (UNDP, 1996) 1990 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından derlenmiştir. Temeli, insan yaşam koşullarının geliştirilmesinin sadece ekonomik göstergelerin iyileştirilmesini kullanmaması ve çeşitli detayları belirtmesi gerektiğidir. 1990 yılından bu yana İKE, dünya ülkelerinin yaşam koşullarını izlemek, insanlığın karşılaştığı sorunları ortaya çıkarmak ve yaşam standartlarını iyileştirmek için alınması gereken önlemler konusunda önerilerde bulunmak amacıyla her yıl aralıksız olarak yayın yapmaktadır

İnsani Gelişme Endeksi üç ana göstergeye dayanmaktadır; uzun ömür (ortalama yaşam süresi), eğitim, yetişkin okuryazarlık oranı ve eğitim oranı) ve kişi başına GSYİH (satın alma gücü endeksine göre hesaplanan GSMH) oranı (Çivi ve diğerleri, 2008).

Şekil 2'de gösterilen makroekonomik göstergelere ek olarak “küresel rekabet gücü, ekonomik özgürlük, yolsuzluk algı endeksi, rekabet gücü yıllığı ve insani gelişme Endeksi”nin eklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu arka plan altında derlenen ekonomik güç unsurları Şekil 3'te gösterilmektedir.

Şekil 3: Bir Ülkenin Ekonomik Gücünün Unsurları

Kaynak: Çivi ve diğerleri, 2008.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İNOVASYON KAVRAMI

2.1. Kavramsal Olarak İnovasyon

İnovasyon kavramı, Latince bir sözcük olan “innovatus” tan türemiş olup, “Toplumsal, kültürel ve idari ortamda yeni yöntemlerin kullanılmaya başlanması” anlamına gelir. Türkçe’ de “yenilik”, “yenilenme” ve “yenilikçilik” vb. sözcüklerle anılsa da bu sözcükler kavramın tam olarak karşılığını verememektedir (Elçi, 2008). İnovasyon geçmişte sayılı firmanın seçtiği bir yol iken günden güne artan önemi ile müşteri memnuniyetini ön planda tutan başarı odaklı firmaların temel gereksinimi haline gelmektedir. Bunun yanı sıra inovasyon mikro bazda incelenen bir kavram olmanın ötesine geçmiş, devlet politikalarında da inovasyon temelli uygulamalar yer almaya başlamıştır.

Literatürde geniş yer kaplayan inovasyon kavramının birçok tanımını bulmak mümkündür. Bu tanımlardan bir kısmı Tablo 2’ de tarafımızca derlenmiştir. Tablodaki tanımlara baktığımızda inovasyonun yeniliğin uygulanması konusunda öncülük, piyasada “ilk” olma anlamına odaklandığını görüyoruz. İnovasyon hem bir süreci hem de bir sonucu anlatabilir. Her zaman büyük, yeni, ışıltılı olmak zorunda değildir; küçük dokunuşları, alternatifleri içerebilir. İki şekilde de hedef ortaktır; hitap edilen kitle için en iyi deneyim ve hizmeti sunmaktır.

Kavram yenilik temelli olduğu için sürekli buluş kavramıyla karıştırılsa da aralarında önemli bir ayrım bulunmaktadır. Buluş; yeni bir ürün veya süreç fikrinin ilk ortaya çıkışı iken inovasyon pratiğe geçirme yönündeki ilk girişimdir. Bazen buluş ve inovasyon birbirinden ayırt edilmesi zor olacak derecede birbirine yakındır. Ancak birçok durumda ikisi arasında göze çarpan bir zaman farklılığı bulunmaktadır.

Buluş ve inovasyon arasında onlarca yıl gecikme olması alışılmamış bir durum değildir. Bu gecikmeler buluşları yapmak ile onları uygulamaya koymak arasındaki farklı gereksinimlerde kaynaklanmaktadır. Buluşlar, örneğin üniversiteler gibi herhangi bir yerde yapılabilse de inovasyon çoğunlukla firmada gerçekleşir. Bir buluşun inovasyona dönüşebilmesi için firmanın birkaç çeşit bilgi, yetenek, beceri ve kaynağı bir araya getirmesi gerekebilir. Örneğin firma üretim bilgisi, beceri, tesis, pazar bilgisi, iyi işleyen bir dağıtım sistemi, mali kaynak vb. ihtiyacı duyabilir (Fagerberg; Mowery; Nelson, 2005).

Tablo 2 : İnovasyonun Çeşitli Tanımları

Schumpeter (1934) “Mevcut kaynakların yeni bileşimler ile sunulması”
Schmookler (1966): “Bir işletme kendisi için yeni bir ürün veya hizmet geliştirirse ya da kendisi için yeni bir yöntem veya girdi kullanırsa teknik bir değişiklik yapmış olur. Belli bir tekniği ilk olarak yapan işletme inovasyonu yapandır ve yaptığı bu eylem inovasyondur.”
Becker/Whisler (1967): “Bir fikrin, benzer hedefleri olan organizasyonlardan biri tarafından ilk defa kullanılmasıdır.”
Knigt (1967) “İnovasyon bir organizasyon ve onun çevresi için yeni olan bir değişikliğin gerçekleştirilmesidir.”
Downs/Mohr (1976) “Organizasyonlardaki farklı uygulamalardır.”
Goldhar (1980) “Fikirlerin ortaya atılmasından ticarileştirmeye kadarki süreci kapsayan inovasyon, tanımlı kaynak ayırma karar noktalarıyla bağlantılanan organizasyonel ve bireysel davranış kalıpları dizisidir.”
Freeman (1982) “Endüstriyel inovasyon, yeni (veya iyileştirilmiş/gelişkin) bir ürünün pazarlanması ya da yeni bir sürecin veya ekipmanın ilk defa ticari kullanımı için yürütülen tasarım, üretim, yönetim ve ticaret faaliyetlerini kapsar.”
Moore/Tushman (1982) “İnovasyon, pazardaki bir gereksinimin sentezlenmesi ve bu gereksinime yanıt veren ürünün üretilmesidir.”
Rickards (1985): “İnovasyon, yeni fikirlerin uygulamaya konmasıdır. ... Sistemlerin problemlerinin (gereksinimlerinin) yeni yaklaşımlarla çözülmesidir.”
Damanpour (1991) “İnovasyon bir firmanın başarısı üzerinde yeni düşüncelerin adaptasyonu, geliştirilmesi ve oluşturulmasıdır.”
Rogers (1995) “İnovasyon bireyler tarafından yeni olarak algılanan fikir, uygulama ya da nesnedir.”
OSLO Kılavuzu (2005) “İnovasyon, işletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet), veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesidir.”

Kaynak: Fagerberg; Mowery; Nelson, 2005.

İnovasyon, yukarıda da bahsettiğimiz gibi hem bir süreci hem de bir sonucu anlatır. AB ve OECD literatürüne göre, inovasyon, süreç olarak “bir fikri pazarlanabilir bir ürün ya da hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat ya da dağıtım yöntemine ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmeyi” ifade eder. Aynı sözcük, bu değişim sürecinin sonunda ortaya çıkan, pazarlanabilir, yeni ya da geliştirilmiş ürün, yöntem ya da hizmeti de anlatır (TÜSİAD, 2003).

İnovasyon; ekonomik ve sosyal alanlarda başarılı üretim, değişim (asimilasyon) ve yeniliğin kullanımı anlamına gelir. İnovasyon ile hem bireyin hem de toplumun ihtiyaçlarını karşılama hususundaki sorunlara yeni çözümler sunulur. Örneğin; aşıların ve ilaçların geliştirilmesi, taşıt güvenliğinin artırılması (ABS, hava yastığı), daha kolay iletişim imkânı (cep telefonu, sosyal medya programları, video konferans), bilgiye daha kolay erişim (CD-ROM, multimedya), yeni pazarlama ve çalışma yöntemleri (home-office), daha iyi çalışma şartları, çevre dostu teknikler, daha etkin kamu hizmeti gibi örnekler çoğaltılabilir (European Commission, 1995).

Tüm bu tanımlar doğrultusunda inovasyon için şunları söylemek mümkündür;

- İnovasyon ticarileştirilebilir ya da ticarileştirilebilmiş yeni fikirlerdir.
- Var olan bir ürüne yeni bir özellik eklenerek ya da yeni bir ürün piyasaya sürerek yapılabilir.
- İnovasyon müteşebbis, müşteriye ya da her ikisine fayda getirir.

İnovasyon, kurulu düzeni değiştirerek ve yenilik getirerek değişiklik yapma sürecidir. Bu değişiklik kapsamlı veya kısmi olabilir ve ürünlere, süreçlere, hizmetlere veya herhangi bir kuruluşa uygulanabilir. Yönetim ekiplerinden departmanlara ve hatta bireylere kadar organizasyonun tüm seviyelerinde yapılabilir (O'Sullivan ve Dooley, 2009).

2.2. İnovasyonun Önemi

Küresel rekabet şartlarında mikro ve makro seviyede sahip olunan doğal kaynakların, inovasyonlarla desteklenip güçlendirilmesi, hiç olmadığı kadar önemli hale gelmiştir. İktisadi birimler, küresel rekabetin inovasyon temelli kaynaklarını, mikro ve makro seviyede ne kadar iyi geliştirebilir ve kullanabilirlerse, küresel rekabet güçleri, küresel rekabetten kazanımları, refahları ve küresel sosyo-ekonomi-politik sisteme yön verme güçleri de o kadar yüksek olacaktır (Turanlı ve Sarıdoğan, 2010).

İnovasyonun verimliliği arttırdığı ve rekabet avantajı sağlamak için kullanılabilecek bir araç olabileceği inancı, onun günümüzde hem ekonomik teori açısından hem de pratikte artan bir ilgi görmesine neden olmuştur. 90'lı yıllara kadar ekonomistler tarafından yeterli ilgiyi görmeyen inovasyonun büyüme üzerindeki etkileri hafife alınmıştır. 90'lı yıllarda bilgi sermayesinden gittikçe daha çok faydalanan ve bu bilgiyi piyasadaki bütün yeniliklerin kaynağı haline getiren modern ekonominin özelliklerine dikkat çekmek amacıyla bilgi temelli ekonomi paradigması öne sürülmüştür. 1988'de başlatılan OECD programıyla birlikte (Technology/Economy Programme-TEP) inovasyon hak ettiği ilgiyi görmeye başlamıştır (Lemanowicz, 2015).

İnovasyon, yaratıldığı birimden dünya geneline varıncaya kadar çeşitli etkiler yaratabilen bir olgudur. Greenstone ve Looney (2011) inovasyonun etkilerini şu şekilde sıralamıştır;

- İnovasyon ekonomik büyümeyi teşvik eder ve ücretleri arttırır,
- Teknolojiyi ulaşılabilir kılar,
- Yeni örgütsel yapılar ile yaşam standartlarını yükseltir,
- Yeni ev teknolojileri ile aileye ve eğlenceye ayrılabilen zaman arttırılır.

Yukarıda bahsedilen çeşitli kaynaklardan da görüldüğü üzere inovasyon hem bireysel açıdan ve firma açısından mikro düzeyde, hem de toplumsal ve ekonomik açıdan makro düzeyde öneme sahiptir.

2.3. İnovasyon Politikaları

İnovasyon politikası kavramı farklı anlamlarda kullanılabilir. Örneğin, inovasyona etkisi olan bütün politikaları kapsayacak şekilde geniş bir tanımlama yapılabilir ya da daha dar anlamda inovasyonu etkilemek amacıyla oluşturulmuş politikalar ya da politika araçları ele alınabilir (Edquist and Johnson, 1997). Howells (2005), inovasyon politikalarının bilim ve teknoloji ile ve hem ulusal hem bölgesel düzeyde ekonomik kalkınma hususunda rolü olduğunu belirtir. İnovasyonun ulusal ve bölgesel düzeyde giderek daha önemli bir politika alanı haline geldiği tartışmasız bir gerçektir (Lundvall and Borrás, 2005). İnovasyon politikasının ulusal, bölgesel ve uluslar üstü düzeylerde artan önemine rağmen, tanım konusunda anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Avrupa Komisyonu, inovasyon politikasının, şirketlerin daha iyi performans göstermelerini ve büyüme, istihdam ve sürdürülebilirlik gibi daha geniş sosyal hedeflere ulaşmalarını desteklemeyi amaçladığını belirtir (Avrupa Komisyonu, 2012). Borrás ve Edquist daha geniş bir kavramsal tanım ortaya koyarak; "İnovasyon politikası, kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen ve yenilik sürecini etkileyen tüm kapsamlı eylemlerini kapsar (Edquist, 2009).

Köken itibarı ile inovasyon politikası dar anlamda pre-kompetitif araştırma ve teknolojiye odaklanmıştır, ancak geniş anlamda, tasarım, eğitim, bilgi yönetimi ve fikri mülkiyet hakları gibi ekonominin birçok yönünü kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. İnovasyon politikası için sıklıkla öne sürülen temel gerekçe, piyasa başarısızlığını ve "kilitleme", "parçalanma" ve "örgütsel zayıflık" gibi sistem başarısızlıklarını ele almaktır (McCann and Ortega-Argilés, 2013).

İnovasyon politikaları ile bilim ve teknoloji politikaları arasındaki temel farklılık inovasyon politikalarının daha interaktif bir bakış açısı gerektirdiği ve diğerleri inovasyon sürecini daha doğrusal olarak ele alırken inovasyon sürecindeki farklılıkları da hesaba kattığıdır (Isaksen, 2003). İnovasyon ile bilim ve teknoloji politikaları genellikle birlikte ele alınır ve alternatifli olarak kullanılır. Örneğin, Shapira ve Kuhlman tarafından yapılan araştırmaya göre, inovasyon ve teknoloji politikalarından ve bunların hedeflerinin -ulusal ve bölgesel ekonomilerin performansını yükseltmek-

“düz” inovasyon politikalarının hedeflerinden ayırt edilmesinin zor olduğundan bahsetmişlerdir. Laranja vd. Lundvall ve Borrás inovasyon sistemini etkileyen politikaları açıklamak için bunların karışımı olan BTİ (bilim, teknoloji, inovasyon, STI) kısaltmasını kullanır ve Martin BPİÇ (bilim politikası ve inovasyon çalışmaları, SPIS) kavramına başvurur. Lundvall ve Borrás bilimden teknolojiye, inovasyon politikasına farklı politika türlerinin tarihsel gelişimini ele almış ve “gerçek dünyada” farklı türlerin üst üste geldiğini ve karıştığını vurgulamıştır (Pugh, 2014).

İnovasyon politikaları inovasyonu etkileyen politikalar olarak ele alındığında, farklı zaman dilimlerinde, farklı motivasyonlarla ve çeşitli isimler altında ortaya çıkan bir takım farklı politikalar ve politika araçları içermektedir (Lundvall and Borrás, 2005). Bunlardan bazıları terminolojik kaymalara uğrayabilir. Örneğin bugün inovasyon politikası denilen şey, daha önceleri sanayi politikası, bilim politikası, araştırma politikası veya teknoloji politikası gibi isimlerle adlandırılmış olabilir.

İnovasyon politikasının kendisinin yanı sıra, daha geniş bir inovasyon yönetimi ve devletin inovasyon politikasını tasarlama, uygulama ve değerlendirme kapasitesi de önemlidir. İnovasyonun iyi yönetimi ve devletin yüksek seviyedeki yetkinliği ve yeterliliği ekonomik kalkınmada önemli bir yere sahiptir (Rodriguez-Pose, 2013).

2.4. İnovasyon Politikası Kavramının Tarihsel Gelişimi

Bilim, teknoloji ve inovasyon politikalarına yönelik ilgi İkinci Dünya Savaşı sonrasında artmaya başlamıştır. İnovasyonun ekonomik kalkınmadaki rolünün anlaşılmasıyla birlikte artan önemi aynı zamanda bir politika alanı olarak da önemli hale gelmesini sağlamıştır. Piccaluga ve Cooke dünyanın dört bir yanındaki politika yapıcılarını, araştırma ve inovasyona yönelik bölgesel politikaların mevcut uluslararası ekonomik senaryoda kesinlikle gerekli olduğunun farkına vardıklarını belirtmektedir (Cooke and Piccaluga, 2006). İnovasyon politikası kavramı nispeten yeni bir kavramdır. Bilindiği kadarıyla kavramın geçmişi 1960’lı yılların sonlarına doğru Sussex Üniversitesinin Bilim Politikaları Araştırma Biriminde (SPRU) geliştirilen entelektüel çevreye dayanmaktadır.

Bilhassa, SPRU Profesörü Roy Rothwell'in 1980'li yıllarda yaptığı çalışmalar kavrama yönelik ilgiyi arttırmıştır. İnovasyon politikaları Avrupa Birliği tarafından temel öncelik olarak benimsenmiştir (Fagerberg; Fosaas; Bell, et al. 2011). Lisbon anlaşmasının ardından bilginin ve teknolojik inovasyonun ekonomik büyümenin sağlanması amacıyla kullanılmasına yönelik politika çalışmalarında artış olmuştur (Bellini and Landabasso, 2007). İnovasyon politikasının önem kazanması nispeten yeni olsa da bugünkü haline gelmesi daha eski politika alanlarına dayanmaktadır. Bir disiplin olarak inovasyon çalışmaları geçmiş yıllarda politika yapıcılarını aktif inovasyon politikalarının önemi ve gerekli olduğuna ikna etme hususunda oldukça başarılı olmuştur (Flanagan; Uyarra; Laranja, 2011). Kavramın gerçek anlamda önem kazanması 1990'lı yıllarda OECD gibi uluslararası örgütlerin olguya yönelik ilgisinin artmasıyla olmuştur. Nauwelaers ve Wintjes, inovasyon politikasının şekillenişini “inovasyon politikası inovasyon sürecini anlayış şeklimize göre şekillenmiştir ve biz inovasyonu doğrusal bir süreçten ziyade interaktif bir süreç olarak görüyoruz” cümleleriyle ifade etmiştir (Nauwelaers and Wintjes, 2008).

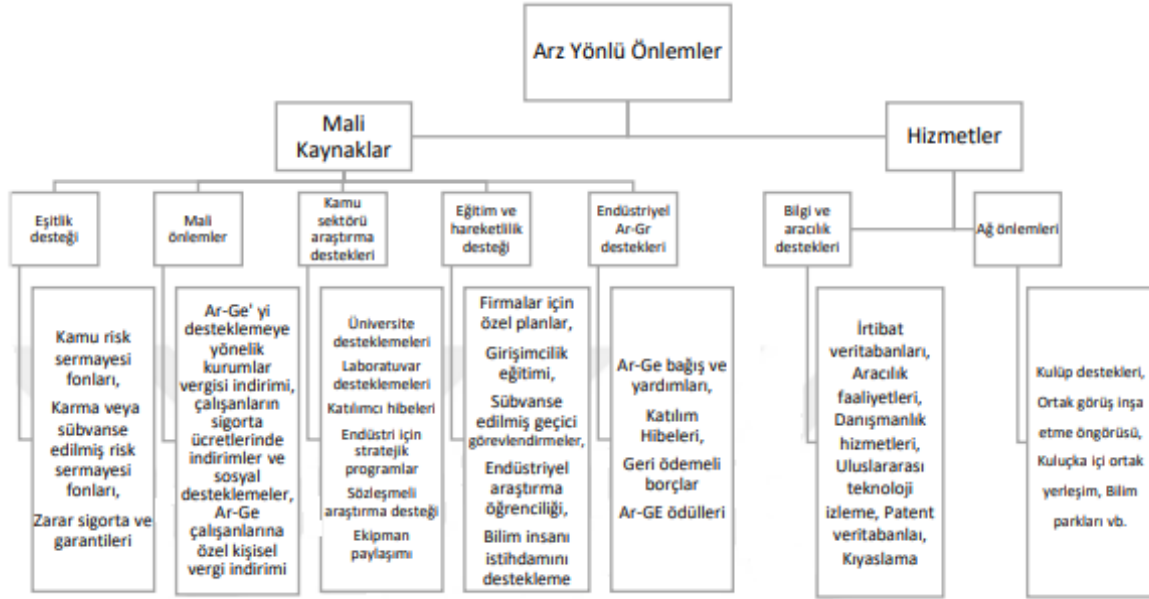
2.5. İnovasyon Politikası Türleri ve Araçlar

İnovasyon politikalarını arz ve talep yönlü politikalar olmak üzere ikili bir sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür (Edler and Georghiou, 2007). Arz yönlü politikaların temel odağı daha çok yeni bilgilerin ortaya çıkması ve yeni bilgilerin elde edilmesidir. Arz yönlü politikalar yeni bilimsel bilgilerin ortaya çıkmasına katkı sağlayacağı gibi bilgi taşmaları ve dışsallıklar yoluyla bilgi üretiminin artmasına da destek olmaktadır. Talep yönlü politikaların odak noktasını ise mevcut bilgilerin üretim süreçlerinde ve ürünlerde kullanılması oluşturmaktadır. Talep yönlü politikaların aynı zamanda ihtiyaçları karşılamada yenilikçi fikirlerin uygulanması için üretim birimlerini teşvik etme ve inovasyona yönelik talebi artırma gibi fonksiyonları da yerine getirmektedir (Edler and Georghiou, 2007).

Arz yönlü politikalar maddi ve maddi olmayan kaynakların finansmanını kamunun sağlamasıyla ilişkilendirilirken, talep yönlü politikalar inovatif ürün ve hizmetler için piyasaların etkilenmesi ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Özel sektör inovasyon faaliyetlerini kamunun teşvik etmesinde özel sektörün inovasyon sürecine ekgirdiler

sağlayan araçlardan ve inovasyon çıktılarını etkileyen araçlardan yararlanılabilir (İpek; Acar; Alpaslan, 2016).

Şekil4: İnovasyon Politikası Arz Yönlü Önlemler

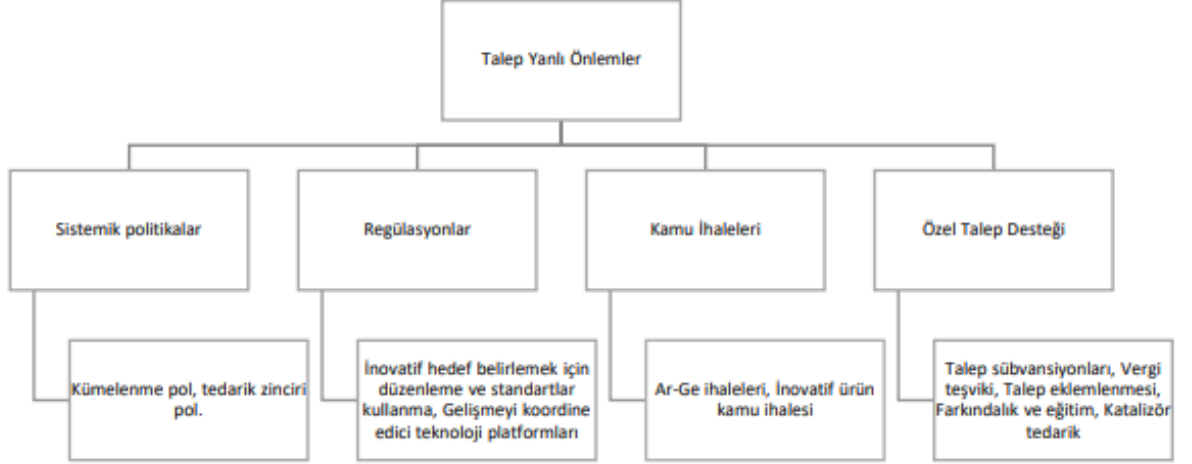

Kaynak: Edler and Georgiou, 2007

Buna göre özel sektör inovasyonunun geliştirilmesinde arz yanlı politikalar “mali kaynaklar” ve “hizmetler” şeklinde ikiye ayrılmıştır. Mali kaynaklar içerisinde genellikle Ar-Ge altyapı yatırımları ve bunların operasyonel giderlerinin performans esasına dayalı finansmanı, Ar-Ge’ye yönelik mali desteklemeler, eğitim hareketlilik desteklemeleri vb. yer almaktadır. Hizmetler içerisinde ise araştırma ağ yapılarının oluşturulması ile bilgi desteği yer almaktadır.

Arz yönlü inovasyon politikalarının amacı, firmaların maliyetlerini azaltarak inovasyon yatırımlarını artırmaya yönelik teşviklerin sağlanmasıdır. Bu amaçla, hükümetlerin Ar-Ge’ye yönelik mali destekleri, fikri mülkiyetin korunması ve bilim adamı/mühendis sayısının artırılmasına yönelik oluşturulan politikalar arz yönlü inovasyon politikaları kapsamına girmektedir (Bakırtaş ve Aysu, 2017b).

Şekil 5: İnovasyon Politikası Talep Yönlü Önlemler

Kaynak: Edler and Georgiou, 2007

Talep yönlü inovasyon politikası için oldukça geniş politika araçlarının varlığından söz edilebilir. Bu araçlardan biri, hükümetlerin satın alımlar yaparak talep yoluyla inovasyonu etkilemesidir. Bu noktada kamu alımlarının inovasyonun teşvik edilmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Bir diğer önemli araç, özel talebin desteklenmesidir. Söz konusu destekleme; vergi muafiyet veya indirimleri, doğrudan ödemeler ve inovasyonun kullanımına bağlı olarak sağlanan birtakım finansal avantajlar şeklinde belirtilebilir. Ayrıca, devlet, sistematik şekilde toplam talep düzeyini yükselterek inovasyonun yayılmasını sağlama rolünü üstlenebilir. Talep yönlü inovasyon politika araçları; kamu alımları, regülasyon, özel talebin desteklenmesi ve sistemik politikalar olarak ifade edilebilir (Bakırtaş ve Aysu, 2017b).

Gil vd. (2003) arz ve talep tarafındaki araçları da kabul etmekle birlikte, bu mantığa göre kategorize etmek yerine beş inovasyon politikası aracı belirlemişlerdir (Pugh, 2014):

- Ar-Ge & inovasyon projelerine doğrudan destek programları,
- Teknik personel tanıtım planları,
- KOBİ'lere teknolojik yayılmayı destekleyici teknoloji merkezleri ve planları,
- Araştırmacılar için hareketlilik planları,
- İnovasyon araçları ve danışmanları.

Bunlar, inovasyon araçlarını araştırmak ve bilgilendirmek için yararlıdır, ancak daha geniş kapsamlı müdahalelere ihtiyaç duyulabilir. (Pugh, 2014).

McCann ve Ortega-Argiles, inovasyon politikasını sınıflandırmak için başka bir yaklaşım olan bölgenin ihtiyaçlarına göre müdahale düzenleme yaklaşımını tanıtmışlardır. Bu yazarlar aynı zamanda geleneksel inovasyon ve ağ inovasyonu politikalarını da birbirlerinden ayırmaktadır. Geleneksel inovasyon politikaları genellikle yüksek teknolojili, piyasa başarısızlığını temel alan belirli sektörlerle odaklanır. Ağ inovasyonu politikaları sistem tipi bir görüş açısı ele alır ve farklı sektörlerdeki aktörler arasındaki “bağları, ağları ve sinerjiyi” oluşturmaya odaklanır (McCann and OrtegaArgilés, 2013).

Nauwelaers ve Wintjes, inovasyon desteklerini kategorize etmişlerdir (Nauwelaers and Wintjes, 2008); Destekleri firma ya da bölgesel sistem düzeyine yönelik veya davranışsal ve öğrenme sürecinde kaynak girişi amaçlayan ya da değişimi destekleyen şeklinde ikiye ayırmışlardır. Bu yazarlar müdahaleleri doğrusal inovasyon yaklaşımına göre sınıflandırmışlardır. Aynı zamanda proaktif ve reaktif politikalar arasında ayrım yapmışlardır. Bölgenin ve firmanın gelirini arttırma, firma seviyesinde davranışsal değişimin uyarılması ve bölgesel düzeyde kümelenme oluşumunun desteklenmesi konularındaki politikaları benimsemişlerdir. Çalışmaları, 12 Avrupa bölgesindeki inovasyon politikaları ve programlarında uygulanmıştır ve ampirik olarak test edilmiştir. Bununla birlikte, firma ve bölgesel düzeyi ayıran çalışmalarının çok boyutlu doğası ve ayrıca desteğin şekli nedeniyle oldukça karmaşık bir yapıdadır.

2.6. İnovasyon Politikalarının Amaçları

İnovasyon politikalarının gerekçesi zamanla değişmiştir. 1950'ler ve 1960'larda askeri motifler baskınken, 1970'lerden bu yana amaç, ekonomik ve rekabetçi pozisyonları geliştirmek olmuştur. 1980'lerde, piyasa başarısızlığı nedeniyle inovasyon politikası giderek daha da meşrulaşmıştır. Askeri nedenlerle yürütülen inovasyon politikaları, açıkça belirlenmiş teknik hedeflere ulaşmayı hedefledikleri için misyon odaklı olarak tanımlanmıştır. Son yıllarda “büyük toplumsal zorlukları” ele almak için bu tür politikalara geri dönüş çağrısı yapılmıştır (Foray; Mowery; Nelson, 2012).

İnovasyon politikası tarihsel olarak aşağıdaki dört işlevi yerine getiren önlemlerin şeklini almıştır (Mazzucato, 2016):

- Temel araştırmayı desteklemek,
- Genel amaçlı teknolojileri geliştirmek ve yaygınlaştırmak,
- İnovasyon için hayati önem taşıyan belirli ekonomik sektörleri geliştirmek,
- Altyapı gelişimini teşvik etmek

İnovasyon politikalarının amaçları içinde bulunulan ekonomik ve sosyal koşullara göre zaman içinde değişim göstermekle birlikte, amaçların ne olması gerektiği hususunda da çeşitli görüş farklılıkları sürekli var olmuştur. Bu nedenle inovasyon politikalarının amaçlarını net bir şekilde belirtmekten ziyade, görüş birliği bulunan amaçların belirtilmesi daha sağlıklı olacaktır. Bu bağlamda aşağıda belirtilen amaçlarda akademisyenler genel olarak görüş birliği içerisinde.

2.7. İnovasyon Politikalarının Ekonomik Amaçları

İnovasyon sürdürülebilir büyüme ve ekonomik kalkınma için hayati öneme sahiptir. Modern ekonomide inovasyon, kurumsal, bölgesel ve ulusal düzeyde değer yaratma, büyüme ve istihdam süreçlerinde oldukça önemlidir. Pasimeni inovasyon politikalarının ekonomik amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır (Pasimeni, 2006):

- Bireyler arasındaki güven duygusunun geliştirilmesi, kurumlara olan güvenin güçlendirilmesi ve inovasyon sürecinde yer alan aktörlerin çalışacağı olumlu bir ortam yaratmak.
- Hem kişiler hem sermaye için cezp edici olmak. Günümüzde uluslar, bölgeler hatta şehirlerarasındaki rekabetin çoğu en iyi insan sermayesini çekebilme gücüyle ilgilidir. Eğer insan sermayesi gitgide ekonomik sürecin ve inovatif kapasiteye ulaşmanın temel kaynağı olarak kabul ediliyorsa en iyi beyinlere sahip olmanın en iyi potansiyele sahip olmak anlamına gelir

- Proaktif olmak: devlet ilk aktördür, ekonomik sistemin kendini tüketmesini önlemek için devletin ekonomiye yön vermesi gerekmektedir.

- Politika karmasında koordinasyon ve tutarlılığı teşvik etmek. İnovasyon politikaları aslında diğer tüm politika alanları aracılığıyla da uygulanmaktadır. İnovasyon politikaları rekabet, altyapı, enformasyon, kitle iletişim araçları, vergileme, eğitim, istihdam, çevre, fikri mülkiyet hakları, araştırma ve ticaret politikaları ile yakın bir ilişki içindedir. Gerçekten belirleyici olan kamu politikalarındaki koordinasyon ve sinerjilerdir.

Branscomb ve Keller (1998), inovasyonun ekonomik amaçlarını aşağıdaki gibi belirtmişlerdir:

- Özel inovasyonu teşvik etmek. Hükümet ekonomik büyümeyi ateşlemek, yaşam standartlarını yükseltmek teknoloji gelişimi ve araştırma temelli inovasyonun önündeki engelleri teşvikler yaratarak kaldırmak ve önemli idari görevlerini gerçekleştirmek için, inovasyonda özel yatırımları güçlendirmelidir.

- Temel teknoloji araştırmasına önem vermek. Devlet, özel sektörün de faydalanabileceği kapsamlı araştırmalar yapmalıdır.

- Eski ve yeni teknolojilere erişim olanağı sağlamak. Politika yapıcılar, ekonomik spektrumda teknolojinin kullanılmasını ve benimsenmesini teşvik etmelidirler.

- Sadece Ar-Ge değil bütün politika araçlarını kullanmak. İnovasyonun küreselleşmesini desteklemek.

- Politika geliştirme konusunda hükümet verimliliğini arttırmak. Hükümetler politika geliştirme konusunda daha verimli kurumlar yaratmak için uzun vadeli ulusal araştırma çabalarında güvenilir ve istikrarlı olmak için çalışmalıdır.

Küresel ve bölgesel güç mücadelesi veren ülkeler inovasyon politikalarına sahip olan ve uygulayabilen ülkelerdir. Tek başına askeri güce sahip olmak hegemon oluşum için

yeterli değildir. Yumuşak güç uygulamaları adı altında ülkeler yeni projeler hayata geçirdiler. Özellikle siyasal inovasyon olarak karşımıza çıkan anlayış doğrultusunda ülkeler hegemon olma çalışmalarında kurumsal inovasyona daha fazla önem vermektedirler. Çin ve Rusya, barışçıl dış politika söylemleri çerçevesinde yeni kurumsal inovasyon çalışmalarına başvurarak bölgesel güç olarak tek kutuplu dünya düzeninden çok kutuplu dünya düzenine geçişte yerlerini alma çabası göstermektedir. Bu politikalar sonucunda Rusya, Avrasya Ekonomik Birliğini ve Kolektif Güvenlik Örgütü Anlaşmasını, Çin ise Bir Kuşak Bir Yol (Modern İpek Yolu) projelerini hayata geçirdiler. Hegemon girişimleri olarak hayata geçirilem bu projeler ve kurumsal inovasyon oluşumları bir sonraki bölümde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA VE ÇİN BAĞLAMINDA İNOVASYON POLİTİKALARININ EKONOMİK HEGEMONYA DEĞİŞİMDEKİ ETKİNLİĞİ

3.1. RUSYA

3.1.1. Rusya'nın Avrasya'daki Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği

Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla beraber uluslararası konjonktürde oluşan tek kutuplu dünya düzenini hazmedemeyen Rusya, dünyanın mutlaka çok kutuplu bir yapıya kavuşması gerektiğine vurgu yaparak bölgesel oluşumların kurulması için çeşitli adımlar atmış ve Avrasya Ekonomik Birliği de, BDT ve ŞİÖ gibi bu çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Birlik, eski Sovyet coğrafyasında kurgulanmaya çalışılan özellikle de ekonomik işbirliğinin ön planda olduğu entegrasyon girişimi görünümündeyken; Rusya'nın asıl hedefi bu örgütün ifade ettiği yumuşak güç araçlarını kullanarak, Avrasya'nın büyük bir bölümünde kendi küresel etkinliğine entegre olacak bir hegemonya oluşturabilmektir (Tüysüzoğlu,2014).

Üye devletlerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi için işbirliğinin sağlanması ve ülke ekonomilerinin rekabet gücü arttırılarak istikrarlı bir kalkınmanın yakalanabilmesi maksadıyla kurulan Avrasya Ekonomik Birliği, Ocak 2019’da dördüncü kuruluş yıl dönümünü kutlamış olmasına rağmen bölgede oluşabilecek Avrasya Birliği fikri yeni bir gelişme değildir (Keleş,2018).

Bu fikir; Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından 29 Mart 1994 tarihinde Moskova Devlet Üniversitesi’nde yapılan bir konuşma esnasında ilk defa dile getirilmiş (Yılmaz,2017) ve 1996 yılında, oluşturulan Gümrük Birliği’yle temelleri atılmıştır (Amanov,2007). Başlangıçta RF, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan arasında oluşturulan bu birliğe; 1999’da Tacikistan’ın katılımıyla, 12 Ekim 2000’de beş üyeli bir Avrasya Ekonomik Topluluğu oluşturulmuştur (Somuncuoğlu,2001). 2003 yılına gelindiğinde Belarus, Kazakistan, Rusya ve Ukrayna tarafından ürün, hizmet, sermaye ve işçi dolaşımını serbest kılan Tek Ekonomik Alan anlaşması ile 2007 yılında Tek Gümrük Alanı ve Gümrük Birliği Kurulumu’na dair anlaşma imzalanmış, 2010’da Belarus, Kazakistan ve Rusya tarafından Ortak Gümrük Tarifeleri rejimine geçiş yapılmış, sınırlardaki gümrük kontrolleri kaldırılmış ve böylece ülkeler arası malların serbest dolaşımı sağlanmıştır. Yine aynı yıl taraflar arasında Tek Ekonomik Alana dair 17 anlaşma imzalanmış, 2011 yılında Avrasya Ekonomik Entegrasyonuna ilişkin deklarasyon imzalanmış ve Gümrük Birliği’nin başarısından bahsedilerek, Tek Ekonomik Alan’a geçiş çalışmaları başlamış, 2012’de sadece ürünlerin değil aynı zamanda hizmet, sermaye ve işçi dolaşımını da serbest kılan Tek Ekonomik Alan’a geçiş yapılmış, Moskova merkezli olarak Avrasya Ekonomik Komisyonu kurulmuş, 2014 yılında ise Avrasya Ekonomik Birliği’nin kuruluşuna dair anlaşma imzalanmış ve 1 Ocak 2015 tarihinden itibaren bu anlaşma yürürlüğe girmiştir (Ünal,2016; Lagutina,2014).

Avrasya coğrafyası üzerinde oluşturulan önemli kuruluşlardan biri, belki de en önemlisi olan Avrasya Ekonomik Birliği, Sovyet sonrası dönemde eski Doğu Bloğu ülkelerine yönelik olarak Rusya’nın liderliğinde oluşturulan ve Sovyet dönemi mirası olarak birbirlerine her alanda bağlı ve iç içe geçmiş yapıları yeniden bir araya getirmek için bir uyum projesi niteliğinde ortaya çıkmış (Öztürk, 2005) ve günümüzde Rusya’nın bölgeye yönelik amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç görünümü kazanmıştır.

3.1.2. Yapısı

Kuruluş felsefesini Avrupa Birliği'nden alan Avrasya Ekonomik Birliği uluslararası nitelikli bir örgüt olarak, üye ülkeler arasında ihracat-ithalat ilkelerinin standardizasyonun sağlanması ve ortak pazarın kurulması amacıyla çalışmalarını yürütmektedir (Saraç,2008). Birlik'in, örgütsel yapısının ve karar mekanizmasının, BDT'nin hatalarından ders alınarak oluşturulması neticesinde, oybirliği ile alınan kararlar tüm üyeler için bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Aksi takdirde üyelikten çıkarılmaya kadar giden yaptırımların uygulanabilmesi söz konusuysa, bu durumun takibi için çeşitli organlar bulunmaktadır (Ydyrys,2012). Avrasya Ekonomik Birliği Sözleşmesi'nin sekizinci maddesinde bu organlar; Avrasya Ekonomik Birliği Yüksek Konseyi, Hükümetler arası Konsey, Avrasya Ekonomik Komisyonu ve Avrasya Ekonomik Birliği Mahkemesi olarak belirtilmiştir (Ağır,2016).

Buna göre; Avrasya Ekonomik Birliği Yüksek Konseyi, Birliğin üye devletlerini içeren en üst organdır. Topluluğun bünyesinde ortaya çıkan sorunların halledilmesi, üye ülkeler arasında stratejinin belirlenmesi, yönlendirilmesi ve entegrasyonun geliştirilmesi gibi kritik sorunların teşhisi ve çözülmesi ile ilgili görev yapmaktadır. Konseyin başkanlığı Rus alfabetik sırasına göre değişirken, cumhurbaşkanları düzeyinde yılda en az bir kez, başbakanlar düzeyinde ise en az iki kez toplanılmaktadır. Ayrıca kararlar oy birliği ile alınır ve alınan kararların tüm ülkelerde uygulanması zorunludur.

Avrasya Hükümetler arası Konseyi, üye devletlerin hükümet başkanlarından oluşan bir organdır ve yılda en az iki kez olmak üzere toplanmaktadır. Sözleşmenin yürürlüğü ile ilgili iş ve işlemlerin takibini yapmak, bütçeyi onaylamak ve komisyonun çalışmalarına yön vermek gibi görevleri bulunmaktadır.

Avrasya Ekonomik Komisyonu, yönetimi Moskova'da bulunmaktadır ve kalıcı bir uluslar üstü düzenleyici organ mahiyetindedir. Komisyonun temel görevleri, birliğin işleyiş ve gelişme koşullarının yanı sıra birlik içindeki ekonomik entegrasyon alanındaki tekliflerin geliştirilmesini sağlamaktır. Her üye ülkeden üç kişi olmak üzere toplam on iki kişiden oluşmaktadır. Burada, kararlar oy çokluğuyla alınırken komisyonun başkanı yüksek konsey tarafından 4 yıl için atanır.

Avrasya Ekonomik Birliği Mahkemesi, yönetimi Minsk’de bulunmakta ve her üye devletten atanan, her biri 6 yıl görev yapmak üzere göreve getirilen iki yargıç ile temsil edilmektedir. Mahkemenin temel görevi Birlik içerisindeki hukuki ihtilafları çözüme kavuşturmak şeklinde belirlenmiştir (Pirimbayev, Ganiyev,2010; Özdemir,2015).

3.1.3. Üyeler ve Amaçları

Günümüzde Avrasya Ekonomik Birliği’ne; RF, Beyaz Rusya Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgızistan Cumhuriyeti ve Ermenistan Cumhuriyeti olmak üzere beş ülke üyedir. Diğer bir Orta Asya ülkesi olan Özbekistan ise, 2006 yılında üye olmuş ancak 2008 yılında birlikten ayrılmıştır (Halidov, 2015).

Avrasya coğrafyasında oluşturulabilecek bir entegrasyon projesi, esasen Putin’in iktidara gelişiyle önem kazanmıştır. Soğuk Savaş’ın bitmesinden sonra bölgede AB, ABD ve Çin gibi büyük güçlerin ekonomik gücünü bir türlü yakalayamayan Rusya, bu birlik neticesinde eski Sovyet coğrafyasında etkili bir aktör olmayı hedeflemiş ve ülkenin ekonomik zayıflığını, siyasi güç ile dengeleyerek, diğer bölgesel örgütlenmelerin karşına AEB’yi çıkartmaya çalışmıştır (Popescu,2014). Bununla birlikte Rusya’nın bu bölgede desteklediği işbirliği girişimleri, bölge ülkelerinin ortak sorunlarına ortak çözümler getiren ve ortak çıkarlar etrafında gerçekleştirilen çabalar olmaktan ziyade, Rusya’nın hegemonyasını pekiştiren ya da buna tepki gösterenlere karşı gelişen ve daha çok ittifak niteliği taşıyan örgütler olmuştur (Usmanova,2008).Dolayısıyla Rusya’nın AEB’ye verdiği anlamla, diğer üye ülkelerin AEB’ye verdiği anlam bir biriyle uyuşmamaktadır. Orta Asya ülkeleri, Rusya liderliğinde de olsa bir ortalık hayaline sahipken; Rusya bu örgütü bir ortaklıktan çok tek söz sahibi olabileceği ve Rusya’nın ekonomik menfaatlerine hizmet edecek bir yapı olarak görmektedir. Zaten bugün geline nokta da, birlik içinde en fazla gelişim gösteren ve çekim merkezi haline gelen yine Rusya olmuş, Rus mallarının Orta Asya ülkelerindeki başarısının aksine, tersi geçerli olamamıştır (Keskin, 2009). Yine de Birlik fikri Rus halkının ilgisini çektiği kadar Orta Asya ülkelerinin vatandaşları için de dikkat çekici olmuştur. Çünkü bununla, iş gücünün serbest dolaşımının düzenlenmesi gereği

kendi ülkesinde iş imkânı kısıtlı olan kitlelerin Rus pazarına yönelmesi hedeflenmektedir.

Son olarak bir değerlendirme yapıldığında; AEB sayesinde, Baltık Denizi'nden Büyük Okyanus'a, Kuzey Buz Denizi'nden Tanrı Dağları'na kadarki bölgede üye devletlerin vatandaşlarının iş yapma, serbest ticari faaliyetleri icra etme ve istihdam, ortak iletişimlerinin kullanımı, bölgesel işbirliğini genişletmek gibi eşit imkânlarla sahip olduğu görülmektedir. Başlangıçta AEB'nin ekonomik sorunların çözümü ve iktisadi entegrasyon için gerekli bir araç olarak kabul edildiği uzun bir süreç yaşanmış ancak son yıllarda topluluğun özellikle gümrük birliği ve ortak ticaret alanı gibi uygulamalarının öne çıkmasıyla Avrasya Birliği altında örgütlenecek uluslar üstü çatı teşkilatının çekirdeğini oluşturmaya aday olduğu anlaşılmıştır. Bu anlamda Avrasya Birliği sürecine giden yolda AEB'nin önemli bir yeri olduğu görülürken, gelecekte en aktif bölgesel işbirliği platformlarından biri haline geleceği öngörülmüştür (Gazigi, 2012).

3.1.4. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

Güvenlik faktörü; Rusya'nın Avrasya'ya yönelik politikalarının belirlenmesi noktasında, daima önem arz eden konuların başında gelmiştir. Nitekim Sovyetlerin çökmesinin ardından kurulan Orta Asya devletlerinin, özellikle komşu bölgelerden gelen çeşitli tehditlere maruz kalması sonucunda sınırların saydamlaşması, güvenlik meselelerini, en acil ele alınması gereken konulardan biri haline getirmiş ve KGAÖ'nün kurulmasına giden sürecin başlamasına yol açmıştır (Kydyralieva, Abdıbaitova, 2018).

Bu anlamda bakıldığında; KGAÖ'nün temelleri, 1992 yılında Taşkent'te yapılan anlaşmaya dayanmaktadır. Bu tarihte; Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan devlet başkanları tarafından imzalanan Kolektif Güvenlik Anlaşması, daha sonraki süreçte (1993 yılında Azerbaycan, Belarus ve Gürcistan'ı) yeni üyeleri de bünyesine katarak, 20 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak Rusya'nın bu süreçte uğraşmak zorunda kaldığı iç sorunlar, bu anlaşmayla elde edilmek istenen etkinin alınamamasına neden olmuş ve 11 Eylül saldırılarının ardından bölgedeki radikal İslamcı tehdidin büyümesi ülkeleri kolektif güvenliğe dayalı planlar oluşturmaya itmiştir. Böylece söz konusu ülkeler, (Azerbaycan, Gürcistan ve

Özbekistan bu sürece dâhil olmayarak çekilmişlerdir) 2002 yılında anlaşmanın, uluslararası örgüte dönüştürülmesi kararını almış ve sonucunda KGAÖ oluşturulmuştur (Elbir,2017).

Oluşturulan bu örgütün temel amacı; üye devletlerarasında uluslararası barış ve güvenlik temin edilerek, istikrarı sağlamak; onların bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü kolektif temelde korumak iken, özellikle uluslararası sorunların barışçıl yollarla çözülmesi KGAÖ'nün en büyük önceliği olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla örgüt günümüzde, çağdaş tehdit ve endişelere karşı koyabilmek adına faaliyetlerini; uyuşturucu satışı, kaçak göç, insan ticareti ve bilişim suçlarına karşı mücadelede ortak önlemlerin koordineli şekilde yürütülmesi üzerinde yoğunlaştırılmıştır (Elbir, 2017). Zira bu coğrafyada bölgesel güvenliğin aksamaması sonucunda oluşabilecek sorunların - radikal terörist grupların güçlendirilmesi; sınırı aşan uyuşturucu ve insan kaçakçılığı; kontrol edilemez göçmen akımı; Rus azınlık haklarının ihlali; NATO gibi düşman aktörün askeri varlığı; boru hatları ve santralleri gibi stratejik altyapının zarar görmesi vb.- özellikle Rus ulusal güvenliği için tehlike arz etmesinden dolayı örgütün itici gücü olan Rusya, bu gibi sorunları engellemek adına KGAÖ bünyesinde terör, aşırılıkçılık ve bölücülük ile mücadele etmeye öncelik tanımaktadır (Purevsuren, 2016).

Bu noktada, örgütün gerçekte; RF'nin eski Sovyet coğrafyası üzerindeki hâkimiyetinin gerçekleştirilmesi ve kaybedilmiş mevzilerinin yeniden kazanılmasına yönelik bir enstrüman olarak işlev gördüğü vurgulanmaktadır. Özellikle Avrasya'da bölge dışı küresel aktörlerin etkinlik mücadelesini sınırlamayı hedefleyen Rusya, KGAÖ çerçevesinde üye ülkelerle askeri nitelikli işbirliğini sağlamlaştırmakta ve bölgedeki nüfuzunu askeri güvenlik alanında sağlama almaya çalışmaktadır. Netice itibariyle Sovyet sonrası coğrafyada bölgesel hegemonyasını devam ettirme amacını güden Rusya, örgüt aracılığıyla bir yandan bölgeyi kendi kontrolü altında tutmayı, diğer yandan ise NATO ve ABD gibi güçlerin bölgedeki etkinliğini azaltmayı öncelemekte ve bu nedenle de KGAÖ'nün, Rusya'nın ABD merkezli tek kutuplu dünya sistemine karşı, oluşturmaya çalıştığı çok kutuplu sistemin araçlarından biri olarak görev yaptığı dikkat çekmektedir (Takar, 2018). Dolayısıyla Rusya'nın bu coğrafyada yürüttüğü politikalarına odaklanıldığında; gerçekleştirmeye çalıştığı Avrasya entegrasyonunun, bir ayağını AEB ile sağlanmaya çalıştığı, askeri boyutunu oluşturan diğer ayağını ise

KGAÖ'yle gerçekleştirmeye çalıştığı açıkça görülmektedir. Zaten KGAÖ ve AEB Parlamentolarının aynı anda yapılması bu durumun bir göstergesi olması nedeniyle önemlidir ve iki oluşum arasındaki eş güdümü ve ortak paydayı göstermektedir (Yesevi, Çalışma Kâğıdı, No. 4).

3.1.5. Avrasya Ekonomik Birliği'nin, Yumuşak Güç ve Hegemonya Kavramlarıyla Olan İlintisi

Tezin bu aşamasında; Rusya'nın sahip olduğu yumuşak gücün ve sahip olmaya çalıştığı hegemonyanın, Avrasya Ekonomik Birliği özelinde incelenmesinin doğru bir adım olacağı düşünülmüş ve teorik arka plan ile pratik uygulamalar birbirine harmanlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda öncelikle, birinci bölümde ayrıntılı olarak açıklanan; uluslararası aktörlerin ve devletlerin amaçlarının nihayetinde gücü elde etmek olduğu, en basit haliyle gücün bir ülkenin, diğerlerini kendi istediği yönde yönlendirebilme yeteneği olarak tanımlandığı ve gücü elinde bulunduran ve bu gücü kullanma kapasitesi bulunan devletin veya aktörün uluslararası sistemde hegemon konumuna yerleşebileceğinin tekrar hatırlatılmasında fayda görülmektedir.

Bununla birlikte tezin temelinin oturtulduğu, Gramsci-Cox çizgisinde hareket eden neo-Gramşiyen yaklaşım çerçevesinde hegemonya kavramı değerlendirildiğinde, temelde üç niteliğin önem kazandığı ve bu perspektifte bir devletin küresel bir hegemon olması için öncelikle ekonomik sisteme öncülük etme, bu sisteme uygun bir üstyapı yani sosyo-kültürel ve politik bir yapı kurgulama ve kurguladığı bu sistemi tüm dünyaya yayarak, onların rızasını elde edecek mekanizmalara yani uluslararası örgütlere sahip olma durumunun gerçekleşmesi gerekmektedir (Kurt, 2019). Bu noktada neo-Gramşiyen teoride; hegemonyanın sürekliliği açısından uluslararası örgütlere büyük önem atfedildiğinin özellikle vurgulanması, Rus dış politikasında AEB'ye verilen anlamın daha iyi anlaşılması adına son derece önemlidir. Bu anlamda hegemonya, aktörlerin güç merkezleri çevresinde o gücün tesirini kabul ederek kendi rızaları ile oluşturdukları bir ilişki sistemine denk gelmekte ve asıl önemli olan; diğerlerinin hegemonun istediğini yapmaları değil, onun istediği şeyi istemelerini sağlamak olarak vurgulanarak, neo-Gramşiyen yaklaşımda yumuşak güç ve rızaya özel bir önem atfedilmektedir. Çünkü ancak bu kavramların temel işlevleri üstlendiği bir durumda; uluslararası sistemde yer

alan devletler, yumuşak gücün etkisiyle bir çekim merkezi haline gelmiş hegemon gücün etrafında, kendi rızalarıyla bütünleşmeyi hedefleyeceklerdir (Özdaşlı, 2015).

Fakat söz konusu bu durum Rusya için, özellikle de ülkedeki uygulamalar açısından, geçerli olamamıştır. Çünkü Rusya'nın önemli bir süre boyunca, yumuşak güçten ziyade sert güç uygulamalarına önem verdiği görülmüş ve bu önceliğin ülke politikasına yansımaları izlenmiştir. 2000'li yılların ortalarına gelindiğinde ise; Rusya için hayat sahası olarak tasvir edilen Avrasya coğrafyasında ortaya çıkan renkli devrimler, Rus devlet adamları ve dış politika uzmanlarının artık askeri güç unsurlarının tek başına yeterli olmadığı çıkarımını yapmalarını sağlayarak sert güç dışındaki öğelerin önemini kavranmasına neden olmuştur. Yine de ülkenin bu kavramları ele alış biçimi incelendiğinde, kavramların esas anlamlarından ziyade, realist bir anlayışla yaklaşılarak dış politikada devletin güç elde etmesi şeklinde araçsallaştırıldığı dikkat çekmektedir (Tatlı, 2018).

Diğer taraftan renkli devrimlerle birlikte, Rusya için son derece önemli olan bu bölgelerin, Batı etkisi altına girmesi Rusya'nın inisiyatifindeki bölgesel örgütlenmelere verilen değerin artmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2015). Bu kapsamda ele alınan AEB; ülkenin bölge üzerinde Batı'ya alternatif oluşturma çabasının bir sonucu şeklinde görülürken, yumuşak güç diplomasisinin de bir yansıması olmuştur (Sergunin, Karabeshkin, 2015). Ekonomi temelli oluşturulan bu Birlik, Rusya'nın daha sonra oluşturmak istediği Avrasya entegrasyonunun ilk adımı olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar AEB'de amaçlanan strateji; tekrardan kurulacak Sovyet imparatorluğundan ziyade bölgesel istikrar ve gelişimin kontrol altına alınması olarak belirlense ve bu bağlamda sistemin istikrarı için bölgesel güçlerin kendi coğrafyalarındaki istikrarı destekleyici örgütlenmelere gitmesi anlayışıyla benzerlik kurulsa da, Rusya'nın eski bölgesel hegemon olması ve bölge ülkeleriyle asimetrik bir ilişki kurması bu girişimin Rusya tarafından, söz konusu coğrafyada oluşturulmak istenen hegemonyanın bir işareti olduğu yorumlarının yapılmasına neden olmuştur (Ergül, 2012).

Bu durum da ise; Batı açısından bölgesel örgütlenmeler cazibenin oluşturulduğu değerlerin benimsetilmesi için gönüllü olarak devletlerin üye olduğu kurumlar iken Rusya'nın inisiyatifindeki bölgesel örgütlerin, Sovyetler Birliği'ni canlandırmaya

yönelik girişimler olarak değerlendirilmesi, ülkelerin çoğu zaman zoraki şekilde üye oldukları inisiyatiflere dönüşmesi sonucunu doğurmuştur (Aydingün, 2017). Ancak yine de Rusya'nın, AEB üzerinden gerçekleştirmeye çalıştığı hegemonya girişimi ve bunun oluşması için de çeşitli yollara başvurduğu düşünüldüğünde; kültürünün kullanılması ve yaygınlaştırılması noktasında bu örgütlenmelerin önemli bir yeri olduğu görülecektir. Ülkenin özellikle STK'lar aracılığıyla gerçekleştirdikleri faaliyetler yumuşak güç araçları olarak değerlendirilmekte ve Sovyet sonrası bölgenin ortak geçmişi, ortak tarihi ve Rus diliyle bağlantı kurulmaktadır. Fakat yine Batı'dan farklı olarak Rusya'da, devlet yumuşak güç kaynaklarını ve anlatılarını kontrol ederek, diğer aktörler için kilit hedefler koymaktadır (Lutsevych, 2016). Ülkede 2008 yılında kurulan Demokrasi ve İşbirliği Enstitüsü, 1925 yılında Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Rus Dış İlişkiler Merkezi'nin 2008 yılında devredildiği, Bağımsız Devletler Topluluğu İşleri, Yurtdışı Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı, 2007'de kurulan ve Rus Dünyası olarak çevrilebilen Russkiy Mir ülkede yumuşak güç faaliyetleri amacıyla kurulan örgütlenmelerin bazılarıdır (Tatlı, 2018).

Ancak Rusya tarafından hedeflenen; bölgesel bir hegemonya olma amacının, yakın gelecekte karşılığını bulması zor gözükmemektedir. Nitekim AEB ile sağlamaya çalıştığı ekonomik alt yapı tam olarak sağlanamamakla birlikte, politik bir üst yapının oluşturulamaması ve uluslararası örgüt bazında da yeterli işlevin görülememesi bu durumun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Kaldı ki; yaşanan bilgi çağında uluslararası sistemde hegemon güç konumuna gelmek isteyen bir devlet için, yumuşak gücün mutlaka sahip olunması gereken bir unsur olarak değerlendirildiği düşünüldüğünde, Rusya'nın burada da eksikleri olduğu görülecektir. Çünkü sert gücü ve sert gücün gereklerini uygulamaktan çekinmediği açıkça görülen Rus dış politikası; hangi gücün kullanılması gerekiyorsa onu ön plana çıkartan politikalar yürütmektedir (Halidov, 2014).

3.2. Çin

3.2.1. Çin'in Avrasya'daki Hegemonya Girişimi: Tek Kuşak Tek Yol (Modern İpek Yolu Projesi)

Çin'in, uzun yıllar boyunca kendisini, uluslararası toplumdan ayrılmış izole bir ülke olarak konumlandırmasının etkisiyle izlediği düşük profilli dış politikasının; günümüzde değişim geçirerek, küresel alanda daha aktif ve liderlik rolünü üstlenmeye hazır bir konuma geldiği görülmekte ve bunun somut adımı olarak da “Tek Kuşak Tek Yol” (TKTY) projesi gösterilmektedir (TÜSİAD, 2015). Resmi adı “Yeni İpek Yolu” olmakla birlikte “Kemer ve Yol” olarak da isimlendirilen proje, temelde tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlandırılmasını hedeflerken, bu kapsamda Avrasya coğrafyasında yeni demiryolu hatları, enerji boru hatları, deniz rotaları ve oto yollarının oluşturulmasını öngörmektedir (Örmeci, 2017).

Esasen ticari malların taşınmasının yanı sıra doğu ve batı koridoru arasında din/kültür sentezinin oluşturulması bakımından önemli bir rolü olan İpek Yolu'nun eski çağlara uzanan tarihsel bir geçmişe sahip olduğu görülür. Yol'un sahip olduğu bu anlam; 15. yüzyıla kadar gitmekle birlikte coğrafi keşiflerin sonucunda yeni güzergâhların bulunması ve uluslararası ekonominin, siyasetin ve gücün merkezinin Atlantik'ten Asya'ya kaymasıyla önemini kaybetmiştir (Balcı, 2017). Bugün ise Şi Cinping ve çevresi söz konusu projeyle, ülkesinin son otuz yılda, ayrı coğrafi alanları arasında oluşan iktisadi gelişmişlik farklılıklarının neden olduğu toplumsal huzursuzluğu bertaraf etmek ve ekonomideki gerilemeyi durdurmak adına, tarihi ve geleneksel İpek Yolu'nu yeniden gündeme taşıyarak, ülkenin kalkınma süreçlerini merkezden çevreye yaymayı amaçlamaktadır (Aydingün, 2017).

Bu anlamda oluşturulan TKTY projesi esasen; Cinping'in Eylül 2013'de Kazakistan'da yaptığı bir konuşma sırasında açıkladığı İpek Yolu Ekonomi Kuşağı'nın ve Ekim 2013'te Endonezya'da gerçekleştirilen bir toplantıda açıkladığı 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun birleştirilmesini hedefleyen bir çatı proje mahiyetindedir (Ying, 2017). Bu

amaçla 28 Mart 2015'te Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu, Dışişleri Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı tarafından ortaklaşa bir eylem planı yayınlanarak Çin tarafından başlatılan bu girişimin, vizyon ve çabaları açıklanmıştır (China, Initiative, 2015). Hazırlanan “İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolunun Ortaklaşa İnşa Edilmesini Teşvik Üzerine Vizyon ve Faaliyetler” planı ile herkesin menfaatini karşılamak üzere müzakere yoluyla ortaklaşa bir şekilde inşa edilmesi gereken sistematik bir proje şeklinde verilen TKTY, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının ve bunların komşu kıyılarının birbirine bağlanabilirliğini arttırmayı, Kuşak ve Yol üzerindeki ülkeler arasında ortaklıklar kurmayı ve bu ortaklıkları güçlendirmeyi, çok boyutlu, çok sıralı ve karma bağlanabilirlik ağları oluşturmayı ve bu ülkelerde çeşitli, bağımsız, dengeli ve sürdürülebilir kalkınma projeleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca yine bu belge içerisinde; proje kapsamındaki ülkelerin kaynak açısından kendilerine göre avantajlarının olduğu ve ekonomilerinin de birbirlerini karşılıklı olarak tamamladıkları belirtilerek beş ana hedef olarak görülen; politika koordinasyonu, olanakların birbirine bağlanabilirliği, engelsiz ticaret, finansal bütünlük ve insanlar arasında birebir bağların kurulmasının desteklenmesi ve bu konularda işbirliğinin güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çin hükümeti tarafından, her anlamda kapsayıcı ve dışa açık bir girişim niteliği taşıdığı vurgulanan projenin, Çin'in tek taraflı başlattığı solo bir girişimden ziyade, İpek Yolu güzergâhındaki ülkelerin tümünün birlikte yer aldığı bir koro özelliğinde olduğu belirtilmekte ve bölgedeki başka ülkelerin kalkınma ihtiyaçlarını da karşılayabileceği söylenmektedir (Keyvan, 2017). Ancak yine de Çin'in; yeni uluslararası düzende, yeni küresel stratejisini şekillendirme arayışı çerçevesinde, dönüşüme uğrayan dış politikasını bir taraftan bu proje ile sağlamlaştırırken, diğer taraftan sunduğu yeni pragmatik yaklaşım ile uluslararası sistemde daha az çekici hale gelen Batı kökenli entegrasyon projeleri karşısında kazan-kazan anlayışına dayalı ve muhatap ülkelerin daha kolay kabul edebileceği kapsayıcı bir alternatif sunduğu da açıktır (Dal, 2017). Zaten Çin için projenin hayata geçirilmesi noktasında belirlenen en önemli amaçlardan birinin, ülkenin etnik azınlıkları ve Avrasya sınırlarıyla ilgili olduğu görülür. Buna göre Pekin, Çin anakarası ile etnik azınlıkları ve yaşadıkları bölgeler arasındaki ilişkiyi kökten değiştirmeye çalışarak, bu bölgelerin devlet tarafından önderlik edilen dev yatırımlar yoluyla ülkeye sıkı sıkıya bağlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Çin'in Avrasya sınırları üzerindeki etkisinin pekiştirilmesi ise, sadece ülkenin iç istikrarı ve gelişimi için değil, aynı zamanda Çin'in, Avrasya sınırlarını Orta ve Güney Asya'ya götürmesi açısından da mühim görülmektedir. Dolayısıyla TKTY projesi, ticareti ve yatırımları Avrasya'ya entegre etmeyi amaçlayan bir kalkınma projesi olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca projeyle Avrasya kıtası dışında yer alan devletlerin ekonomik açıdan öneminin azalabileceği ve endüstriyel olarak kendi kendine yeten bir Avrasya pazarının temelini atılabileceği gibi yorumlar yapılmakta ve bu nedenle Avrasya ekonomik bloğunu şekillendirme aracı olarak da nitelendirilmektedir (Aydın,2018). Bu görüşe paralel olarak, özellikle 11 Eylül sonrası Avrasya'ya ilgisinin arttığı görülen Batı'ya bir cevap olarak görülen bu projenin; Batı dünyasının Avrasya'yı kuşatma hedefine karşılık Avrasya coğrafyasından, Avrupa'nın kalbine döşenen bir yol olarak da yorumlanabileceği dikkat çekmektedir (Erol, 2017).

Netice itibariyle 2013 yılında ilk defa ilan edilen TKTY projesi; Avrasya coğrafyası için, Çin'in Avrasya'ya yönelik politikaları için ve Avrasya'da bulunan devletlerin kendi politikaları için son derece önemlidir ve geniş kapsamı itibariyle de son derece özeldir. İlki 2017 de yapılan Kuşak-Yol Forumu'nun ikincisi 25-27 Nisan 2019 tarihleri arasında Pekin'de gerçekleştirilmiş ve foruma, 150'den fazla ülkeden yaklaşık 5.000 katılımcı ile 90 uluslararası kuruluşun iştirak etmesi, bu projenin kapsamını ve oluşturabileceği büyük çapta etkiyi bir kez daha gözler önüne sermiştir. Söz konusu girişimin hayata geçirilmesi noktasında ise TKTY; Asya, Avrupa ve Afrika'yı beş güzergâh ve altı koridor ile birbirine bağlamaktadır (Bhattacharya, 2016).

Harita : 1Tek Kuşak Tek Yol Güzergâhları

Kaynak: Bhattacharya, 2016

3.2.2. Kara Boyutu

Genel anlamda iki ana hatttan oluşan TKTY projesinin; kara boyutunu, İpek Yolu Ekonomi Kuşağı (Silk Road Economic Belt) oluşurmaktadır. Bu rota; antik İpek Yolu temelinde genişleyerek yapılmış, yeni bir ekonomik kalkınma alanına denk gelmektedir. İpek Yolu Ekonomi Kuşağı; özünde modern, entegre ulaşım ve bilgi kanalları ile bu yol üzerindeki ülkeleri bağlamakta ve engelsiz politika, ulaşım, ticaret, para dolaşımı, halkla ilişkileri hedefleyerek gerek bölge merkezlerinin kendi içindeki gerekse bu merkezler arasındaki ulaşım altyapısını temel alan bölge içi ticaret ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımı ve verimli dağılımına dayalı, bu kuşaktaki ülkeler için eşitlik ve karşılıklı yararlanmanın geliştiği yeni bir ekonomik işbirliği niteliğindedir (Shang, 2017).

Kemer olarak da tabir edilen bu hatla; rota üzerinde bulunan karayolu, demiryolu, petrol-gaz boru hatları ve diğer altyapı projelerinden oluşan bir kara ulaştırma ağları bütünü kastedilmekte ve Çin'deki Hangshou'dan başlayıp, Beijing ve Urumçi'den geçtikten sonra Orta Asya'da, Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan'ı kat ederek, Türkmenistan, Pakistan, İran'dan Türkiye'ye geçip, Erzurum üzerinden İstanbul'a,

oradan Balkanlar ve Kuzey ülkelerini aşarak Amsterdam ve Madrid'e ulaşmaktadır (Aybar, 2017).

Bu noktada TKTY projesini oluşturan beş rotadan üç tanesi İpek Yolu Ekonomi Kuşağı içinde bulunmaktadır: İlk olarak Çin'den başlayıp Orta Asya ve Rusya'dan geçerek Avrupa'ya, ikinci olarak Orta Asya ve Batı Asya'dan geçerek Basra Körfezi ve Akdeniz'e, üçüncü olarak ise Çin'den Güneydoğu Asya, Güney Asya ve Hint Okyanusu'na uzanmaktadır. Bakıldığında ise söz konusu üç rotadan ikisinin; özelde Orta Asya'yı, genelde Avrasya'yı içerdiği görülmekte ve bu nedenle söz konusu coğrafyanın, İpek Yolu Ekonomi Kuşağı'nın inşa edilmesinde çekirdek alanı oluşturduğu dikkat çekmektedir (Shang, 2017).

3.2.3. 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu

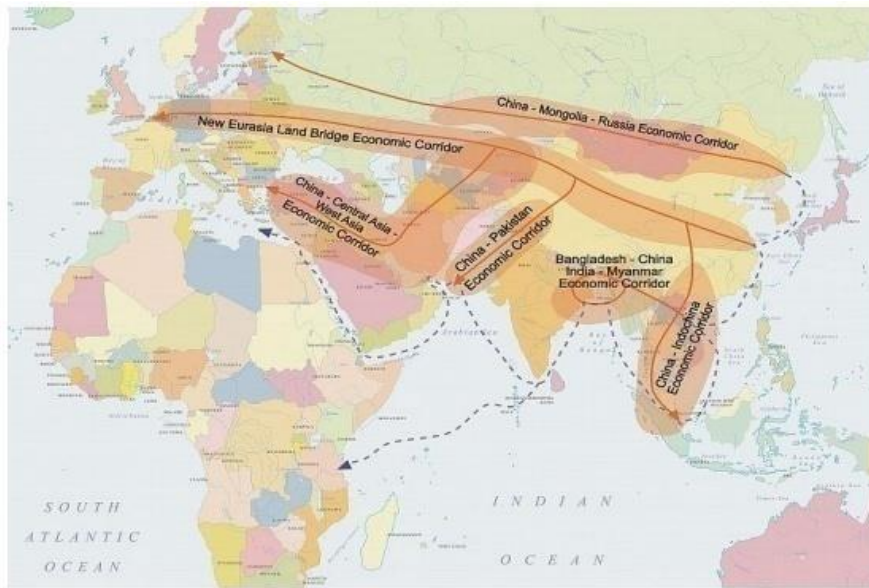
Projenin bir diğer boyutunu ise; 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu (Maritime Silk Road) hattı oluşturmaktadır. Bu hat ile bir yandan Çin'in, Hint Okyanusu üzerinden Basra Körfezi ve Akdeniz'e bağlanması sağlanırken, diğer yandan Basra Körfezi ve Hint Okyanusu üzerinden deniz yoluyla yapılan ticaretin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin'in, ticaretinin büyük bir kısmını deniz yolu ile gerçekleştirdiği düşünüldüğünde, bu girişimlerin önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla söz konusu yolun öne çıkması noktasında, mevcut güzergâhların daha maliyetli olması ve Aden Körfezi ile Malakka Boğazı'nda güvenlik sorunlarının ortaya çıkması büyük rol oynamaktadır (Karagöl, 2017).

Dolayısıyla proje kapsamında planlanan ikinci güzergâh, yine Hangzhou'dan başlayarak, Güney Çin Denizini aşp, Tayland, Filipinler, Endonezya ve Malezya'yı kat ederek, Malakka Boğazı'nı geçip, Hindistan'ın güneyinden Doğu Afrika'ya ulaşmakta, oradan kuzeye dönerek, Süveyş Kanalı'nı aştıktan sonra, Yunanistan ve İtalya üzerinden tekrar Batı Avrupa'ya bağlanmaktadır (Aybar, 2017). Bu anlamda da Deniz İpek Yolu'nun; Güneydoğu Asya çekirdek alanı ve Güney Asya alt kıtası ana alan olarak Kuzeydoğu Asya, Güneydoğu Asya, Güney Asya, Batı Asya, Afrika, Avrupa ve

diğer bölgelerde dâhil olmak üzere geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir. Ayrıca 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu, TKTY projesini teskin eden beş rotadan iki tanesini oluşturmaktadır: Buna göre Batı hattı; Güney Çin Denizi, Hint Okyanusu ve Atlantik kıyısındaki ülkelerden meydana gelmekte ve Güneydoğu Asya, Güney Asya, Batı Asya, Doğu Afrika ve Avrupa'daki bölgeleri içermekteyken, Güney hattı ise Güney Çin Denizi'nden Güney Pasifik ada ülkelerine kadar uzanmakta ve Güneydoğu Asya, Avustralya, Pasifik Adaları'nı kapsamaktadır (Shang, 2017).

Bununla birlikte TKTY projesi kapsamında, yukarıda bahsedilen bu iki hattı birbirine bağlayan yatırım koridorları da bulunmaktadır. Bunlar; Yeni Avrasya Kara Köprüsü ve Çin-Moğolistan-Rusya, Çin-Orta Asya-Batı Asya, Çin-Hindini Yarımadası, Çin-Pakistan ve Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar ekonomik koridorları olmak üzere 6 adettir ve Asya ekonomik çemberini Avrupa ekonomik çemberine bağlamaktadır. Projeye katılan ülkeler arasında; bağlantı ortaklıklarının kurulması, güçlendirilmesi ve verimli, pürüzsüz bir Avrasya pazarının oluşturulması noktasında bu koridorlar önemli bir görev üstlenmektedir.

Harita : 2 Tek Kuşak Tek Yol Koridorları

Kaynak: Shang, 2017

TKTY'nin, ülkeyi deniz ticaretine yönelik tabiiyetinden kurtararak, girişime katılan tüm devletlerle Pekin arasındaki ilişkilerin gelişmesini hedeflediği bilinmektedir. Özetle; bölgesel aktör olmaktan çıkarak günümüzde daha çok küresel bir güç özelliği gösteren Çin'in, girişim çerçevesinde uluslararası ortamda etkinliğini arttıracakları açıkça görülmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, Çin'in proje etrafında güzergâhtakilere uyguladığı, yumuşak güç politikası diğer küresel güçlerin sert politikalarına da bir seçenek olma amacını gütmektedir (Balcı, 2017).

3.2.4. Tek Kuşak Tek Yol Projesinin Yumuşak Güç ve Hegemonya Kavramlarıyla Olan İltisi

Bu noktada; yukarıda Rusya açısından AEB çerçevesinde yapılan değerlendirmenin aynısının, Çin açısından TKTY projesi kapsamında da yapılmasının doğru olacağına düşünülmüştür. Çünkü söz konusu iki proje de; ülkelerin, Avrasya coğrafyası özelinde gerçekleştirdiği hamlelerin anlaşılabilmesi adına son derece dikkat çekici gelişmeler olarak kabul edilmektedir.

Çin'in küresel vizyonunu yansıtan ve “asrın projesi” olarak tabir edilen TKTY'nin; Asya-Avrupa-Afrika kıtalarında onlarca ülkenin ortaklığı ile yürüyecek bir proje olması bakımından pek çok ülkeyi etkilediği ve etkilemeye de devam edeceği açıkça görülmektedir (Okur, Aydın, 2017). Özellikle 1978 yılında, ülkede başlayan ekonomik reformlarla önemli bir dönüşüm geçiren ve ekonomik anlamda hızla büyüyen Çin'in, bugün uluslararası sistemde giderek büyük bir güç haline gelmiş olması Batı'nın, Çin'in sahip olduğu bu gücü “Çin tehdidi” olarak değerlendirmesine sebep olmuştur. Buna göre; ekonomik ve askeri anlamda giderek büyüyen Çin, daha fazla güç kazandığı takdirde, statükodan memnun olmayacak ve eninde sonunda ABD hegemonyasına baş kaldıracaktır, bu ise beraberinde bir savaşın yaşanması sonucunu doğuracaktır. Ancak Çin son dönemlerde oldukça yüksek sesle dile getirilen bu algıyı kırmak amacıyla, çeşitli girişimlerde bulunarak yumuşak gücünü ön plana çıkartan bir yol izlemektedir (Pekcan, 2016).

Bununla birlikte Çin'in; Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında büyük güçlerin yükselişi ve düşüşünün nedenleri üzerine yaptığı yoğun analizler sonucu, ABD karşısında küresel hegemonya mücadelesi veren SSCB'nin, yumuşak güç kavramını dikkate almaması nedeniyle mücadeleyi kaybettiği algısının ortaya çıkması, küresel siyasette yükselen bir güç olarak Çin'in benzeri bir akıbeti yaşamaması ve küresel aktör konumunu sürdürebilmesi için de yumuşak güce yönelmesine sebep olmuştur. Bu anlamda söz konusu kavramın, Çin düşünsel hayatına 1990'ların başından itibaren dâhil olduğu sonucuna rahatlıkla varılabilmektedir. Ancak burada önemli olan husus kavramın ülkede; ithal edilen bir unsurdan çok zaten sahip olunan kültürel zenginliğin bir parçası olarak görülmesidir (Demirtepe, Özertem, 2013). Çünkü temelde, Çin tarihi ve kültürel arka planı için önemli bir yeri bulunan Konfüçyanizmin, fiziksel güçten ziyade ahlaki güç aracılığıyla egemenliğini sağlayan anlayışı yücelttiği belirtilmekte, bu nedenle de yumuşak güç konseptinin Çinli zihin yapısına uzak olmadığına inanılmaktadır (Glaser, Murphy, 2009).

Kavramın ülke içindeki uygulamasına bakıldığında temelde; kültürel, siyasi ve diplomatik, ekonomik ve stratejik iletişim unsurları üzerine inşa edildiği görülmektedir. Buna göre kültürel unsurlar; eğitim, burs, dil öğrenimi, çeşitli kurslar, sportif faaliyetler, organizasyonlar, dini, kültürel ve sanatsal faaliyetler, değişim programları gibi birçok alanda yürütülen faaliyetler şeklinde sıralanmakta ve özellikle Çin kültürünün kullanılması ve yaygınlaştırılması için büyük yatırımlar yapılmaktadır. Bu bağlamda Çin dili ve kültürünün yurtdışında yaygınlaştırılması amacıyla doğrudan Devlet konseyine bağlı yüksek bütçeli Hanban Kurumu kurulmuş ve bu kurum bünyesinde yurt dışında Çin dili ve kültürünün yaygınlaştırılması amacı ile Konfüçyüs Merkez Enstitüsü de oluşturulmuştur (Karluk, 2017). Siyasi ve diplomatik unsurlar; siyasi ve ticari konferans ağları ya da diplomatik unsurları ve söylemleri ve askeri unsurları içermekte, ekonomik unsurlar ise; özellikle dış yardımlar aracılığıyla ve ekonomik ilişkiler kurulurken eşitlik ve kazan-kazan ilkeleri gibi prensiplerin öne çıktığı yatırım projeleri ile ön plana çıkmaktadır (Akzeybek, 2018).

İşte Çin'in öncülüğünü yaptığı, TKTY projesinin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü Çin'in son yıllarda yumuşak güç unsurları ile etkin bir uluslararası aktör haline gelme hedefinin kuşkusuz en önemli örneklerinden birisini bu

proje oluşturmaktadır. Çin'in özellikle 2000 yılından sonra çok taraflı bir dış politika kapsamında oluşturduğu bu proje, bölgesel güç olma arzularının ürünü olarak nitelendirilmiş, ancak Cinping bu isteğin; kuşak ülkelerinin iç siyasetine karışma amacı gütmeyeceğinin altını çizerek, projenin ekonomik olarak ilerleme sağlayacağını belirtmiştir. Buna rağmen projeye yönelik zihinlerde oluşan Çin'in yürüttüğü hegemonya girişimi olma algısı değişmemiştir (Özdaşlı, 2015).

Gerçekten de TKTY'in, Çin'e getirecekleri düşünüldüğünde; ülkede önem verilen sistemsel "çok kutupluluk" yaklaşımını kuvvetlendiren bir görünüme sahip olmasına rağmen, temelde bu kutuplardan "en güçlüsü" olma hedefine yönelik atılmış büyük bir adım olduğu da gözden kaçırılmamalıdır (Tüysüzoğlu, 2017). Nitekim inisiyatif kapsamında Çin; bir yandan komşularıyla ekonomik koridorlar oluşturup, iş birliği ve ticaret ilişkileri geliştirecek alt yapı yatırımları yaparken, diğer yandan bu ülkeleri merkezinde kendisinin yer aldığı bir ağın parçası haline getirdiği unutulmamalıdır (Kaya, Mammadzade, 2019). Bu anlamda neo-Gramşiyen teori içinde önemli bir yeri bulunan Gill'in; bir tarihsel bloğun hegemonik gücü kullanmadan da kurulabileceğini ima ederek, bu duruma mevcut uluslar-üstü tarihsel blok olan ABD'yi örnek gösterip bir hegemonya değil, üstünlük konumunda olduğunu belirtmesi ve kavramı, uluslararası bilgi yapılarını kontrol edebilme gücüne sahip olan devlet olarak tanımlaması göz önüne alındığında Çin'in yürüttüğü söz konusu ekonomik temelli alt yapı projesi ile hegemonyayı hedeflediği açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca yine bu kapsamda değerlendirilebilecek bir hareket çerçevesinde ÇHC; bu projenin finanse edilmesi amacıyla Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asia Infrastructure Investment Bank) ve Şanghay merkezli BRICS Yeni Kalkınma Bankası (New Development Bank)'ı kurmuş ve Yeni İpek Yolu Fonu oluşturarak projeye 40 milyar dolar kaynak ayırmıştır. Bunu yaparken de, ABD hegemonyasının sürdürülmesinde temel işlev gören Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi kurumlara paralel bir yapı oluşturma çabası içinde olduğu aşikârdır. Bu paralel yapıların oluşturulması noktasında; stratejik özerkliği yavaş yavaş geliştirerek Çin'in, Batı tarafından kontrol edilen yapılara bağımlılığının azaltılması hedeflenmekte ve Çin'in savunduğu ABD hegemonyasına karşı-çok kutuplu uluslararası düzen üzerinde alternatif oluşturmaya çalışmaktadır (Tekir, Demir, 2019).

3.3. Çin Ve Rusya'nın Ekonomik Hegemonya Politikalarının Karşılaştırılması

Mayıs 2015'te Çin liderliğindeki Modern İpek Yolu projesi ve Rusya liderliğindeki Avrasya Ekonomik Birliği, Asya kıtasında gelişen iki bölgeselci girişimle bir işbirliği anlaşması imzalamıştır. Avrasya coğrafyasının iki devi, küresel siyaset için büyük önem taşıyan böyle bir ittifak için iradelerini açıklamışlardır. Ancak Çin ve Rusya'nın başını çektiği bölgeci girişimlerin birçok kesişen alanda kendi politikaları doğrultusunda faydalar sağladığı, yapısal olarak tamamlayıcı mı yoksa rekabetçi mi olduğu önemli bir konu sorunu olmuştur.

Tablo 3 : Modern İpek Yolu – Avrasya Ekonomik Birliği Arasındaki Farklılıklar

Modern İpek Yolu- Avrasya Ekonomik Birliği Arasındaki Farklılıklar	
Modern İpek Yolu	Avrasya Ekonomik Birliği
Yeni Bölgeselcilik Anlayışı	Klasik Bölgeselcilik Anlayışı
Açık- Kapsayıcı Yapı	Kapalı- Dışlayıcı Yapı
Tüm Aktörlere Açık Bir Oluşum	Devletlerarası Bir Oluşum
Kurumsal Olmayan Esnek Bir Yapı	Kurumsal Çerçeveye Katı Kurallara Bağlı Bir Yapı
Ekonomik Ağırlıklı Örgütlenme	Siyasi Ağırlıklı Örgütlenme
Ulus/Etnik İnşa Etme Saiklerine Sahip Değil	Etnik Bir İnşa Etme/Koruma Güdülerini Taşıma
Askeri Yapılanma Yok	Uzun Dönemde Askeri İşbirliği Oluşturma Potansiyeli

Kaynak: Kinyakin, 2016

MİY, Çin'in yeni bölgeciliği çerçevesinde açık ve kapsayıcı bir yapıya sahip olan ve herhangi bir bölgesel kısıtlamaya tabi olmayan bir girişimdir. AEB, eski Sovyetler Birliği'ne girmiş ülkeleri bünyesine katmaya çalışan, coğrafi kısıtlamalara sahip münhasır ve kapalı bir organizasyondur. Uluslararası sahnedeki tüm katılımcılar, MİY'in bölgeselleşmesine taraf olarak katılma fırsatına sahiptir. Ancak, AEB'de durum böyle değildir, sadece bir ülke sözleşme tarafı olabilmektedir. MİY herhangi bir kural ve spesifikasyona sahip değildir, ancak esnek ve açık bir yorumlama mekanizmasına sahiptir.

Öte yandan, AEB katı bir yapıdır, uygulamaya konulmuş bir kuruluş sözleşmesi vardır ve çalışma mekanizması kurallarla açıklanır ve hiçbir açıklamaya izin verilmez. Siyasi yönü, eski Sovyet mirasının ve kültürünün canlılığını sürdürmeyi ve bölgede Batı etkisinin önlenmesini hedeflemektedir. AEB Rusya'nın Slav ırkının lideri olmayı hedeflemektedir. MİY ile hiçbir ulusal veya etnik yapı Amaç için ekonomik yön hâkim, daha baskın bir yapıdır. Bu durumda MİY herhangi bir askeri işbirliği amacı taşımasa da zamanla AEB çok kutuplu bir dünyada kendine yer edinme potansiyeline sahiptir.

MİY ve EAEU çerçevesinde Çin ve Rusya'nın bazı benzerlikleri bulunmaktadır. Bu iki bölgeselci girişim, ticaret engellerini kaldırmayı, zaman içinde para ve finans politikalarını koordine etmeyi, karşılıklı fayda sağlamayı, bölgesel istikrarı teşvik etmeyi, kalkınmayı birlikte tartışmayı, yeni pazarlara girmeyi, yaptırımlara veya ambargolara herhangi bir alternatif yaratmayı ve kültür Interactive'i hedeflemektedir. Yapıyı artırmak için tercihli krediler veya enerji fiyatları sağlama özelliği gibi konularda birbirlerine benzeyen özelliklere sahip olmaktadır.

Çin, bölgedeki olumsuz imajını ortadan kaldırmak, bölgesel güvenliği sağlamak ve sürdürülebilir enerji hedeflerine ulaşmak için MİY yapısına, ortak kader ve ortak çıkar söylemine daha fazla katılımcıyı dâhil etmeye çalışmaktadır. Öte yandan Rusya, ortak dili ve ortak kültürel söylemi ile belirli bir pazar segmentini kendine çekmekte ve bu pazar segmentindeki tüm katılımcıları AEB'nin ana bünyesine dâhil etmeyi ummaktadır. Bu nedenle Rusya, yaşam alanı olarak gördüğü bölgede bir grup oluşturmak amacıyla herhangi bir yabancı aktörün bölgeye müdahale etmesini önlemeyi sağlamaktadır. Ancak, bu Rus fikirleri henüz gerçekleşmemiştir. Uluslararası arenada yaşanan olaylarda sendika üyeleri birlikte hareket etmemiş ve örgüt bu noktada başarısızlık belirtileri göstermiştir. Rusya, Avrupa Ekonomik Alanı adına Çin ile MİY projesi kapsamında bir işbirliği anlaşmasına varmasına rağmen, imzalanmasından kısa bir süre sonra Kazakistan ve Çin, proje kapsamında altyapısını geliştirmek için bir anlaşma imzalamıştır (Kinyakin, 2016). Kırım konusunda Ukrayna ve Rusya arasındaki farklılıklardan dolayı AB ve Rusya'nın karşılıklı ambargo yaklaşımı üye ülkeler arasında bir başka farklılık konusudur. Belarus ve Kazakistan'ın AB ile iyi ikili ticari ilişkileri bulunmakta, AB mallarının kendi ülkeleri üzerinden Rusya'ya taşınmasını sağlamakta öte yandan Rusya'nın Ukrayna'ya uyguladığı yaptırımlara rağmen Avrasya

Ekonomik Birliği'nin diğer üye ülkeleri AB ile ticaret yapmaya devam etmektedir. (Kriz Grubu, 2016).

Benzer şekilde Rusya, uçak düşürme kazasının ardından Türkiye ile tarım ve turizm başta olmak üzere ikili ilişkilerini askıya alırken, AEB üyesi Kazakistan ve Kırgızistan Türkiye ile siyasi ve ticari ilişkilerini sürdürmektedir. Avrasya Ekonomik Birliği'nin gümrük birliği nedeniyle siyasi bölünme sorununun yanı sıra Rusya dışındaki üyeler de hem ticari hem de ekonomik kayıplara uğramıştır. Bu durumdan en çok Belarus ve Kırgızistan etkilense de mal, hizmet, emek ve sermaye akışının serbestleşmesi nedeniyle bu iki ülke bagaj ticareti ve gurbetçi havale gelirlerinden mahrum kalmıştır (Pavlov, 2011). Bu koşullar nedeniyle, AEB'nin MİY ile rekabet etmek yerine, kendi varlığını sürdürmek ve etkinliğini artırmak için bir seçim olan tamamlayıcı bir şekilde hareket etmesi daha mantıklı bir seçim olacaktır.

Çin ve Rusya, MİY ve EEU kapsamında ortak operasyonlarda birçok avantaja sahip olmaktadır. Çin proje kapsamında Rusya ile birlikte hareket etmeye devam ederse karlılığını artırma fırsatına sahip olacak, bölgesel sorunların üstesinden gelmek daha kolay olacak, ekonomik koridor boyunca riskler ve terörle daha başarılı bir şekilde mücadele edecek ve daha kolay mücadele edebilecektir. Öte yandan Rusya, bölgedeki fon sıkıntısına çözüm bulma ve proje kapsamında sağlanan fonları, ambargoyu aşmak için bölge ülkelerinin altyapısını güncellemek ve güçlendirmek için kullanma fırsatı bulacaktır. Batı ile yaşadığı sorunlar nedeniyle birçok uluslararası aktörle aynı masada oturarak ikili ilişkiler kurmaktadır. Rusya, Çin'in küresel ekonomik gücünden yararlanma fırsatına sahip olacak ve Çin de Rusya'nın küresel siyasi gücünden yararlanma fırsatına sahip olacaktır. Böylece uluslararası alanda çok kutupluluğu ve yenidünya düzenini savunan, Batı'nın avantajlarını reddeden Çin ve Rusya, küresel ölçekte daha güçlü bir konuma gelecektir.

MİY ve EAEU'nun tamamlayıcı eylemleri, büyük ülkelerin, Çin ve Rusya'nın tercihlerine bağlıdır. Rusya için işbirliğinin varlığı daha da önemlidir. Rusya, giderek güçlenen ve enerji ve silah üretimine daha az bağımlı hale gelen Çin'i takip etme ve attığı siyasi adımları izleme fırsatı bulacak ve önemli bir iş kolu olan AB liderliğindeki

Transatlantik Ticaret ve Batı Yatırım Ortaklığı (TTYO) haline gelecek, Avrupa Birliği Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya liderliğindeki Trans-Pasifik Ortaklığı (TPO) ile mücadele etmek için MİY projesine katılarak müttefikler bulmak, kıyaslama, Trump'ın ardından ABD hükümetinin temel taşı olarak görmektedir. Çin, Rusya'nın aksine Batı ile ilişki kurmaktan çekinmiyor, daha açık bir politika izleyen Çin, mümkün olduğu kadar çok ülkeye ulaşmayı umuyordur. Ayrıca, küresel bölgeselleşme olarak tanımlansa da, MİY Asya kökenlidir. Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile anlaşmalar imzalamıştır. Rusya bunu kendi etki alanı olarak görmektedir. Bölgedeki Batılı ülkelere kıyasla Rusya Çin'i tercih etmektedir. Ancak bu durumda Rusya, Çin'in yaşam alanı ve doğal etki alanı olarak Orta Asya'ya girme riskinin yanı sıra kendi nüfuz tehdidiyle karşı karşıya kalacaktır.

MİY ve MEB'in coğrafi dağılımı ve göreceli avantajları göz önüne alındığında, MİY, MEB'i içerir. Bu nedenle Rusya ve Çin, etki alanları oluşturacak alanlarda kesişmeler yaşamaktadır. Bu koşullar nedeniyle iki ülke arasındaki rekabet kaçınılmazdır. Ancak bu yüzleşmenin derecesi ve şiddeti, iki ülkenin uluslararası arenada izledikleri yakınsama politikalarının devamlılığı ile orantılı olacaktır. Mevcut durumda, Çin'in ekonomik avantajları, diğer ülkelerle nispeten aktif ikili ilişkileri ve yeni bir bölgecilik anlayışı nedeniyle, Rusya'nın ekonomik taahhütlerde bulunamaması, Batı ile olumsuz ilişkiler ve bunun sonucunda ortaya çıkan MİY projeleri, dışa bağımlılık ve diğer nedenlerle, öncü AEU oluşumunu kendi ülkesine enjekte etme yeteneğine sahiptir. Var olun ve bu yönde hareket etmektedir. Dünyada yakınsama politikasını benimseyen iki ülke mevcut durumda işbirliği politikası benimsemiştir. Doğal olarak MİY ve AEB'nin tamamlayıcılığı daha ön plana çıkmaktadır. Rusya ve Çin'in izlediği bu yakınsak uluslararası politikalar, EAEU ve MİY'nin tamamlayıcı olarak var olmaya devam etme olasılığını artırmaktadır. Bu iki ülkenin atacağı her adım, uluslararası siyaseti etkin bir şekilde şekillendirecektir, çünkü Rusya ve Çin, küresel ve bölgesel siyasetteki diğer aktörlerin dengelenmesinde ve alacakları pozisyonların belirlenmesinde kilit rol oynamaktadır.

SONUÇ

Bölgeselcilik, ülkelerin kendi politika çerçeveleri içinde etki alanları oluşturmaya ve genişletmeye önem verdikleri siyasi bir araçtır; bu tek bir özelliği olmayan bir girişimdir ve uygulayıcıların siyasi tutumlarına ve karar alma mekanizmalarına göre değişiklik gösterir. Temelde klasik bölgencilik ve neo-bölgencilik olarak ikiye ayrılan bu siyasi perspektifin en önemli iki örneği, kesişen coğrafi bölgelerde kurulan MİY ve AEU'dur.

Asya Yüzyılı'nın temsil ettiği 21. yüzyılda Çin ve Rusya öncülüğünde kurulan bu iki yapısal girişimin birbirine nasıl davranacağı önemli bir konudur. Uluslararası sahnede Çin ile Rusya ve diğer ülkeler arasındaki ilişki ve ekonomik güç dikkate alındığında Çin, Rusya'ya göre avantajlı bir konumdadır. Belirtilen hedeflere yönelik iki yapısal girişimin kaydettiği ilerleme göz önüne alındığında, MİY hedeflerine doğru ilerliyor, ancak MEB öyle değil. Henüz birleşik bir davranış alışkanlığı geliştirmemiş olan AEB'de, örgüt katılımcıları ikili ilişkiler kurarak politikalar oluşturuyorlar. Uluslararası sahnedeki olaylara verilen karışık tepkiler ve ortak pazar anlayışını uygulamaya koyan üye devletlerin ekonomilerine verilen zarar nedeniyle, Rusya ve AEB, Çin ve MİY, kredilere, altyapı yatırımlarına ve daha fazla pazara erişime ihtiyaç duymaktadır. Rusya için göz ardı edilemeyecek bir seçenek olan MİY, ASEAN, TPO, TTYO gibi bölgedeki birçok oluşumun dışında tutulmaktadır. Mevcut durumda Çin, kendi ekonomik avantajlarına, diğer ülkelerle nispeten aktif ikili ilişkilere ve yeni bölgencilik anlayışına dayanarak MİY projelerini diğer aktörlerin benimsediği şekilde uygulamaktadır. Olumsuz ilişkileri ve bu koşulların yarattığı dışa bağımlılık nedeniyle Avrasya Ekonomik Birliği'nin çekiciliğini artıramamaktadır. MİY, AEB'yi olanaklılığı ve genişletici özelliğinden dolayı kendi içine enjekte etmekte, bu nedenle daha etkin ve avantajlı bir konuma sahip olmaktadır. Bu bağlamda Avrasya Ekonomik Birliği, dış ilişkiler kapsamında MİY'ye ihtiyaç duyulan bir konuma gelmiştir. İki ülkenin uluslararası arenada dış politika hedefleri kesişirken, MİY ve AEU daha tamamlayıcı bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

Bu iki kuruluşun imzaladıkları işbirliği planı çerçevesinde hareket etmeleri halinde her iki ülke de bu durumdan faydalanacaktır. Bu sayede Çin ve Rusya bölgede daha fazla söz sahibi olma, yabancı aktörlerin bölgede etki alanları oluşturmalarını engelleme fırsatı yakalayacak ve bölgesel güvenlik, sürdürülebilir enerji, sürdürülebilir kalkınma gibi konularda da başarılı olacaktır. Ancak bu tür bir işbirliği rekabeti sona erdirmeyecektir. Ekonomik anlayış, ulusal tutum ve Batı ile ilişkiler açısından farklı konumlarda bulunan bu iki ülke, işbirliği sürecinde birbirlerinin adımlarını takip etme ve kendi küresel ilişkileri kapsamında kendi gelişim yönlerini şekillendirme fırsatı bulacaklardır.

Çin ve Rusya'nın uygulamaya koyduğu projelerini hayata geçirirken birçok sorun ile karşılaşması muhtemel bir durumdur. Çin'in hayata geçirdiği Bir Kuşak Bir Yol(Modern İpek Yolu) projesi uzun soluklu bir projedir. Projeye dâhil edilmek istenen ülkelerin siyasi ve ekonomik durumları kırılganlık göstermektedir. Özellikle projenin bel kemiğini oluşturan Orta Asya ülkelerinin siyasal anlamda dış müdahelere açık olması ve yeni gelecek siyasi aktörlerin projeye bakış açısı ve katılımlarının belirsizliği projenin önündeki sorunlardan biridir. Çin Halk Cumhuriyeti Kuşak-Yol projesinin hedeflerine ulaşabilmek için birçok araç kullanmaktadır. Bu araçlardan biriside Borç Tuzağı Diplomasi'sidir. Özellikle Afrika kıtasındaki iç kurumları zayıf, gelişmekte olan ve ekonomik anlamda çok geri kalmış ülkelere geri ödeyemeyecekleri kadar yüksek miktarda borç vermektedir. Borcunu ödeyemeyen devletlerin önemli ve stratejik liman ve kurumlarını kendi çıkarları için kullanmaktadır. Nitekim Sri Lanka, ÇHC'den almış olduğu yüksek krediyi ödeyemediğinden dolayı ticari olarak kullanmak üzere Hambantota kentinde bulunan limanını 99 yıllığına Çin'e vermek zorunda kalmıştır. Borç diplomasisi bağlamında birçok Afrika ülkesinin Çin'e yüksek miktarda borcu bulunmaktadır. Yüksek miktarda verilen krediler ve bu kredilerin denetlenmemesi bu politikanın uluslararası alanda sorgulanıp eleştirilmesine neden olmaktadır. Barışçıl dış politika, kazan kazan motivasyonu ile çıkılan bu yolda uygulanan ekonomi politikaları projenin çıkış ruhuna ters düşmektedir. Rusya'nın hayata geçirmiş olduğu Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılım sağlayan ülkeler Rusya'nın yumuşak güç uygulamalarına mesafeli durmaktadır. Rusya bölgesel sorunlarını çözmek için askeri gücünü kullanmaktan çekinmemesi bu bölge ülkeleri tarafından Rusya'nın yumuşak güç politikalarını samimi bulmamaktadır.

Uluslararası arenada güçlü bir ülke olmanın gereği olarak tanımlanan bölgeciliğin Çin ve Rusya tarafından da kullanıldığı, uygulamaları farklı olmakla birlikte yükselen güçler olarak da ifade edildiği görülmektedir. MİL ve EAEU'nun coğrafyalar arası temeller üzerine inşa edilmiş olması, bu süreçte birbirini tamamlaması ya da bloke etmesi, iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin devam etmesine, küresel ve bölgesel alternatiflerin fırsat maliyetine ve bunların değişimine bağlı olarak, Dünya siyasetindeki değişimlere tepkilerine ve hedeflerine ulaşmak için verdikleri tavizlerin derecesine bağlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- A. B. Dural, “A. (2007).*Gramsci Düşüncesinde Tarihsel Blok/ Hegemonya/ Aydınlar ve Bunalım Süreçleri Kavramları*”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 9, Sayı. 2, s. 60.
- A. B. Dural, (2012). “*Antonio Gramsci ve Hegemonya*”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 11, Sayı. 39, s. 313.
- A. Bhattacharya,(2016),“Conceptualizing the Silk Road Initiative in China’s Periphery Policy”, East Asia, Vol. 33, No. 4, , p. 311. 309–328
- Abdürreşit Celil Karluk,(2017), “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi ve Yumuşak Gücü”, (Ed. Gonca Bayraktar Durgun ve Tuğrul Korkmaz), I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi-Kongre Kitabı, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 306.
- Aktoprak, E. (2004). Immanuel Wallerstein: Sosyal Bilimlere Yeniden Bakmak. Uluslararası İlişkiler. 4 (1) 23-58.
- Alexander Sergunin and Leonid Karabeshkin, (2015),“Understanding Russia’s Soft Power Strategy”. Political Studies Association Politics: Vol. 35, No. 3-4, 2015, p. 360.
- Anar Somuncuoğlu(2001), “Avrasya Ekonomik Topluluğu: Rus Dış Politikasında Yeni Bir Atak”, Staratejik Analiz, Cilt. 2, Sayı. 15, s. 87.
- Anne Showstack Sassoon, (2012),“Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Politik Müdahale”, Der: Anne Showstack Sassoon, Gramsci’ye Farklı Yaklaşımlar, (Çev: Mustafa Kemal Coşkun ve diğerleri), Dipnot Yayınları, Ankara s. 97.

- Antanio A. Santucci, (2011), Gramsci'yi Anlamak, (Çev: Selim Sezer), Kalkedon Yayınları, İstanbul s. 155.
- Antonio Gramsci, (2014) i Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunları, (Çev: Adnan Cemgil), Belge Yayınları, İstanbul s. 12
- Arrighi, Giovanni, (1993), "The Three Hegemonies Of Historical Capitalism", Stephen Gill (ed.), Gramsci, Historical Materialism and International Relations, Cambridge: Cambridge University Press, s.148-185.
- Arrighi, Giovanni, (1994), The Long Twentieth Century Money Power and Origins of Our Times, London: Verso.
- Ateş, Dursun. (2006). Küreselleşme: Ne Kadar Tek Boyutlu?. Doğu Üniversitesi Dergisi, 7 (1), 25-38
- Avcı, Nergiz. (2000). Türkiye'de Modernleşme Açısından: Din Kültür Siyaset (1839-1960). İstanbul: Pınar
- Aydınğün, Fatih, (2017). "Avrasya Birliği: 'Gerçek' Bir Entegrasyon Mu, Rusya'nın Yeni Hegemonya Kurma Arayışlarının Bir Aracı Mı?", Karadeniz Araştırmaları, Cilt. 14, Sayı. 55, s. 112.
- Bakırtaş, D. ve A. Aysu. (2017b). "Talep Yönlü İnovasyon Politikaları Çerçevesinde Kamu Alımları: Teori ve Uygulama Örnekleri". Amme İdaresi Dergisi, 2, 143- 189
- Barrett, Michele, (1996), Marx'tan Foucault'ya İdeoloji, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bellini, N. and M. Landabaso. (2007). Learning About Innovation In Europe's Regional Policy, pp. 231-251. In: The Learning Region: Foundations, State of The Art, Future, (Eds: R. Rutten, F. Boekema). Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Bonnie S. Glaser and Melissa E. Murphy, (2009), "Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate", Chinese Soft Power and its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World, (Ed. Carola McCiffert), Washington: Center for Strategic and International Studies.
- Borrás, S., C. Chaminade and C. Edquist. (2009). The Innovation Imperative: National Innovation Strategies in the Global Economy, pp. 7-23. In: The Challenges of Globalization: Strategic Choices for Innovation Policy, (Eds: G. Marklund, N. S. Vonortas, C. W. Wessner). Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Bostanoğlu, B. (2009). Uluslararası İlişkilerde Metodoloji Tartışmaları ve Robert W. Cox. Bostanoğlu, B., Okur, M. A. (ed.) Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya-medeniyetler ve Robert W. Cox (s.67-118). Ankara: İmge

- Burhanettin Selçuk Aval, (2012),“Saddam Hüseyin ve Bin Ladin’in Ele Geçirilmesinin Uluslararası Kamuoyuna Sunumunun Hegemonya Kavramı Kapsamında Karşılaştırılması”, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 20.
- C. Edquist. (2009). The Innovation Imperative: National Innovation Strategies in the Global Economy, pp. 7-23. In: The Challenges of Globalization: Strategic Choices for Innovation Policy, (Eds: G. Marklund, N. S. Vonortas, C. W. Wessner). Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Can Ceylân,(2013), “Hegemonya, ‘Hegemania’ Olunca...”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi, Yıl. 12, Sayı. 23, s. 334. 90 Hoare, a.g.e., s. 532.
- Canseyit Tüymebayev,(2015), “Avrasya Ekonomik Birliği ve Üye Ükelere Katkıları”, EkoAvrasya.
- Cemre Pekcan, (2016),“Çin’in Kültürel Diplomasisinin “Çin Tehdidi” Algısının Kırılmasındaki Önemi”, International Conference On Eurasian Economies, Kaposvar, Macaristan, s. 214-217.
- Christine Buci-Glucksmann, (2012),“Hegemonya ve Rıza: Politik Bir Strateji”, Der: Anne Showstack Sassoon, Gramsci’ye Farklı Yaklaşımlar, (Çev: Mustafa Kemal Coşkun ve diğerleri), Dipnot Yayınları, Ankara s. 124.
- Cihan Keskin,(2009),“Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya’nın Güvenlik Politikaları Bunun ABD-AB ve Türkiye’ye Etkisi”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Ve Küreselleşme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul s. 61.
- Congcong Shang, (2017),“‘Bir Kuşak Bir Yol’ Projesi İle Türkiye”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 7.
- Cooke, P. and A. Piccaluga. (2006). Regional Development in the Knowledge Economy. London: Routledge.
- Corruption Perceptions Index (2000), Transparency International.
- Cox, Robert, (1977), Labor and Hegemony, International Organization, s.385-424.
- Cox, Robert, (1983), Gramsci, Hegemony and International Relations : An Essay in Method. Millennium, 12(2), s.162-175
- Cox, Robert, (1997), The New Realism Perspectives on Multilateralism and World Order, New York: United Nations University Press. Cox, Robert ve Sinclair, Timothy, (1981), Social forces, st

- Cusup Pirimbayev ve Culus Ganiyev, (2010)“Avrasya Ekonomik Topluluğu: Bir İktisadi İşbirliği Alternatifi”, International Conference On Eurasian Economies, s. 83.
- Çağla Gül Yesevi, “Orta Asya’da İşbirliği ve Bütünleşme: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Örneği”, İstanbul Kültür Üniversitesi, Küresel Eğilimler Serisi, Çalışma Kağıdı, No. 4, s. 3 ve 10.
- Çetin, H. (2003). Modernleşme ve Türkiye’de Modernleştirme Krizleri. Ankara: Siyasal
- Çin İpek Yolu Ekonomik Kemer Projesi Bilgi Notu – 2, TÜSİAD Pekin Ofisi, 2015,
- Edler, J. and L. Georghiou. (2007). “Public Procurement and Innovation-Resurrecting the Demand Side”. Research Policy, 36 (7), 949-963.
- Elçi, Ş. (2008). İnovasyon: Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı. Ankara: Nova Yayınları
- Embel, E. (2004). Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore ve Kosova Savaşı. A.Ü./ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Emel Parlal Dal,(2017),“‘Kuşak ve Yol’ Projesi, Çin’in Yeni Vizyonu ve Türkiye”, AA Analiz.
- Emin Çivi vd.,(2008), Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:4, Yıl:4, Sayı:1, 4, Bahar s.2.
- Emmanuel, Arghiri, (1972), Unequal Exchange: A Study of the Imperialism of Trade, New York.
- Eralp, Atilla, (2010), Devlet ve Ötesi, İstanbul: İletişim Yayınları
- Erdal Tanas Karagöl, (2017),“Modern İpek Yolu Projesi”, SETA Perspektif, Sayı. 174, s. 2.
- Erik S. Reinert,(1994), Competitiveness and its Predecessors - A 500-Year Cross-National Perspective, MPRA Paper No. 48155, Oslo, May.
- Ersin Embel, (2004),“Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore ve Kosova Örnekleri”Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 19
- Esme Özdaşlı, (2015),“Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri”, Turkish Studies, Vol. 10, No. 14, p. 581-582.
- Esme Saraç,(2008), “Rus Dış Politikasını Şekillendiren Temel Dinamikler Çerçevesinde Rusya Federasyonunu- Orta Asya Türk Cumhuriyetleri (Türkistan) İlişkileri (1991-1999)”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, s. 87.
- European Commission. (1995). Green Paper on Innovation, Web Page
- Fagerberg, J., M. Fosaas, M. Bell, and B. R. Martin. (2011). “Christopher Freeman: Social Science Entrepreneur” Research Policy, 40 (7), 897-916.

- Faruk Ataay ve Ceren Kalfa, “‘Modern Prens’ten ‘Post-Modern Prens’e: Gramsci’nin Siyasal Parti Kuramı Üzerine”, Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı. 15, s. 31.
- Ferhat Güney,(2013), “Gramsci’nin Siyaset Teorisi”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Antalya s. 15-16
- Fichter, J. (1994). Sosyoloji Nedir?. N. Çelebi (Çev.). Ankara: Atilla
- Figen Aydın, (2018),“Kuşak Ve Yol Projesinin Ekonomi Politikası Ve Türkistan”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s. 28-37.
- Flanagan, K., E. Uyarra and M. Laranja. (2011). “Reconceptualising The ‘Policy Mix’ for Innovation”. Research Policy, 40 (5), 702-713.
- Funda Kemahlı,(2012), “Türkiye’de 1980 Sonrası Hegemonya ve Siyasal Mücadelede CHP”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Antalya s. 27.
- Galbraith, J.K. (1988). Ekonomi Kimden Yana. B. Çorakçı, N. Himmetoğlu(Çev.). İstanbul: Altın
- Geuss, Raymond, (2002), Eleştirel Teori Habermas ve Frankfurt Okulu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gill, Steohen ve Law, David, (1993), Global Hegemony and the Structural Power of Capital, Stephen Gill (ed.), Gramsci, Historical Materialism and International Relations, Cambridge: Cambridge Press
- Gills, Barry, (1999), Hegemonic Transitions in the World System İçinde The World System Five Hundred Years or Five Tousand, Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills (ed.), Londra: Routledge Press.
- Gilpin, Robert, (1987), The Political Economy of International Relations, Princeton: Princeton University Press.
- Gilpin, Robert, (1988), The Theory of Hegemonic War. Journal of Interdisciplinary History, Vol. 18, No. 4, s.591-614.
- Gilpin, Robert, (2000), The Challenge of Global Capitalism The World Economy in the 21st Century, Princeton: Princeton University Press.
- Göktürk Tüysüzoğlu,(2014), “Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği”, Al Jazeera Türk.

- Göktürk Tüysüzoğlu,(2017), “Tek Kuşak, Tek Yol: Yeni Nesil Bir Hegemonya Girişimi”, II. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu Emperyalizm, Hegemonya ve İstihbarat Faaliyetleri – Özet Kitapçığı, Giresun s. 22,
- Gramsci, Antonio, (1971), Selections From Prison Notebooks, New York: International Publishers.
- Gramsci, Antonio, (2013), Modern Hükümdar, İstanbul: Arya Yayıncılık.
- Greenstone, M. and A. Looney. (2011). A Dozen Economic Facts About Innovation. Web Page:
- Griffiths, Martin; Roach, Steven, ve Salamon, Scott, (2011), Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler, Ankara: Nobel Yayınları
- Gürhan Ünal,(2016)“Putin Dönemi Rus Dış Politikasında Batı’ya Karşı “Yumuşak Dengeleme” Arayışları”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir s. 75
- Hardt, M., Negri, A.(2003). İmparatorluk. A. Yılmaz(Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- Hazel Çagan Elbir, (2017),“Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Yeni Genel Sekreteri ve Rusya'nın Ermenistan Üzerindeki Etkisi”, AVİM Yorum, No. 2017 / 38, s. 1 ve Valeriy Semerikov,(2013), “Kgaö'nün Kolektif Güvenlik Sistemi”, (Çev. Almagül İsina), TASAM.
- Hegel, G. W. F. (2011). Tarihte Akıl Ö. Sözer(Çev.). İstanbul: Kabalcı
- Held, D. , McGrew, A. (2003). Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması. A. R. Güngen, A.S. Mercan vd(Çev.) Ankara: Phoenix
- Hobbes, Thomas, (1998), Leviathan, Oxford: Oxford University Press.
- Howells, J. (2005). “Innovation and Regional Economic Development: A Matter of Perspective?”. Research Policy, 34(2), 1220-1234
- Huang Ying, (2017),“Enhancing Foreign Direct Investment in South Asia: Case of One Belt One Road and Asian Infrastructure Investment Bank”, (Ed. Sarah Siddiq Aneel), Strengthening Peace and Cooperation in South Asia: Incentives and Constraints, Islamabad Policy Research Institute, Islamabad p. 39-40.
- Human Development Reports, (2018),United Nations Development Programme (UNDP)
- Hüsnü Aksoy,(1994), Devlet ve Demokrasi, Yön Yayınları, İstanbul s. 153.
- Index of Economic Freedom, Country Rankings, The Heritage Foundation, 2018,

- Isaksen, A., (2003). National and Regional Contexts for Innovation. pp. 49-77. In: Regional Innovation Policy for Small-Medium Enterprises, (Eds: B. T. Asheim, A. Isaksen, C. Nauwelaers, F. Tödtling). Edward Elgar Publishing, Cheltenham
- İbn-i Haldun (2004). Mukaddime 1. ve 2. cilt. H. Kendir(Çev.). Ankara:Yeni Şafak
- İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolunun Ortaklaşa İnşa Edilmesini Teşvik Üzerine Vizyon ve Faaliyetler, Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu, 2015,
- İpek, İ, A. Acar ve M. Alpaslan. (2016) “Kamu İnovatif Satın Alma Yöntemleri”. International Journal of Public Finance, 2, 220-243.
- İslam Halidov,(2015), “Çok Kutuplu Dünya Sistemi İçin Rusya’nın Desteklediği Bölgesel Ve Uluslararası Örgütler”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı. 51, s. 339
- İslam Halidov,(2014), “Rusya’nın Yumuşak Güç Araçları”, Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID), Cilt. 3, Sayı. 1, s. 68
- İsmail Aydingün, (2017),“Yeni İpek Yolu Projesinin SSCB Sonrası Orta Asyası’nda Ulus Ve Devlet İnşa Sürecine Etkileri”, Avrasya Dünyası, Sayı. 1, s. 74.
- Janna Usmanova, (2008),“Rusya Federasyonu’nun Orta Asya Politikası (1991–2006)”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 94
- Johnson (1987). The Heartless Lovers of Humankind. Wall Street Journal
- Joseph V. Femia, (1989),“Gramsci: Marxism’s Saviour or False Prophet?”, Political Studies, XXXVII, p. 285.
- Kanat Ydyrys,(2012), “Rusya Federasyonu’nun “Yakın Çevre” Politikası ve Orta Asya Güvenliği Üzerindeki Etkileri”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 158.
- Karacasulu, N. (2009). Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 11, (4) 53-71
- Kemali Saybaşılı,(1985), Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar, Birey ve Toplum Yayınlar, Ankara s. 264.
- Kemerlioğlu, E. (1996). Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik. İzmir: Saray
- Keohane, Robert ve Nye, Joseph, (2012), Power and Interdependence, Boston: Longman Pearson..
- Keohane, Robert, (1984), After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy, Princeton: Princeton University Press

- Kinyakin, A. (2016). "The Eurasian Economic Union: between co-existence, confrontation and cooperation with the EU". *Rocznik Integracji Europejskiej*, 10, 461-480.
- Köse, B. (2009). Sosyal Bir Problem Olarak Yoksulluk Adak, N. (Ed.). Sosyal Problemler Sosyolojisi: Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler. (s.215-245). Ankara: Siyasal
- Laclau, Ernesto ve Mouffe, Chantal, (2001), *Hegemony and Socialist Strategy*, London: Verso
- Le Bon G. (1997). Kitleler Psikolojisi. S. Demirkan (Çev.). İstanbul: Hayat
- Lebow, Richard Ned, (1994), "The Long Peace, the End of the Cold War, and the Failure of Realism", *International Organization*, Vol. 48, No. 2, s: 249-277.
- Lemanowicz, M. (2015). "Innovation in Economic Theory and The Development of Economic Thought". *Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia*, 14 (4), 61-70
- Lorenzo Fusaro, (2010), "Gramsci's Concept of Hegemony at The National and International Level", *CONF-IPE*, p. 4. 98 Kemahlı, a.g.t., s. 24.
- Lundvall, B. Å. and S. Borrás. (2005). Science, Technology and Innovation Policy, pp. 599-631. In: *Oxford Handbook of Innovation* (Eds: J. Fagerberg, D. C. Mowery). Oxford University Press, Oxford.
- Lusin Bağla,(1973), "Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu", *Birikim Dergisi*, Sayı. 23, s. 84.
- Malerba, F., (2005). Sectoral Systems: How and Why Innovation Differs Across Sectors. pp. 380-406. In: *The Oxford Handbook of Innovation*, (Eds: J. Fagerberg, D. Mowery, R. Nelson). Oxford University Press, Oxford
- Maria Lagutina, (2014), "Eurasian Economic Union Foundation: Issues of Global Regionalization", *Eurasia Border Review*, Vol. 5, No. 1, p. 98.
- Marshall, G. (2009). Sosyoloji Sözlüğü. O. Akınhay, D. Kömürcü(Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat
- Martin Carnoy, (2001) "Gramsci ve Devlet", (Çev: Mehmet Yetiş), *Praksis Dergisi*, Sayı. 3, s. 255.
- Maurice Duverger,(2002) *Siyaset Sosyolojisi*, (Çev: Şirin Tekeli), Varlık Yayınları, İstanbul s. 256.
- Mazzucato, M. (2013). *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London: Anthem.
- Mazzucato, M. (2016). "From Market Fixing to Market-Creating: A New Framework for Innovation Policy". *Industry and Innovation*, 23 (2), 140-156.

- McCann, P. and R. Ortega-Argilés. (2013). "Modern Regional Innovation Policy". Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, 6 (2), 187–216.
- Mearsheimer, John, (1994-1995), The False Promise of International Institutions, International Security, s.5-49
- Mearsheimer, John, (2001), The Tragedy of Great Power Politics, New York: W. W. Norton & Company.
- Mearsheimer, John, (2006), "Structural Realism", Tim Dunne, Milja Kurki, ve Steve Smith, (ed.), International Relations Theories: Discipline and Diversity, Oxford: Oxford University Press, s.77-94.
- Mehmet Akif Okur ve Figen Aydın,(2018), "Kuşak ve Yol Projesi ve Avrupa'nın Türkistan Politikası", 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt. 7, Sayı. 20, s. 323.
- Mehmet Gökhan Özdemir,(2015), "Avrasya Birliği'nin Türkiye İçin Alternatif Bir Entegrasyon Olabilirliğinin Etüdü", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale s. 73-76.
- Mehmet Özey,(2017), "İpek Yolu: Çin'in Küresel Kalkınma Perspektifi", AA Analiz.
- Mehmet Seyfettin Erol,(2017), "Bir Kuşak Bir Yol"un Jeopolitik-Stratejik Hedefleri", ANKASAM.
- Meram Takar,(2018), "Rusya'nın Avrasyacılık Yaklaşımında Orta Asya Ülkelerinin Yeri ve Önemi", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş s. 69.
- Meriç, Cemil (2007). Mağaradakiler. İstanbul: İletişim
- Methodology, The World Competitiveness Yearbook 1999, IMD, 1999
- Morgenthau, Hans, (1965), Scientific Man versus Power Politics, Chicago IL: Phoenix Books.
- Mouffe, Ernesto Laclau, (2008), Hegemony ve Sosyalist Strateji, A. Kardan(çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutlu, E. (2005). Kitle İletişim Kuramları. Ankara: Ütopya
- Münkler, Herfried, (2009), İmparatorluk: Eski Roma'dan ABD'ye Dünya Egemenliğinin Mantığı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nauwelaers, C. and R. Wintjes. (2008). Innovation Policy In Europe: Measurement and Strategy. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Nicu Popescu,(2014) "Eurasian Union: the Real, the Imaginary and the Likely", European Union Institute for Security Studies, No. 132.

- Nur Vergin,(2014), Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar, Bağlam Yayınları, İstanbul s. 85.
- Nyambayar Purevsuren,(2016), “Orta Asya Coğrafyasında Çin ve Rusya Arasında İşbirliği ve Rekabet Potansiyeli”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir s. 65.
- O’Sullivan, D. and Dooley, L. (2009). Applying Innovation. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Olgun, C. K. (2009). Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe: Hegemonya. Ankara Sosyoloji Notları 18-22
- Organski, Abramo Fimo Kenneth, (1958), World Politics, Newyork: Alfred A.Knopf.
- Orhan Gazigil, (2012),“Avrasya Bölgesinde Rusya Federasyonu Öncülüğünde Kurulan Uluslararası Örgütler”, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara s. 60-61.
- Orysia Lutsevych, (2016),“Agents of the Russian World: Proxy Groups in the Contested Neighbourhood”, Chatham House, Russia and Eurasia Programme, 2016, p. 3-5.
- Osman Ağır, “Rusya-Ukrayna Krizi’nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt. 6, Sayı. 2, s. 31.
- Osman Ergül,(2012),“Rus Dış Politikasında Bölgeselleşme ve Rusya’nın Entegrasyon Stratejisi: Avrasya Ekonomik Topluluğu”, International Conference on Eurasian Economies, s. 475.
- Osman Tekir ve Nesrin Demir, (2019),“Çin’in Yeni İpek Yolu Girişimi ve Küresel Ekonomik ve Siyasal Sistemi Dengeleyebilme Olasılığı”, Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi, Cilt. 26, Sayı. 1, s. 264
- Ozan Örmeci,(2017), “Yeni İpek Yolu Projesi Nedir?”, Politika Akademisi.
- Özlem Zerrin Keyvan, (2017),“İpek Yolu Projesi’nde Türkiye’nin Yeri ve Önemi”, ANKASAM.
- Pasimeni, P., (2006). Social Capital, Culture and Innovation: a Different Perspective, pp. 203-219. In: Reflections on Social Capital, Innovation and Regional Development, (Eds: M. Landabaso, A. Kuklinski, C. Roman). Reupus, National Louis University.
- Paul Ransome,(2010), Antonio Gramsci Yeni Bir Giriş, (Çev: Ali İhsan Başgöl), Dipnot Yayınları, Ankara s. 201.

- Pavlov, A. (2011). "Assessing the Economic Effect of Kyrgyzstan's Accession to the Customs Union, A study on the Kyrgyz Republic Integration into the EurAsEU Customs Union". *Journal of Eurasian Economic Integration*, 1 (10), 1-18
- Peter Ives,(2011), Gramsci'de Dil ve Hegemonya, (Çev: Ekrem Ekici), Kalkedon Yayınları, İstanbul s. 108-111.
- Poloma, M. (1993). Çağdaş Sosyoloji Kuramları. H. Erbaş(Çev.). Ankara: Gündoğan
- Popper, K.R. (1967). Açık Toplum Düşmanları :Platon. M. Tunçay (Çev.). Ankara:Sevinç
- Portelli, Hugues, (1982), Gramsci ve Tarihsel Blok, Ankara: Savaş Yayınları.
- Pugh, R. (2014). Regional Innovation Policy and Economic Development, The Case of Wales. Cardiff University Unpublished Doctoral Dissertation, Cardiff
- Quentin Hoare,(1999), Geoffrey Nowell Smith, Selections From the Prison Notebooks of Antonio Gramsci, London: ElecBook, s. 711.
- Ramazan Akzeybek,(2018), "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Politikasında Yumuşak Güç Uygulamaları: Afrika Örneği", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 74.
- Rodriguez-Pose, A. (2013). "Do Institutions Matter for Regional Development?". *Regional Studies*, 47 (7), 1034-1047
- S.Muharrem Gökmenoğlu vd.,(2012), Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler, *Rekabet Dergisi*, 13(3), s.26.
- Saltanat Kydyralieva ve Burulkan Abdıbarova,(2018), "Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Merkezî Asya'daki Etkinsizliği", *Bilge Strateji*, Cilt. 10, Sayı. 18, s. 95. Ss.93-109
- Schiller, H. (1993). Zihin Yönlendirenler. C. Cerit (Çev.) İstanbul: Pınar
- Sedat (2017), "Tek Kuşak Tek Yol İnisiyatifi Bağlamında Türkiye - Çin İlişkileri", *TASAM*, s. 10,
- Selim Kurt, (2019),"Neo-Gramşiyen Perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Durumuna İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme", *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, Cilt. 28, Sayı. 1, s. 47-48 ve 52. Ss 43-72
- Selim Kurt,(2018), "Neo-Gramşiyen Perspektiften Dünya Hegemonyasının Geleceğine İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme", *Uluslararası X. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi*, Bursa s. 865-866
- Serdar Yılmaz(2017), "Asya'da Bir Ekonomik Gelişim Modeli: Avrasya Ekonomik Birliği", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 8, Sayı. 1, s. 66.

- Sevilay Yıldırım, (2014),“Rusya'nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkânlar Ve Sınırlar”, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara s. 49.
- Sezgin Kaya ve Agil Mammadzade,(2019), “Çin’in Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleriyle İlişkilerinin Akıllı Güç Kavramı Bağlamında Analizi”, Doğu Asya Araştırmaları Dergisi, Cilt. 2, Sayı. 1, s. 44.
- Shang-Jin Wei,(2000), How Taxing is Corruption on International Investors?, The Review of Economics and Statistics, No.1, February.
- Stevenson, N.(2008). Medya Kùltürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişim. B. E. Aksoy, G.Orhon (Çev.). Ankara:Ütopya
- Suğun Şıvga Keleş,(2081), “Avrasya Ekonomik Birliği”, İzmir Ticaret Odası, s. 2.
- Şatlık Amanov, ABD’nin Orta Asya Politikaları, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul, 2007, s. 396
- Thucydides, (2014), History Of The Peloponnesian War, Floyd: Wilder Publications
- Toffler, A. (1992). Yeni Güçler Yeni Şoklar. B. Çorakçı(Çev.). İstanbul: Altın
- Toledo, Peter, (2005), "Classic Realism and the Balance of Power Theory", Glendon Journal of International Studies/Revue d'études internationales de Glendon 4, s.52-63.
- Transparency International (1998), Corruption Perceptions Index.
- Turanlı, R. ve E. Sarıdoğan. (2010). Bilim- Teknoloji- İnovasyon Temelli Ekonomi ve Toplum. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları
- Turgut Demirtepe ve Hasan Selim Özertem, (2013),“Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları”, Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı. 65, s.101 ve 111
- Uğur Tatlı,(2018), “Yumuşak Güç Çerçevesinde Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptleri Ve Pratikleri”, TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 115-116.
- UNDP(1996). Human Development Report, Oxford University Press, New York, pp.1-12, 124-129.
- Wallerstein, Immanuel, (1979), The Capitalist World Economy, Cambridge.
- WALTZ, K. N.(2010), Theory of International Politics, Waveland Press, Makale
- Waltz, Kenneth, (1959), Man, The State and War, New York: Columbia University Press
- Waltz, Kenneth, (1988), "The Origins of War in Neorealist Theory", Journal of Interdisciplinary History, Vol. 18(No. 4), s615-628.
- Waters, M.(2008). Modern Sosyoloji Kuramları. Z. Cihirlioğlu (Çev.). Ankara: Gündoğan

- Wilkinson, David, (2008), Hêgemonía: Hegemony, Classical And Modern, Journal of World System Research, s.119-141.
- Yasin Öztürk,(2005). “Avrasya Birliği Projesi ve Türk Dış Politikasına Yansımaları”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, Yıl. 2, Sayı. 2, s. 231-232.
- Yaylagül, L. (2008). Frankfurt Okulu’nda Kültür Endüstrileri ve Kitle Kültürü Yaklaşımı., L. Yaylagül, N. Korkmaz (Ed.). Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji (s. 139-155) Ankara: Dipno
- İsmail Aydıngün, (2017),“Avrasya Birliği: ‘Gerçek’ Bir Entegrasyon Mu, Rusya’nın Yeni Hegemonya Kurma Arayışlarının Bir Aracı Mı?”, Karadeniz Araştırmaları, Cilt. 14, Sayı. 55, s. 112.
- Zeynep Balcı,(2017). “Çin’in Yeni “İpek Yolu” Projesi”, İNSAMER, No. 52, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, s. 1